

ISSN: 2687- 4385
eISSN: 2687-6248
www.ijhar.net / www.ijhar.org

ULUSLARARASI İNSAN VE SANAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ijhar[®]
INTERNATIONAL JOURNAL OF
HUMANITIES AND ART RESEARCHES

Cilt 7, Sayı 1 30 Mart 2022

Uludağ Gelişim Akademisi yayınıdır

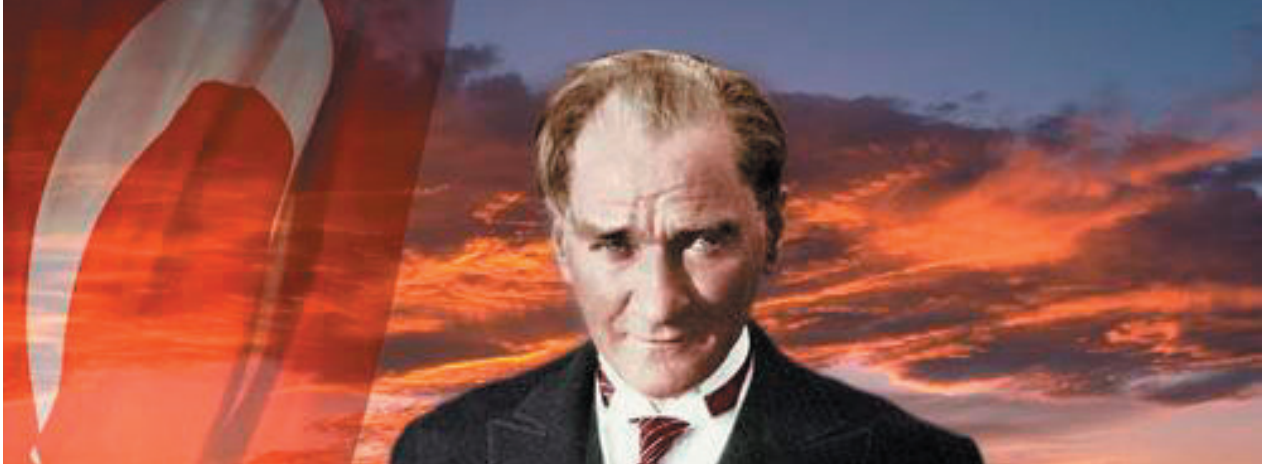
BAHAR / SPRING

ULUDAĞ
GELİŞİM
AKADEMİSİ
INTERNATIONAL DEVELOPMENT ACADEMY

ijharjournal@gmail.com / P:+90 (224) 4130006

Uludağ Gelişim Akademisi 29 Ekim Mah. İzmir Yolu Cad. No:404 Nilüfer / BURSA

Türk Milletinin tuttuğu meşale, pozitif bilimdir.
M.K. Atatürk

ISSN: 2687 - 4385 / E-ISSN : 2687 - 6248

Sahibi: Uludağ Gelişim Akademisi Adına Çetin YILDIRIM

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Gültekin ERDAL

Basım Yeri: Stüdio Star Ajans Matbaacılık Şti.

Alaattin Bey Mah. 634 Sk. Nilüfer Ticaret Merkezi 2. Bölge Ayaz Plaza No:24

Nilüfer / BURSA

İletişim Adresi : Uludağ Gelişim Akademisi

29 Ekim Mah. İzmir Yolu Cad. No:404 Nilüfer / BURSA

P: +90 (224) 413 00 06

Mail: ijharjournal@gmail.com / ijharjournaltr@gmail.com

www.ijhar.org

www.ijhar.net

Yayıncı / Publishing

Bursa Uludağ Koleji Özel Eğitim Kurumları

İmtiyaz Sahibi / Garantee

Çetin YILDIRIM

Bursa Uludağ Koleji Özel Eğitim Kurumları
Uludağ Gelişim Akademisi Yayınları

Kurucu Heyet / Founding Committee

Prof. Dr. Kelime ERDAL
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim İmran ÖZTAHTALI
Öğr .Gör. Gültekin ERDAL
Çetin YILDIRIM

Associate Prof. Dr. Şükrü BAŞTÜRK

	Qualification	PhD
	Position	Chef-in Editör
	Mail	basturk@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-42224
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Turkish Language Education

Dr. Hatice YURTSEVEN YILMAZ

	Qualification	PhD
	Position	Secretary
	Mail	hyurtseven@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-40995
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Turkish Language Education

Şükrü KAYA

	Qualification	Master's Degree
	Position	Editor - Mizanpaj
	Mail	skaya@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294- 295-5498
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Karacabey Vocational School Computer Technologies

Prof. Dr. Hülya TAŞ

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Folk Literature and Folk Culture
	Mail	htas@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-1817
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Science and Literature, Department of Folklore

Prof. Dr. Şenay ŞAHİN

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Sport Sciences
	Mail	sksahin@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-2926
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Sports Science Faculty Coaching Training

Prof. Dr. Mujib ALAM

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - International Relations
	Mail	malam3@jmi.ac.in
	Fone	+91-11 26987583
	Country	India
	Affiliation	Academy of International Studies, Jamia Millia Islamia (A Central University), New Delhi-110025.

Prof. Dr. Sabry Tefvik HAMMAN

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Literature
	Mail	sabrihammam@yahoo.com
	Fone	00201005474263
	Country	Egypt
	Affiliation	Sohac University Faculty of Letters Department of Turkish

Prof. Dr. Rıza SAM

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Social Sciences
	Mail	nrsam1635@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 261-5540
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludag University Social Sciences Vocational School Property Protection And Security

Prof. Dr. Birol TAŞ

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Agricultural Sciences
	Mail	melik@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-1513
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Agricultural

Prof. Dr. Ömer DÜZBAKAR

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - History and Geography
	Mail	oduzbakar@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-2250
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Department of Social Studies Education

Prof. Dr. Sezin TÜRK KAYA

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Art and Design
	Mail	turkkaya@uludag.edu.tr
	Fone	+90 (224) 2940894
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Fine Arts, Graphic Design Department

Associate Prof. Dr. Erol OGUR

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Turkish Language and Literature
	Mail	ogur@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-42222
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Turkish Education Department

Associate Prof. Dr. Süleyman EROĞLU

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Turkish Language and Literature
	Mail	seroglu@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-42223
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Turkish Education Department

Associate Prof. Dr. Levent Ali ÇANAKLI

	Qualification	PhD
	Position	Editor - Last Read Editor
	Mail	alicanakli@uludag.edu.tr
	Fone	(0224) 29 55029
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Turkish Education Department

Associate Prof. Dr. Ersin ŞAHİN

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Educational Sciences
	Mail	ersahin@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-2926
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences

Assistant Prof. Dr. Nazan OSKAY

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Art Sciences
	Mail	nazan_oskay@hotmail.com
	Fone	+90 (432) 444 5065 / 22815
	Country	Türkiye
	Affiliation	Van Yüzüncü Yıll University, Faculty Of Fine Arts Arts

Dr. Sercan ALABAY

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Foreign Languages
	Mail	salabay@gsu.edu.tr
	Fone	(212) 227 44 80 / 1971
	Country	Türkiye
	Affiliation	Galatasaray University, Vocational School of Foreign Languages, Department of French

Dr. Erkan YILMAZ

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Foreign Languages
	Mail	eyilmaz@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Foreign Languages Education

Instructor Aynur AKSEL

	Qualification	Master's Degree
	Position	Area Editor - Foreign Languages
	Mail	aynuraks@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 2615205
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, School of Foreign Languages

Research Assistant Ebru Kuybu DURMAZ

	Qualification	PhD
	Position	Editor - Language and Spelling Editor
	Mail	ebrukuybu@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-55079
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Science and Letters Department of Turkish Language and Literature

Dr. Tayfun BARIŞ

	Qualification	PhD
	Position	Editor - Language and Spelling Editor
	Mail	tbaris@uludag.edu.tr
	Fone	(0452) 475 73 92
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Turkish Teaching Application and Research Center (ULUTÖMER)

Prof. Dr. Alev Sınar Uğurlu - Türkiye
Prof. Dr. Behçet Kemal Yeşilbursa - Türkiye
Prof. Dr. Carmen Andréi - Romanya
Prof. Dr. Birol Taş - Türkiye
Prof. Dr. Hatice Şahin - Türkiye
Prof. Dr. Hülya Taş - Türkiye
Prof. Dr. Kazım Yoldaş - Türkiye
Prof. Dr. Kelime Erdal - Türkiye
Prof. Dr. Kerime Üstünova - Türkiye
Prof. Dr. Lindita Xhanari Latifi - Arnavutluk
Prof. Dr. Marie Françoise Montaubin - Fransa
Prof. Dr. Nadezhada Oynotkinova - Rusya
Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak - Türkiye
Prof. Dr. Sabri Tefvik Hammam - Mısır

Prof. Dr. Shahid Ahmed Jamia Millia - Hindistan
Doç. Dr. Elvira Latifova - Azarbeycan
Doç. Dr. Süleyman Eroğlu - Türkiye
Dr.Öğr.Üyesi İbrahim İmran Öztahtalı - Türkiye
Dr. Erkan Yılmaz, Türkiye
Öğr. Gör. Gültekin Erdal - Türkiye

- Prof. Dr. Abdülkadir Çüçen, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Alev Sınar Uğurlu, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Alfina Silgatullina, Rusya Bilimler Akademisi, Moskova - Rusya
- Prof. Dr. Ayşe Saraçgil, Floransa Üniversitesi, İtalya
- Prof. Dr. Behçet Kemal Yeşilbursa, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Carmen Andréi, Galati Üniversitesi, Romanya
- Prof. Dr. Erkan Işığışok, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
- Prof. Dr. Hande Müjde Ayan, Marmara Üniversitesi, İstanbul - Türkiye
- Prof. Dr. Hatice Şahin, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Hülya Taş, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. İlker Küçük, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye (04.05.2020)
- Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak, Gazi Üniversitesi, Ankara - Türkiye.
- Prof. Dr. İsmail Naci Cangül, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Kamil Veli Nerimonoglu, Aydın Üniversitesi, İstanbul - Türkiye
- Prof. Dr. Kelime Erdal - Türkiye, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Kerime Üstünova, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Lindita Xhanari Latifi, Arnavutluk
- Prof. Dr. Marie Françoise Montaubin, Jules Vernes Üniversitesi, Fransa
- Prof. Dr. Mehmet Ali Akıncı, Rouen Üniversitesi - Fransa
- Prof. Dr. Nadezhada Oynotkinova, Rusya Bilimler Akademisi, Sibirya – Rusya
- Prof. Dr. Sabri Tefvik Hammam, Sohac Üniversitesi - Mısır
- Prof. Dr. Selçuk Mülayim, Marmara Üniversitesi, İstanbul - Türkiye
- Prof. Dr. Shahid Ahmed Jamia Millia, Islamia A

- Central Universty - Hindistan
- Prof. Dr. Tevfik Alıcı, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
- Prof. Dr. Rıza Sam, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
- Prof. Dr. Yılmaz Selim Erdal, Hacettepe Üniversitesi, Ankara -Türkiye
- Prof. Dr. Zübeyde Sinem Genç, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
- Doç. Dr. Cavid Qasimow, Bakü Devlet Üniversitesi - Azerbaycan
- Doç. Dr. Erol Ogur, Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Elvira Latifova, Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü - Azarbeycan
- Doç. Dr. Galina Miskiniene, Vilniaus Üniversitesi, Litvanya
- Doç. Dr. İryna Dryga, Ukrayna Milli Bilimler Akademisi, Ukrayna
- Doç. Dr. Hicabi Gülgen, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Mehmet Özdemir, Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik -Türkiye
- Doç. Dr. Minara Aliyeva, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Mustafa ULUOCAK, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Nuray parlak Yılmaz, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
- Doç. Dr. Levent Ali Çanaklı, Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Ranetta Gatorova, Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi, Ukrayna
- Doç. Dr. Süleyman Eroğlu, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Şükrü Baştürk, Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Victor Until, ULIM Kişinev Üniversitesi, Moldova
- Doç. Dr. Zhanna Yusha, Rusya Bilimler Akademisi, Sibiry - Rusya
- Dr. Öğr.Üyesi İbrahim Öztahtalı, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Dr. Erkan Yılmaz, Bursa Uludağ Üniversitesi
- Dr. Luigi Oliva, University Of Sasari- İtalya
- Dr. Songül Alpaslan, Roodenberg - Hollanda

Genel İlkeler:

Bursa Uludağ Gelişim Akademisi bünyesinde 2016 yılında yayın hayatına başlayan Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi (International Journal of Humanities and Art Researches), bahar, yaz, sonbahar ve kış aylarında yılda dört defa yayımlanır. IJHAR, hem online hem de basılı olarak yayımlanır. Basılı dergiler, yazarlara ücretsiz olarak gönderilir. Makalelerin tamamı <http://www.Ijhar.net> ve <http://www.Ijhar.org> adresinden online olarak ücretsiz okunabildiği gibi abonelik imkânlarıyla her okuyucuya basılı örneği gönderilir. Ijhar, gerekli gördüğünde özel sayı çıkartarak belirli alanları tartışmaya açar ya da yurt içinde ve yurt dışında alanında söz sahibi olmuş, saygınlık kazanmış bilim ve sanat insanlarına şükranlarını sunmayı hedefler. Bu konuda karar ve yetki bilim ve yayın kuruluna aittir.

Konu:

Derginin öncelikli konuları arasında UNESCO Dünya Mirası Listesine giren 15 Türk kültürünü (<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44423/dunya-miras-listesi.html>) korumak ve UNESCO sözleşmenin 16, 17 ve 18. maddelerine göre oluşturulan Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde yer alan:

İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi

Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi

En İyi Uygulama Örnekleri Listesi'dir.

Bu amaçla Türkiye ve diğer ülkelerdeki halkbilimi, etnoloji ve antropoloji, doğa ve ekoloji, görsel sanatlar, yerel sanat ve kültürel miras konuları ve bunlarla ilgili her türlü kuram ve yöntem sorunlarını içeren araştırma, inceleme ve derlemeye dayanan kültür araştırmalarını yayımlar.

İçerik:

Alanında bir boşluğu dolduracak, araştırmaya dayalı özgün makaleler,

Alanın gelişimine katkı sağlayacak tanıtım ve eleştiri yazıları,

Toplum kültürü, halkbilimi, etnoloji, antropoloji, doğa ve ekoloji, görsel sanatlar, ebru sanatı, hat sanatı, çinicilik ve süsleme sanatları ve kültürel miras çalışmalarına kuramsal ve yöntemsel açıdan katkı sağlayacak çeviriler, kısa raporlar ve bilgi notları brief

report ve short communication'lar,

Alandan veya yazılı kaynaklardan yapılan derlemeler.

Ijhar'da yayımlanacak yazılarda daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olma şartı aranır. Bilimsel bir toplantıda sunulmuş bildiriler, bildiri kitapçığında tam metin yayımlanmış ise Ijhar'da yayımlanamaz.

Gelen Yazıların Değerlendirilmesi:

Yayımlanmak üzere gönderilen makaleler öncelikle amaç, konu, içerik ve yazım kuralları açısından incelenir. Bu yönleriyle uygun bulunanların yazar adları gizlenir ve ilgili alanın sorumlu editörüne gönderilir. Baş editör, alan editör üyelerinin görüşü doğrultusunda, bilimsel bakımdan değerlendirilmek üzere, alanında eser ve çalışmalarıyla kabul görmüş iki hakeme gönderir. Aynı nitelikteki hakemler, editörler arasından da belirlenebilir.

Dergi etik kuralları gereği, hakemlere yazar adı gönderilmez, yazarlara hakem adı açıklanmaz.

Hakem raporları derginin veri tabanında saklanır. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde, yazı üçüncü bir hakeme gönderilebilir veya alan editörleri nihai kararını raporlar üzerinden verir.

Makalenin yayımlanabilmesi için, olumlu iki hakem raporu ve alan editörü onayı gerekir. Yayın kararı verilen makaleler sıraya konulur ancak editörlük, dosya hazırlama, güncellik, gereklilik gibi dergiciliğe bağlı birçok nedenle değişiklikler yapabilir. Önemli bir neden olmadığı sürece makale (yazara bilgi verilir), Yayın Kurulunca, derginin en yakın sayısında yayımlanır.

Yazarlar, hakemlerin ve alan editörlerinin eleştiri, öneri ve düzeltme taleplerini dikkate almak zorundadır. Katılmadıkları noktaları gerekçeleriyle birlikte ayrı bir rapor hâlinde Yayın Kurulu'na sunabilirler.

Hakemlik süreçlerini tamamlamış ve yayımına karar verilmiş makaleler için "yayımlanacaktır" içerikli resmî yazı verilir. Ancak hangi sayıda yayınlanacağı editörlere ve derginin yayım ilkelerine bağlıdır.

TRDizin'e sıklıkla gelen sorulardan yola çıkarak yardımcı olacağını düşündüğümüz bilgileri aşağıda bilgilerinize sunuyoruz.

SORU: Tüm makaleler için etik kurul izni gerekli midir?

Yanıt: Hayır. Kriterlerde de "Etik Kurul İzni gerektiren" makaleler olarak belirtilmektedir.

Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir.

Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar.

İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,

İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar.

Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar.

Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.

Ayrıca; Olgu sunumlarında "Aydınlatılmış onam formu" nun alındığının belirtilmesi,

Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi,

Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesi

SORU: Geçmiş yıllarda tamamlanmış çalışma ve tezden üretilen yayınlar için geriye dönük etik Kurul İzni alınmalı mıdır?

Yanıt: 2020 yılı öncesi araştırma verileri kullanılmış, yüksek lisans/doktora çalışmalarından üretilmiş (makalede belirtilmelidir), bir önceki yıl dergiye yayın başvurusunda bulunulmuş, kabul edilmiş ama henüz yayımlanmamış makaleler için geriye dönük etik kurul izni gerekmemektedir.

SORU: TR Dizin'in bu kuralları ile üniversiteler dışında yapılan yayınlara kısıt mı getirilmiştir?

Yanıt: Hayır. Üniversite mensubu olmayan araştırmacılar da bölgelerinde bulunan Etik Kurul'lara başvurabilmektedir.

AYRICA: Dergiler "Yayın Etiği", "Araştırma Etiği" ve "Yasal/Özel izin belgesi alınması" ile ilgili kurallara uyduğunu uluslararası standartlara atıf yaparak, hem web sayfasında hem de basılı dergide herbiri için ayrı başlık açarak belirtmelidir. Dergilerde yayın etiğine uygunluk konusu sadece yazarların

sorumluluğuna bırakılmamalı, dergi yayın etiği konusunda izleneceği yolu açık olarak tanımlanmış olmalıdır. Dergilerde yayımlanacak makalelerde etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasının gerekmediği makalede belirtilmiş olmalıdır. Eğer bu izinlerin alınması gerekli ise, izinin hangi kurumdan, hangi tarihte ve hangi karar veya sayı numarası ile alındığı açıkça sunulmalıdır. Çalışma insan ve hayvan deneklerinin kullanımını gerektiriyor ise çalışmanın uluslararası deklarasyon, kılavuz vb. uygun gerçekleştirildiği beyan edilmelidir. Belirtilen hususlarla ilgili çalışmaların bu yıl içerisinde tamamlanması ve varsa eksikliklerin en kısa sürede giderilmesi önem arz etmektedir. Saygılarımızla...

The authors' publications in IJHAR are distributed under the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). The license was developed to facilitate open access, namely, free immediate access to and unrestricted reuse of original works of all types.

Under this license, authors retain ownership of the copyright for their publications but grant IJHAR a non-exclusive license to publish the work in paper form and allow anyone to reuse, distribute and reproduce the content as long as the original work is properly cited.

Appropriate attribution can be provided by simply citing the original work. No permission is required from the authors or the publishers. For any reuse or distribution of a work, users must also make clear the license terms under which the work was published.

The standard license will be applied to the authors' publications, which ensures the publications freely and openly available in perpetuity.

Articles submitted to the International Journal of Human and Art Research are subjected to the iThenticate similarity report before the referee process. The citation rate of the articles from a single source should not exceed 3% and the total citation rate should not exceed 30%. Otherwise, the article is returned to its author. The author can reload the article after making the necessary edits.

Gelen Yazıların Değerlendirilmesi: Körleme Hakemlik Türü

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi (Ijhar), tüm çalışmaların değerlendirme sürecinde çifte körleme yöntemini kullanmaktadır. Çift körleme yönteminde çalışmaların yazar ve hakem kimlikleri gizlenmektedir.

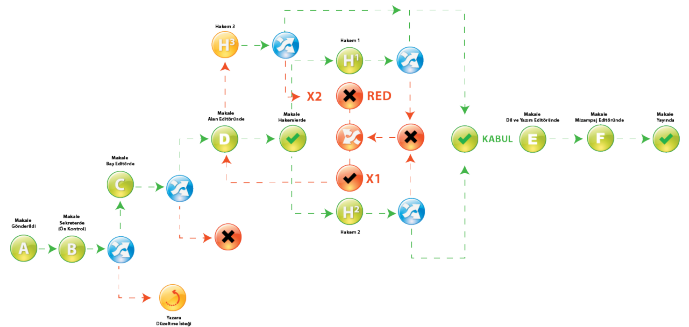
Evaluation of Incoming Articles:
Blind Referee Type

The International Journal of Human and Art Studies (Ijhar) uses the double-blind method in all studies' evaluation process. In the double-blind method, the author and referee identities of the studies are hidden.

İlk Değerlendirme Süreci

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi'ne gönderilen çalışmalar ilk olarak editörler tarafından değerlendirilir. Bu aşamada, derginin amaç ve kapsamına uymayan, Türkçe ve İngilizce olarak dil ve anlatım kuralları açısından zayıf, bilimsel açıdan kritik hatalar içeren, özgün değeri olmayan, yayın politikalarını karşılamayan ve iThenticate benzerlik oranı genelde %30, aynı kaynaktan %3 oranını aşan çalışmalar reddedilir. Reddedilen çalışmalar, gerekçeleri ile birlikte yazarına iade edilir. Uygun bulunan makaleler ise ön değerlendirme için tekrar baş editör tarafından incelenir. Uygun bulunan yazıların yazar adları gizlenir ve ilgili alanın sorumlu editörüne gönderilir. Makaleler, alan editörlerinin görüşleri doğrultusunda, bilimsel bakımdan değerlendirilmek üzere, alanında eser ve çalışmalarıyla kabul görmüş iki hakeme gönderilir. Hakemler, editörler arasından da belirlenebilir. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde, yazı üçüncü bir hakeme gönderilir. Makalenin yayımlanabilmesi için, olumlu iki hakem raporu ve alan editörü onayı gerekir. Yazarlar, hakemlerin ve alan editörlerinin eleştirisi, öneri ve düzeltme taleplerini dikkate almak zorundadır. Yazar, hakemlerin eleştirilerine katılmadığı kısımları gerekçeleriyle birlikte bir rapor hâlinde Yayın Kurulu'na sunabilir.

Hakemlik süreçlerini tamamlamış ve yayımına karar verilmiş makaleler için "yayımlanır" içerikli bilgi, IJHAR resmî web sitesi makale sistemi üzerinden ilan edilir. Ancak hangi sayıda yayımlanacağı editörlere ve derginin yayım ilkelerine bağlıdır.

Derleme • Compilation • <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.07.01.01>

1. **Arkeolojik Alanlar ile Çevre Yerleşimler Arasında Oluşan Eşikler: Antik Perge Kenti Örneği**
Thresholds Formed InbetweenThe Archeological Sites And TheirSurrounding Settlements:The Case Of
Perge Ancient City
Gülhis DUYGUN 13-25

Araştırma Makalesi • Research Article • <http://eoi.citefactor.org/10.11243/10.11243/ijhar.07.01.02>

2. **The Establishment Of Turkish Ballet And First Original Works (1940-1970)**
Türk Balesi'nin Kuruluşu ve İlk Özgün Eserler (1940-1970)
Doç. Dr. Seda AYVAZOĞLU..... 26-34

Araştırma Makalesi • Research Article • <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.07.01.03>

3. **0-6 Yaş Grubu Çocuk Kullanıcılar İçin Otel Odası Tasarımı**
Hotel Room Design For 0-6 Age Group Children Users
Doç. Dr. Didem ERTENBİLGİÇ, Elif KÜÇÜK..... 35-52

Araştırma Makalesi • Research Article • <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.07.01.04>

4. **"Yarat" Çağdaş Sanat Merkezi**
"Create" Center For Contemporary Art
Doç. Dr. TERLAN MEHDİYEVA AZIZZADE, Nermin JULAR..... 53-69

Derleme • Compilation • Research Article • <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.07.01.05>

5. **Günümüz Sanatında "Atık İnsan" Tanımları**
Definitions of "Waste Human" in Contemporary Art
Dr. Öğretim Üyesi Fergana Kocadoru ÖZGÖR..... 70-79

Araştırma Makalesi • Research Article • <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.07.01.06>

6. **Barok Dönem Osmanlı Müziğinde Metinlerarası İzler Ve J. S. Bach Goldberg Varyasyonları Örneği**
Example Of Intertextual Traces And J. S. Bach Goldberg Variations In Ottoman Music Of The
Baroque Period
Dr. Öğretim Üyesi M. Ayça ÖNAL..... 80-97

Değerli okuyucular,

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları (IJHAR) Dergisi ilk sayısından bu yana bilimsel ve akademik ilkelerinden ödün vermeden yayın hayatına devam etmekte ve bu durum dergimize olan ilgiyi her geçen gün artırmaktadır. Dergimizi, yayın hayatına başlamasının 7. yılında da basılı ve elektronik olarak yayınlıyoruz. 2022 yılı 7. cilt, 1. sayımızda iki derleme ve dört araştırma makalesi yer almaktadır. Bu bağlamda dergimizin yayın ve editör kurulunda yer alan bilim insanlarıyla 20.03.2022 tarihinde çevrimiçi olarak yaptığımız toplantı raporunu takdirlerinize sunuyoruz.

- 2021 yılından itibaren IJHAR dergisi (Mart-Haziran-Eylül-Aralık) aylarında yılda dört sayı yayınlanacaktır.
- Bilim ve Yayın kurulu gerekli gördüğünde derginin Haziran sayısı, alanında tanınmış, Türk bilim, spor, sanat ve edebiyatına katkı sağlamış kişi veya kişilere armağan edilebilir.
- Dergimizin Bilim ve Yayın Kurulu gerekli gördüğünde, periyodik dört sayısından bağımsız olarak özel sayı çıkartabilir.
- Dergimizde bir yazarın yılda bir yayını yayınlanacaktır.
- Dergimizde yayınlanacak makalelerde (Genişletilmiş Özet, Teşekkür (Gerekli ise), Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı, Çatışma Beyanı) zorunlu hâle gelmiştir.

Değerli okuyucular,

Dergimizin 2022 yılının ilk sayısından itibaren yeni makale şablonumuz kullanılacaktır. Yeni şablon ve mizanpaj tasarımları Şükrü KAYA tarafından hazırlandı. Dergimizde makaleleri yayımlanan, dergimizin yayın ve danışma kurullarında yer alan; dergimizde hakemlik yapan bilim insanlarına ve Uluslararası Hakemli İnsan ve Sanat Araştırmaları (IJHAR) Dergisi mensuplarına teşekkür eder; makalelerin ilgililerine yararlı olmasını dilerim.

Haziran 2022' de yayımlanacak olan 7. cilt, 2. sayımızda görüşmek dileğiyle...

Saygılarımla...

Doç. Dr. Şükrü BAŞTÜRK
IJHAR Baş Editörü

Prof. Dr. Ayhan HELVACI
Prof. Dr. Pınar UÇMAN KARAÇALI
Doç. Dr. ASUMAN AYPEK ARSLAN
Doç. Dr. Didem ERTEN BİLGİÇ
Doç. Dr. GÜL ERBAY ASLITÜRK
Doç. Dr. Linet ŞAUL
Doç. Dr. Türkan İRGİN UZUN
Doç. Dr. ZERRİN TAN
Dr. Öğr. Üyesi Berna COŞKUN ONAN
Dr. Öğr. Üyesi Ulaş Rıfat AKYEL
Dr. Öğr. Üyesi Serpil ŞAHİN

Arkeolojik Alanlar ile Çevre Yerleşimler Arasında Oluşan Eşikler: Antik Perge Kenti Örneği

Thresholds Formed InbetweenThe Archeological Sites And TheirSurrounding Settlements:The Case Of Perge Ancient City

Gülhis DUYGUN

ORCID: 0000-0002-1448-4937 ◆ Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Öğretim Elemanı ◆
gulhisduygun@gmail.com

Özet

Günümüz dünyasında küreselleşme üzerinden oluşan algısal anlamda sınırların kalktığı ortamlar deneyimlenirken öte yandan kabile topluluklardan kalabalık toplumlara kadar geniş bir ölçekte mevcut çevre ile kurulan bağın klasik temsilleri ile halen karşılaşılmaktadır. Ancak bu dünyanın yeni yapılı çevresini küresel dil ya da geleneğe öykünmenin yanlış ve yadırgatıcı yorumları şekillendirmektedir.

Kültürel miras olarak arkeolojik alanların kentle ilişkisine bakıldığında ise aralarında eşik olarak tabir edilen geçiş bölgelerinin nasıl olmaları gerektiği ile ilgili planlama yaklaşımları üzerine açık bir yaptırım yaygın değildir. Arkeolojik değerlerin kent yaşamıyla bütünleşmesi için çevrelerinde gelişen kent planlarının ve çevre düzenlerinin bağlamsal bir veri olarak değerlendirilmesi bir gereklilik olarak görülmektedir. Çok disiplinli bir çalışma gerektiren bu bağlamsal verinin değerlendirilmesi kentsel belleğin sürekliliği ve tarihsel katmanların kolektif hafızadaki yerini güçlendirmek adına önemlidir.

Türkiye'deki genel koruma yaklaşımı özelinde uygulama alanlarına bakıldığında bu bağlamın karşılık bulamadığı genel olarak gözlemlenmektedir. Bu alanlara uyan yerlerden biri Antalya sınırları içerisinde bulunan Antik Perge Kenti'dir. Antik kentin koruması ile ilgili çalışmalar ileri düzeyde sayılabilir. Ancak Antik Perge Kenti'ne yaklaşırken ve çevresinde mekansal anlamda algısal ve deneyimsel olarak negatif bir ortamla karşılaşılmaktadır. Bu durum arkeolojik alanların korunmasının yanında çevrelerinin tasarımcı için nasıl bir mekansal bağlama dönüşeceği sorusunu da ortaya koymaktadır. Bu alanları ve mekanları en çok şekillendiren öğe arkeolojik alanın kendisinden çok kentin baskısı olmaktadır. Ülke çapındaki birçok örnekte olduğu gibi bu baskı Antik Perge Kenti için de açıkça söylenebilir. Makale bu ilişki biçimini analiz etmek ve tartışmaya açmak için Antalya kentsel yerleşim alanları ve Antik Perge yerleşimi arasında kalan eşiği irdelenmektedir. Buradan hareketle kültürel miras olarak tarihi dokunun çevresinin örgütlenme biçimlerindeki yaklaşımlar araştırılarak mevcut durumun analizi doğrultusunda eşik fikri tartışmaya açılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eşik, Tarihsel bağlam, Kültürel miras

Abstract

While the environment where perceptual borders formed via globalization are disappeared are being experienced in today's world, classical representations of the bond established with the current environment are still encountered on a large scale from tribal communities to crowded societies. However, the newly built environment of this world is either shaped by the globalized style or the wrong and estranged interpretations of the traditional style. When the relationship between archeological sites as cultural heritage and cities are considered, an explicit sanction on related planning approaches for how the transition areas referred to as thresholds between archeological sites and cities should be is not widespread. It is thought as a necessity to evaluate the city plans developing around archeological sites and their environment as contextual data so that archeological value can integrate with the city life. Such evaluation of contextual data which requires multi-disciplinary work is significant in terms of continuity of the urban memory and strengthening the place of historical layers in collective memory.

One of the places, as an example to these areas, is the Ancient Perge City inside the borders of Antalya. Studies related to the conservation of the ancient city can be considered to be at an advanced level. But coming close to the Ancient Perge City and its surroundings, a negative spatial sense is found in terms of perception and experience. This reveals the question for the designers, considering what kind of spatial contexts the surroundings of archeological sites will transform into as well as the conservation of

archaeological sites. It is the pressure by the city rather than the archeological site itself that shapes these areas and spaces the most. This article examines the threshold between Antalya urban settlement areas and the Ancient Perge settlement to analyze their relations and open it to discussion. Based on this, the idea of a threshold is opened up for discussion in line with the analysis of the current situation by researching the cultural heritage in which approached as organization of the area around historical textures.

Keywords: Threshold, Historical Context, Cultural Heritage

Giriş

21.yy pratiklerine bakıldığında hızlı büyüme sorunu yaşayan kentlerin çoğunda heterojen bir yapı gözlemlenmektedir. Bu heterojen yapı kent dokusunu bölgesel olarak ve yerleşim bazında ayrıştırmaktadır. Ayrışmanın içinde barındırdığı dinamikler ise hem sosyo-kültürel yapıyı hem de üretim ve tüketim araçlarının farklılıklarını oluşturmaktadır. Buna göre şekillenen kent formlarında kent adacıkları olarak tabir edilebilecek kendi iç dinamiklerini oluşturan yapılar gözlemlenmektedir. Ancak günümüz gündelik hayat dinamikleri ya da üretim-tüketim biçimlenişi bu heterojen yapı içinde herkesin her noktaya erişebildiği ve deneyimleyebildiği yapılar sunmaktadır. Bu durum kent adacıkları arasında çeşitli nedenlerle keskinleşmiş olan sınırların muğlaklaşmasına yol açmaktadır.

Stravros Stravredies'in Kentsel Heterotopya kitabında detaylandırılan bu muğlaklık kentlerin özgürleşme mekanları olarak tariflenmektedir. Nitelikli bir kentsel yaşantının ve fiziksel karşılığı olarak kentsel mekânın bu muğlaklıkta oluşan eşikler aracılığıyla oluşması mümkün gözükmemektedir. Eşiğin oluşturduğu geçiş bölgesinin tarafları arasındaki ayrışık dinamikler böylece çeşitli karşılaşmalara zemin hazırlayabilmektedir.

Kent adacıkları göç aracılığıyla oluşan yerleşim alanları, içe kapalı lüks uydu yerleşimler, endüstri tabanlı üretim mekanları, turizm odaklı içe dönük simülasyon yerleşimler gibi yaşamsal ayrışmaları olan yerleşimler olarak tariflenebilmektedir. Bu dokular arasında kalan tarihsel değerler ile kentsel adaların kaçınılmaz etkileşimi olarak kentsel algıyı da etkilemektedir. Özellikle arkeolojik alanların işlevlendirilmeden kent içinde kalması durumunda çevreden gelen kentsel baskı ile şekillenen fiziksel bir ortam kaçınılmazdır.

Antalya bu türden ilişkilerin rahatlıkla gözlemlendiği bir kenttir. Genellikle kent içinde kalan alanlar gündelik yaşantının parçası olarak kültürel değerlerini koruyabilmektedir. Ancak plansız hızlı büyümeye yenik düşmüş kent dokusu turizm ve tarım odaklı göçler gibi etkenler kentin hızlı yayılmasını da beraberinde getirdiği için kültürel miras değerlerini tehlike altında bırakmaktadır. Bu tehlikenin gözlemlenebildiği Antik Perge Kenti ve çevre dokusu bu durumu örneklemektedir.

Bu noktada makale kapsamında bağlamsal bir veri olarak kültürel miras kavramının ne olduğu tartışılarak kültürel mirasın değerinin görünür kılınmasının kolektif hafıza için önemi irdelenmektedir. Bu bağlamda bahsi geçen önemi karşılayabileceği düşünülen arkeolojik alanların çevresinde oluşabilecek eşik alanların sağlayabileceği ortamlara odaklanılmaktadır.

Kültürel miras olgusu beden ve mekân ilişkilerinin tarihsel olarak zaman içerisinde şekil değiştiren bir çeşitliliğine sahiptir. Günümüzde ise Foucault'un tarifi ile bu çağın "mekân çağı" olduğu söylenebilir. Bu görüş ile ortaya çıkan 'Heterotopya' kavramı da Foucault tarafından ortaya atılmıştır ve "bir tek gerçek mekânın içinde birçok zaman ve mekânın birden barınması" demektir. Dolayısıyla çalışmanın ana yapısı heterotopya kavramı ile desteklenmektedir.

Bu çok katmanlılık halinin mekân, bağlam, anlam, aidiyet ve bellek okumalarına da ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Bu noktada araştırma evresinde; Norberg-Schulz'un (1980) "yerin ruhu" olarak tanımladığı, Frampton'un (1983) ise "tektonik ve çok algılı bir yaklaşım" olarak tartıştığı giderek sürdürülebilir mimarlık söylemiyle birlikte tartışılan "Eleştirel Bölgeselcilik" yaklaşımının özellikle mimarların doğal ışık, topoğrafya, tektonik ve malzeme kullanımlarının bir bağlam olarak kültürel miras

ve alt içerik olarak Antik Perge Kenti üzerinden kavramsal bir zeminde incelenmesi beklenmektedir. Bu tür bir inceleme için tarihsel çevrede bir yapının bağlamıyla ilişkisini belirlerken mimarın kullanabileceği önermelere başvurulacaktır.

Örneğin; Amerikalı mimarlık kuramcısı Linda Groat, mimarın kullanabileceği bir uygulama çerçevesi önermektedir. Bu çerçeveye göre; *“mimarın üzerinde en çok söz sahibi olduğu parametreler yapının dışında ‘arazi organizasyonu, hacim ve yüzey kompozisyonu’, yapının içinde ise mekân organizasyonu, dekorasyon ve yüzey kompozisyonudur”* (Groat, 1983). Ancak aynı konu hakkında çalışan bir başka kuramcı Michael Davies *“stil, ölçek ve oran’ kriterleri, genellikle tarihi ortamda tasarımın değerlendirildiği temeli temsil eder. Çoğu tasarım rehberliği size yeni binanın ölçeğinin ve oranının eskisine uygun olması gerektiğini söyleyecektir. Mevcut olanın tarihi statüsüne saygı gösterilmeli ve tasarımcılar çevrelerinin tarihi durumuna yönelik bir farkındalık duygusu benimsemelidir. Bu tasarım üzerine sağlam bir temel oluşturur. Yeni binaların ölçeği ve oranının komşu binalar üzerinde farklı etkileri olabilir. Yeni bina mevcut olana hâkim olursa, tarihi karakter de azalabilirken, nispeten kayıtsız bir tasarım mevcut binanın tarihi niteliklerini artırabilir. Ancak, ‘iyi’ tasarım için bu reçeteler tasarımcının becerisinin yerini tutmaz. En uygun tasarım bile güzel bir eski bina veya caddenin görünümünü mahvedebilir. Keşke tüm binalar usta tasarımın elini yansıtıydı...”* demektedir (Davies,2018).

Buradan hareketle kültürel miras olarak tarihi dokunun çevresinin örgütlenme biçimlerindeki yaklaşımları beş başlık altında tanımlamaktadır;

- *Öykünme Yaklaşımı: Bir yapının civarındaki tarihsel değere yüzeysel olarak temasına olanak veren tavır*

- *Gelenekselci Yaklaşım: Tarihsel değerlerin ayrıntılarını, formunu ve materyalini yorumlayarak uyarlama biçimi*

- *Kibirli Yaklaşım: Bağlamsal bir veri olarak tarihsel değerleri görmeyen ve riskli bir yaklaşım*

- *Güncel Yaklaşım: Bağlamsal bir veri olarak tarihsel değerleri örgütlenme biçimine katan çağdaş tasarım yaklaşımı*

- *Üstü Kapalı Yaklaşım: Korumacı bir tavırla tarihsel değerlere saygılı ve belli oranlarda temas eden yaklaşım*

Ayrıca tarihsel alanlarda yeni yapılaşmalar için öngörülen ve Davies’in modeline yaklaşık olarak değerlendirilen bir diğer strateji 2007 yılı Büyük Philadelphia Koruma Anlaşması’ na göre şu şekildedir;

- *Aslına Uygun Kopyalama: Mevcut yapıyı çevre üzerinden eski ve yeni doku yeniden değerlendirilir.*

- *Bir Üslup İçinde Keşif: Mevcut yapıyı çevre bir bağlam olarak koşul değildir. Ancak tasarımsal yaklaşım örüntüsü tutarlıdır.*

- *Soyut Referans: Tasarım yaklaşımlarında tarihi çevre soyutlanır ve yeni organizasyon tarihsel bağlamdan farklı bir temas kurar.*

- *Kasıtlı Karşıtlık: Bağlamsal bütünlük yadırgatıcı bir karşıtlık kurar.*

Davies’in yaklaşımları ve ondan etkilenen bu tespitler bugünün dünyasını oluşturan mevcut ortamın tekil bakış açıları ile üretildiğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşımların karşılıkları olabilecek hamlelerin çalışma alanında gözlemlenerek tespit edilmesi ile bu çevredeki yaşantının hem fiziksel hem de algısal olarak mevcut durumunu ortaya konması beklenmektedir (Pasin, Varinlioğlu, 2018). Kentsel eşikler ise bu gözlemin ana odak alanlarını oluşturabilmektedir.

Eşik tanımı başlangıç yeri, başlangıç noktası ya da bir tepkinin başlamasında, ortaya çıkmasında etkili olan fizyolojik noktadır (Tdk, 2020). Mekansal anlamda ise iki ortam arasındaki geçiş alanı olarak tarif etmek mümkündür. Ayrıca fiziksel olarak girişi de temsil etmektedir. Bir mekânın girişi Norberg-

Schulz'a (1971) göre o mekanla etkileşimi başlatarak mekandaki ve mekan dışındakini bir araya getirmektedir. Bu yönüyle karşılamanın ve uğurlamanın olduğu yer eşiktir. Dolayısı ile eşik oluşturduğu ayırım bir diğer ortamın duyusu için zihinsel bir altlık vermektedir. Lefebvre'ye göre ise *"insanlar bir mimari mekân olarak eşik, hem kendi algılarını hem de başkaları tarafından nasıl algılandıklarını düzenlemek için kullanırlar. Küçük hareketler ile belli belirsiz bir biçimde, diğerleri üzerindeki görsel, işitsel ve fiziksel izlenimlerini ayarlayabilirler. Bu algı kontrolü insanlara rol yapma özgürlüğünü verir"* (Lefebvre, 1991, akt: Gökçen, 2015).

Bireysel tepkimeleri üretme gücüne sahip olan eşik kavramı aynı şiddette kentsel alanlarda çeşitli sonuçlar üretebilmektedir. Bu noktada eşik alanların iki ortamın hem ayrıldığı hem birleştiği bir geçişi oluşturabilme tanımı kentlerin yeni ve eski dokuları arasında bir geçişe olanak vermektedir. Böylece iki farklı doku arasında hem fiziksel hem de zihinsel bir aktivite oluşabilir. Bir tür hazırlık mekânı olarak da adlandırılabilir bu tür bir ortam duysal ve duygusal olarak kent dokusuyla bağ kurmayı tetikleyebilir.

Yöntem

Ev-sokak arasında, kara-deniz arasında, özel-kamusal arasında ya da bu tür ayrılan durumları içeren fiziksel ya da algısal sınırlar üzerinden bu tür eşikler kentsel mekandaki karşılıklarını bulabilmektedir. Bu durumun en bariz örneği ise kentler içindeki eski ve yeni yerleşim alanlarının ürettiği dokular olmaktadır. Antalya bu noktada eski ve yeni karşıtlığını birçok noktada sergiler durumdadır. Ancak kentin yayılımı sonucu eski karşılığı olarak Antik Perge kentine yaklaşımındaki tutum mekânsal olarak pozitif etkiler üretmemektedir. Tarihsel anlamdaki yerinden kaynaklı olarak böyle bir alanın çevresinde oluşabilecek bir eşik fikri kentin yayılma baskısına karşı bir tavır üretebilir. Bu durum antik ve çağdaş olan iki doku arasında bir hazırlık mekânı olarak düşünülmektedir. Ancak bu hazırlık mekânı kentin yayılımı ve baskısı mecburi ise bir giriş temsiliyeti olmaktan çok alanın üreteceği fiziksel mekân ve karşılaşmaların eşik oluşturabilmesi şeklinde geliştirilebilir. Dolayısıyla yöntem olarak antik kentin çevresindeki alanın tarifi ve kentin yayılım yönü altındaki durumu bir tespit çalışması olarak ortaya konmaktadır. Bu alanların nasıl değerlendirilebileceği konusu ise çeşitli örneklerin eşik algısı özelinde kente karşı tutumu üzerinden değerlendirilmektedir.

Kentsel Mekânda Tarihsel Dokuya İlişkin Eşikler

Hızlı büyüme sonucu oluşan bir kentsel doku içinde birbirinden farklı birçok kartman iç içe geçmiş bir ilişkiler ağıyla deneyim sunmaktadır. Tarihsel değerlerin fiziki karşılıkları olarak arkeolojik alanlar ise bu iç içe geçmişliğin oluşum sürecinde birkaç farklı sorunla karşılaşmaktadır. Bunlardan biri kentin yayılımı sonucu oluşan sıkışık dokunun içinde arkeolojik alanların nasıl varlık göstereceği ile ilişkilidir. Bir başka konu ise kentsel dinamiklerin içinde var olurken iki keskin dokunun birbiri ile ilişkilerinin nasıl sağlanacağı mevzusudur. Son olarak bu tür bir karşılaşmada eğer işlevlendirme yöntemi kullanılacaksa tarihsel değerlerin bir tasarım kriteri olarak nasıl değerlendirileceğidir. Bu bağlamda sıkışık bir kent dokusunun içinde arkeolojik alana yaklaşıırken ve kentsel programlarla birlikte varlık gösterirken oluşan algısal ve fiziksel eşiklere olumlu bir örnek olarak Serdika Meydanı ve Sofya Metro'sundaki ilişkiler irdelenmektedir. Yapı ölçeğinde ise yeniden işlevlendirme sonucu gündelik hayata dahil edilen ve tasarım kriterleri bağlamında önemi kabul edilen Kolumba Müzesi seçilmiştir. Bu örneklerin kentsel dokunun üreteceği yapısal baskıya karşı eşik fikrini olumlu yönde kullanan yapılanmalar oldukları düşünülmektedir.

Kenti modern bir yaşantıya kavuşturmak amacıyla yapılmak istenen Sofya Metro'su kültür varlıkları ile çevrili bir kent dokusu için zarar verici olabileceği endişesi ile çalışmalarını uzun süren bir

proje olmuştur. Özellikle Serdika İstasyonu'nda arkeolojik kazılardan dolayı ortaya çıkan katmanlar bu sürenin uzamasına neden olarak görülmektedir. Sofya'nın arkeolojik değerlerinin envanter çalışmalarına sahip olması bu süreci kolaylaştırmış ve bu katmanlar ile metro istasyonunun birlikte nasıl bir ortam üretebileceği konusu gündeme gelmiştir. Yüze çıkarılan arkeolojik buluntular, kentin tarihsel mirasını tanıtmaya ve değerlendirmeye imkân tanımaktadır. Sofya Metrosu'ndaki bu katmanlar yerinde korunarak ve metro istasyonunun ortam kurgusuna dahil olarak sergilenmektedirler. Özellikle Serdika İstasyonu'nda bulunan Serdika Kalesi'nin ortaya çıkarılan doğu ve batı kapılarından başka kuzey kapısının Lenin Meydanı'na doğru G. Dimitrov Bulvarı doğrultusunda olduğu düşünülmektedir. Yüze çıkarılan arkeolojik kazılar, altında yine arkeolojik katmanları olan Lenin Meydanı'na temas kuracak şekilde yürütülmüştür. Bu doğrultuda metronun uygulama sürecine arkeolojik eserlerin sunulmasına olanak sağlayacak şekilde eksi kotta bir yaya yolu organizasyonu da eklenmiştir (Mehmetoğlu, 2008).

Resim 1. Serdika II Metro İstasyonu girişi URL-1

Eşik olarak görülebilecek kısım ise kentin tarihsel katmanlarının çevrelediği Serdika İstasyonu'nun sıfır kotunda metro kotuna geçişte deneyimlenmektedir. Kademelenerek kurgulan geçiş önce bir açık hava müzesinin kentsel kamusal deneyim alanı olarak sunulurken farklı kotlardan algılanabilecek çağdaş bir müzeye dönüşmektedir. Daha sonra metro kotuna inildiğinde yine çağdaş bir yorumla üretilmiş iç mekânda arkeolojik öğelerin sunulmasına olanak sağlayacak şekilde organize edilmiştir. Böylece kentin kültür ve tarih katmanlarının deneyimi hem iç içe geçen programların hem de ara mekân örgütlenmeleri ile oluşturulan eşik alanları ile kurgulanmaktadır.

Resim 2. Serdika II Metro İstasyonu'nun girişi ve içerisindeki Eski Roma Harabeleri - Sofya Bulgaristan URL-1

Metro istasyonu gibi mekânsal deneyimi doğrusal bir zamansallık veren bu ortamda tarihi kalıntılar aracılığıyla zihinsel olarak sanal mekân eşikleri oluşmaktadır. Bu sanal mekân eşikleri antik

dönem ile günümüz arasında gelişen süreçler ile algısal olarak mekânsal bir aidiyete dönüşmektedir. Bu geçiş gündelik rutinler arasında verilen bir mola ya da zamanlar arası bir ziyaret olarak kentlinin deneyimini zenginleştirmektedir. Günümüz dinamikleri ile eskinin fiziksel yapısı keşişerek melez bir ortam sunmaktadır. Antik dokuya kentin güncel dokusundan yaklaşıırken arada kalan ve bir eşik olarak değerlendirilebilecek bu alanlar tarihi dokuya algısal olarak hazırlık olarak nitelendirilmektedir.

Bu keşişimi malzemenin kullanımı üzerinden nesnel olarak kavramak da mümkün gözükmemektedir. Peter Zumthor eski ve yeni arasındaki bu keşişimi Kolumba Müzesi ile sergileyebilmektedir (Achdaily,2020).

Resim 3. Kolumba Müzesi dış ve iç mekândan görüntüler Mimar: Peter Zumthor URL -2

İlk kez 19. yüzyılda kurulan Kolumba Müzesi Almanya'nın Köln şehrinde yer almaktadır. Hristiyan inancını yüceltmek için 1853'te halk tarafından St. Kolumba Kilisesi içinde enstitü olarak kurulan yapı İkinci Dünya Savaşı sırasında Köln'e saldırılar esnasında büyük ölçüde yıkıma uğramıştır. Yapı, Peter Zumthor tarafından ayakta kalan kalıntıların mimari öğelere dönüştürüldüğü bir kurguda tasarlanarak çağdaş bir yapı olarak varlık göstermektedir. Eski ve yeni doku arasındaki geçiş ve birliktelik eskiden yeniye doğru ilerleyen zamansal algıyı eş zamanlı olarak deneyimlemeye olanak sağlamaktadır. Malzemenin örgütlenme biçimi bunu yansıtır niteliktedir.

Kolumba Müzesi dışarıdan ürettiği algıda malzemenin kullanım biçimleri ile edinilen bilgi dışında kentliye bir ipucu vermemektedir. Eski taş yığma ile cepheyi saran yeni gri tuğla örüntüsü yakınlaştığı noktalarda üretilen boşluklu dokunun oluşturduğu etki zamansal bir eşik olarak görülmektedir. Ancak yapının içine girildiğinde müzenin içerdiği tarihsel süreç baskın bir şekilde görülmektedir. Böylece kentin çağdaş dokusu arasında nostaljik bir restorasyon yapısı olmaktan çok, zamansız bir ifadeye bürünerek ve tarihi değeri ile bütünleşerek hareket etmektedir.

Henüz kentin yapısal baskısına tam olarak maruz kalmamış olan Antik Perge Kenti'nin yakın zamanda kent içerisinde varlık göstereceği kentin yayılım hızına bakıldığında kaçınılmaz görünmektedir. Dolayısı ile bu ihtimale karşı bahsi geçen örnekler gibi eşik oluşumlarının pozitif

yönlerinin analiz edilerek olumsuz yönde gelişebilecek temaslara karşı bir tavrın üretilebileceği düşünülmektedir.

Bulgular

Birbirinden farklı bağlam ve ölçeklerde değerlendirebilecek bahsi geçen örnekler eşik fikrinin farklılaşan durumlarını ortaya koymaktadır. Bu farklılaşma potansiyelini kullanarak kentin baskısı ile şekillenebilecek arkeolojik alanların çevre tasarımları için eşik alanlarının üretilmesi mümkün gözükmektedir. Bu yaklaşımın uygulama sahası olabilecek potansiyeli kentin yayılma hızından kaynaklı tehdit altında olan ancak eşik alan önerisi ile daha nitelikli bir çevreye kavuşabilecek yer olarak Antik Perge Kenti önerilmektedir.

Antik Perge Kenti Çevresinde Eşik Alan Önerisi

Kültürel miras olarak arkeolojik alanların kentle ilişkisi ile ilgili çalışmalara bakıldığında; "T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Ve T.C. Antalya Valiliği Arkeolojik Sit Alanlarının Korunması ve Değerlendirilmesi" için yapılan I. Ulusal Sempozyum' unda bir değerlendirme sunulmuştur. Bu değerlendirme eşik yaklaşımı için Türkiye özelindeki teorik yaklaşımı özetleyebilecek niteliktedir. Bu yaklaşıma göre; "Arkeolojik alanların çevresiyle birlikte ele alınması özelinde; kentsel gelişmelerin arkeolojik alanlar dışına yönlendirilmesi, böylelikle spekülatif baskıların azaltılması, altyapı yatırımlarının arkeolojik alanlardan olabildiğince uzakta tasarlanması, arkeolojik değerlerin korunmasına esas teşkil eder." denmektedir. Bu bağlamda kentlerin küreselleşme çağındaki payını alan Antalya için geniş kapsamlı bir kentsel yayılım stratejisine ihtiyacı kaçınılmaz olmaktadır. Mevcut stratejilerin uzun vadeli tarihi değerlere korumaya yönelik olmaktan çok mevcut küresel dinamiklere cevap verecek şekilde olduğu görülmektedir. Bu durumun önüne geçebilecek görüş yine aynı sempozyumda şu şekilde yer almaktadır; "Arkeolojik değerlerin kent yaşamıyla bütünleşmesi arzu edilen uzun vadeli ve dikkatle uygulanması gerekli bir amaçtır. Bu amaca yeterli kültür birikimi ve bilinçle varılabilir. Arkeolojik alanlar ve çevrelerinde planlama oldu bittilerin önüne geçmelidir. Arkeolojik değerlerin kent planlamasına ve çevre düzenlemelerine dinamik bir veri olarak katılması önemlidir... Şehircilerin, arkeologların ve diğer uzmanların kent tarih ve coğrafyası konusunda bilgili olması zorunludur. Bu uzlaşma ortak bir alfabe ve dil birliğini, planlama yaklaşımı süreci içinde seçeneklerin birlikteliğini, ilgili kurum ve kuruluşlar arasındaki diyalogu ve ikna edici yöntemleri gerekli kılar." denmektedir.

Bu doğrultuda tarihsel çevrenin yeni ortamlarla buluşurken bağlamıyla ilişkisini belirlemek için mekân, anlam, aidiyet ve bellek katmanlarının hepsinin birden değerlendirildiği bir tasarım ve ortamın gerekliliği kaçınılmazdır. Henüz kısmen çevresi şekillenmiş olan Antik Perge Kenti bu anlamda bir laboratuvar olarak görülmektedir. Bu araştırmadan çıkacak sonuçların alan ve çevresindeki gelecek dönüşüm süreçleri için özellikle mekânsal üretimde tasarımcılar için yapıcı bir altlığa dönüşmesi hedeflenmektedir.

Arkeolojik kent dokuları, eski uygarlıkların habitatını, kültürel ilişkilerini ve sosyo-ekonomik yapısını anlamaya yarayan fiziki mekanlardır. Çalışmanın odağı Antik Kent Perge kenti de bu bağlamda dönemine ait bilgileri içeren kalıntıları aracılığı ile tarihini yaşantısını kavrayabildiğimiz bir antik bir yerleşimdir. Antalya şehir merkezinin 17 kilometre doğusunda bulunan Aksu ilçesi sınırları içinde yer almaktadır. Varlığı **Hitit Dönemi'**ne dayandırılan ve "**Parha**" diye bilinen kent **Roma Dönemi'**nde Anadolu'nun en sistematik kentlerinden biri olarak görülmektedir.

Resim 4. Antik Perge Kenti URL -3

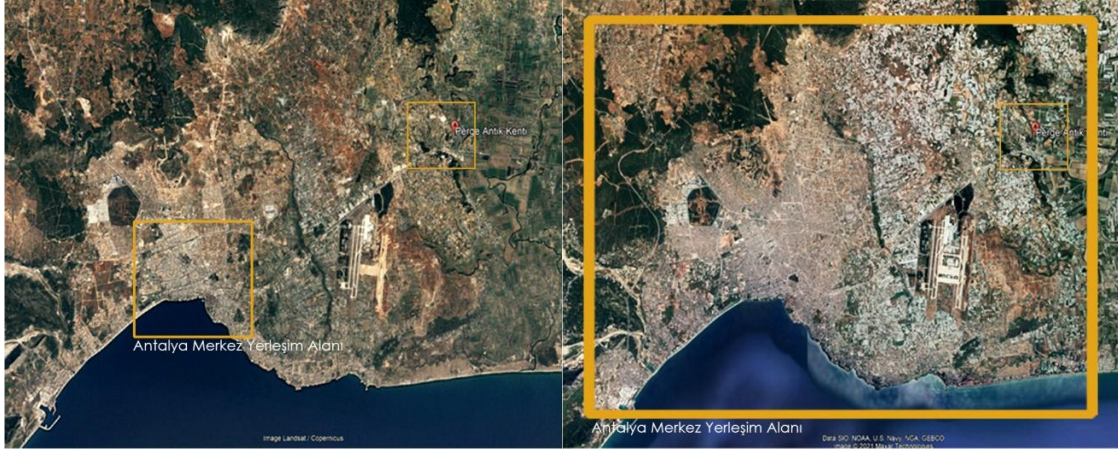
Anonim bir kaynak olarak Tabula Pentingeriana isimli atlasta Perge, Bergama'dan başlayan ve Tyatira – Philedelphia – Hieropolis üzerinden Laodikeia ve Cormassa'ya ulaşan ve Sillyon - Aspendos'tan geçerek Side'de deniz kıyısında son bulan ana yol üzerinde gösterilmektedir. Pamfilya ovasına konumlanan Antik Perge Kent'ini çevreleyen tepelerin kentsel konumlanma anlamında stratejik bir göstergedir. Korunma stratejisini öncelik olarak denizden gelecek saldırılara göre biçimlendiren antik kent geleneklerine uygun kentsel biçimlenme sağlanmasına özen göstermektedir (Erdoğan,2006). Ayrıca Pamfilya Ovası Toros Dağları'nın kıyıya pozisyonu itibari ile sonbahar ve kış boyunca yağış miktarı fazla olduğundan verimli bir ova özelliği gösterdiğinden tarih boyunca göç alan bir merkez pozisyonundadır. Her obadan / yerden gelenlerin yurdu anlamına gelen Pamfilya adını bundan dolayı almaktadır.

Kentin fiziki yapısının topoğrafya ile uyumu dikkat çekicidir. Helenistik dönemlere tarihlenen (M.Ö. 200- 300) ilk kentsel ögenin çevreleyen üç yükseltiden birinde bulunan noktadaki düzlükte konumlanan akropol olduğu görülmektedir. Diğer ikisi ile birlikte hem tiyatro gibi programlar pozisyon bulmuş hem de kentin gelişimini yönlendirmek mümkün olmaktadır. Ayrıca Antik Perge kenti ve denizle ilişkisini sağlayan Aksu çayı Hristiyanlık'ın kutsal mekanlarından biri olarak kabul edilmektedir. Ancak mevcut durumda bu akarsu ile bağlantısının bulunmadığı gözlemlenmektedir. Antik dönemlerde akarsu su yolu olarak kullanılmasına karşın bugün bu pozisyonunu kaybetmiştir (Erdoğan,2006).

Antik kent kazıları sonrası ortaya çıkan mevcut durumda Perge arkeolojik sit alanı mekansal organizasyonu bağlamında bir Roma kenti tipolojisi sergilemektedir. Kentsel dokusu ve anıtsal yapıları ile M.S. 2. ve 3. yy. yerleşmelerinin temel özelliklerini taşımaktadır.

Resim 5. Antalya kent dokusuna ait uydu görüntüsü URL-4

Resim 6. Antalya'daki kentsel yayılımın yönü URL-4

Bugüne ait antik kent dokusunun çevre ilişkilerine bakıldığında ise havalimanı, Expo yerleşkesi ve AVM gibi geniş ölçekli kentsel programlar Antik Perge Kenti'nin civarında konumlanmaktadır. Bunun nedeni Antalya'nın sıkışık kent dokusunun yayılma yönlerinden birisi olmasıdır. Ana arterler olan Antalya-Mersin ve Antalya-Isparta yollarının ayırım noktasına yakınlığı ise yayılımın yönünü desteklemektedir. Ayrıca endüstriyel tarım alanları da antik kent çevresini saran bir diğer yerleşim dokusunu oluşturmaktadır. Bu yerleşimler kırsal alanların doğa ilişkilerinden çok üretimini kente servis eden kentsel programlara dönüşmüş yerlerdir.

Resim 7. Antik Perge Kenti çevresindeki yerleşim alanlarından çeşitli görüntüler URL-4

1980'li yıllar itibari ile ülke genelinde görülen göç hareketlerinin kentsel yayılıma etkilerinin kolaylıkla gözlemlenebildiği yerlerden biri Antalya'dır. Turizmin gelişmesi ile kıyı kesimlerde kurulan turistik tesisler dolayısı ile oluşan iş gücü açığı kentin iç kısımlarında yoğunlaşarak artan tarım alanlarında da görülmektedir. Antik Perge kentinin çevresinde bu göçlerin yerleşim alanlarının

yoğunlaştığı alanlar gözlemlenmektedir. Ayrıca seracılığın bu bölgede yayılması ve yoğunlaşması üzerine tarım alanları ile iç içe geçen yerleşimler mevcuttur. Bu durumun sebepleri arasında imarlı alanların artması ve dolayısıyla bölgeye göç ile birlikte kentsel dokudaki artış gösterilmektedir. Göçlerden kaynaklı çok kültürlü bir sosyolojik yapıya sahip yerleşim alanlarında mekansal olarak ortak bir dil gözlemlenmemektedir. Sera yapılarının çevresinde yoğunlaşan basit mimari formların yaygın olduğu bu bölge için düzensiz bir yapılaşma biçiminin olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Tartışma

Kent merkezlerinin devingen yapılarından kaynaklı farklı mekânsal örüntüleri barındırması kaçınılmaz gözükmektedir. Ancak kentlerin hızlı bir yayılım göstererek periferine doğru kentsel dokunun genişlemesi ve her yerde aynı fiziksel karşılığı bulması kentsel belleği ve aidiyeti tehdit altında bırakabilir. Antik Perge kentinde olduğu gibi tarihsel bağlamın ürettiği değerlerin gözetilerek bu çevrelerin planlanması etik bir yaklaşımdır. Tarihsel bağlamın karşılığı olan bu tür değerlerin kolektif hafızadaki yerinin ve niteliğinin korunması bugünün kentlerinin aktif bir problemine dönüşen aidiyet kaybının da önüne geçecek potansiyele sahiptir. Mekânı tasarlayan erkler için bu tarihi değerler çağdaş yorumları yapılarak biçimsel olarak direkt etki etmese dahi topoğrafya uyumları, doğa ile baş etme biçimleri, oran orantı ilişkileri, kentin algıyı yönlendiren fiziksel hiyerarşisi gibi bağlamsal verilere dönüşebilirler. Böylece çevrede oluşan düzensiz yerleşme ve yapılaşma karşın daha planlı bir yaklaşım üreterek bu doğrultuda tasarlanan her birim için tarihsel bağlamın değerlendirilmesinin bir koşul olarak sunulması önerilmektedir.

Antalya'nın özellikle Pamfilya Ovası'na yani Antik Perge Kenti yönündeki yayılımına bakıldığında tarihi sürecinde her yerden gelenlere ev sahipliği yaparak karakteristik bir kenti oluşturma özelliğine sahiptir. Ancak bu özelliği zaman içerisinde kaybolmuş gözükmektedir. Bu noktada Kültür ve tabiat varlıklarını koruma ile ilgili teorik yaklaşımların eşik oluşturma gibi alternatif kentsel tasarım yaklaşımları ile örtüşerek fiziki yapılanmaya zemin hazırlaması kentin geleceği için olumlu görülmektedir. Kentlerin geleceği için bu ilişkileri daha çok paydaşı olan disiplinler arası bir çalışmaya dönüştürmenin yapıcı sonuçlar oluşturacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Archdaily, Kolumba Museum / Peter Zumthor, Erişim
Adresi:<https://www.archdaily.com/72192/kolumba-museum-peter-zumthor>, E.T.:11.11.2020
- Arkeolojik Sit Alanlarının Korunması ve Değerlendirilmesi I. Ulusal Sempozyumu 14-16 Ekim 1991.
Erişim Adresi: <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/eklenti/38968,arkeolojik-sit-alanlarinin-korunmasi-ve-degerlendirilme->, E.T.:03.03.2020
- Davies, M., Design In The Historic Environment, Erişim
Adresi:<http://www.buildingconservation.com/articles/design/design.htm>, E.T.:21.03.2020
- Erdoğan, E.(2006). Perge Arkeolojik Sit Alanı, Peyzaj Özellikleri Ve Koruma Sorunları, ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi, Cilt:8, Sayı:10
- Frampton, K.(1983). "Towards a Critical Regionalism: Six Points For an Architecture of Resistance", The Anti- Aesthetic – Essays On Postmodern Culture, Seattle: Bay Press
- Groat, L.(1983). "Measuring the fit Of Newtoold: A Checklist Resulting From A Study Of Contextualism". Architecture: The aiajournal, 72 (11), S. 58-61.
- Gökçen, A.(2019). Eşik: Olgular Ve İmgeler Bağlamında Bir Mekân Analizi, İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi,Yıl 3, Sayı 2

- Mehmetoğlu Güneş, B.(2008). Tarihi Kent Merkezlerinde Metro Yapımı Ve Arkeolojik Değerleri Koruma İlişkisi; İstanbul Tarihi Yarımada Örneği , Fen Bilimleri Enstitüsü Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi
- Norberg-Schulz, C.(1971). "Existence, Space & Architecture", London: Studio Vista
- Norberg-Schulz, C.(1980). Geniusloci, Towards A Phenomenology Of Architecture, New York: Rizzoli.
- Öz, M., Erdoğan, A., Göktürk R., Yavuz, M., Karaardıç, H.(2010). Kurşunlu Şelalesi Tabiat Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı Projesi, Analitik Etüt Raporu, Orman ve Su İşleri Bakanlığı Antalya Şube Müdürlüğü, Antalya
- Pasin,B.,Varinlioğlu ,G. (2018). "Arkeolojik Çevre Bağlamında Yeni Yapı Tasarımı" YEDİ: Sanat, Tasarım Ve Bilim Dergisi , Sayı20, S. 173-182
- Serdika II Metro Station: Gateway to Sofia's Roman Past, Erişim Adresi:<https://Archaeology-travel.Com/Bulgaria/Serdika-ii-metro-station-roman-sofia/>, E.T.:15.11.2020
- Stavrides,S.(2010). Kentsel Heteretopya: Özgürleşme Mekanı Olarak Eşikler Kentine Doğru, İstanbul: Sel Yayıncılık
- Türk Dil Kurumu Sözlük, Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr> E.T.:25.10.2020
- URL -1 <https://Archaeology-travel.Com/Bulgaria/Serdika-ii-metro-station-roman-sofia/>
- URL -2 <https://www.archdaily.Com/72192/kolumba-museum-peter-zumthor>
- URL -3 <https://www.antbilgi.com/antalya-perge-antik-kenti/>
- URL-4 <https://earth.google.com/web/search/antik+perge/>

Extended Abstract

Considering the relationship between archaeological sites and cities as cultural heritage, a clear sanction is not common in planning approaches regarding how the transition areas called thresholds between archaeological sites and cities should be. In order to integrate the archaeological value with the urban life, it is considered a necessity to evaluate the city plans developed around the ruins and their surroundings as contextual data. This evaluation of contextual data, which requires multidisciplinary work, is important for the continuity of urban memory and strengthening the place of historical layers in collective memory.

This article examines the threshold between the Antalya urban settlements and the Ancient Perge settlement, and opens the discussion by analyzing the relationships between them. From this point of view, cultural heritage, which is considered as the organization of the area around historical textures, is researched and a threshold idea is opened for discussion in line with the analysis of the current situation.

In this context; Such thresholds can have their equivalents in the urban space between the house and the street, between the land and the sea, between the private and the public, or over the physical or perceptual boundaries that contain such divergent situations. The most obvious example of this situation is the textures produced by old and new residential areas in cities. At this point, Antalya exhibits its old and new opposition in many points. However, as a result of the spread of the city, the attitude towards the ancient city of Perge does not produce positive spatial effects. The idea of a threshold that may occur around such an area due to its historical location may produce an attitude against the expansion pressure of the city. This situation is considered as a preparation space between two textures, ancient and contemporary. However, if the expansion and pressure of the city is compulsory, this preparatory space can be developed as a threshold for the physical space and encounters that the area will produce, rather than being an entrance representation.

In an urban texture formed as a result of rapid growth, many different cards offer an experience with an intertwined network of relations. Archaeological sites, as the physical counterparts of historical values, face several different problems in the formation process of this intertwinedness. One of them is related to how the archaeological sites will exist in the congested texture formed as a result of the spread of the city. Another issue is how to ensure the relations of two sharp textures with each other while existing within the urban dynamics. Finally, if the functionalization method is to be used in such an encounter, how to evaluate the historical value as a design criterion. In this context, the relations in Serdika Square and Sofia Metro are examined as a positive example of the perceptual and physical thresholds that occur while approaching the archaeological site and coexisting with urban programs in a congested urban fabric. On the building scale, Kolumba Museum, which is included in daily life as a result of re-functioning and accepted as important in terms of design criteria, was chosen. It is thought that these examples are structures that use the threshold idea positively against the structural pressure that the urban fabric will produce.

These examples, which can be evaluated in different contexts and scales, are given to show the differing states of the threshold idea. By using this differentiation potential, it seems possible to produce threshold areas for the environmental designs of archaeological sites that can be shaped by the pressure of the city. The ancient city of Perge is suggested as the place where the potential to be the application area of this approach is under threat due to the spreading speed of the city, but which can reach a more qualified environment with the threshold area proposal. Considering the application areas of the general conservative approach in Turkey, it is seen that this context cannot find a place in practice. One of the places that can be an example for these areas is the Ancient City of Perge within the borders of Antalya. It can be said that the studies on the preservation of the ancient city are at an advanced level. However, when approaching the Ancient Perge City and its surroundings, a negative spatial sense is encountered in terms of perception and experience.

It is observed that this context cannot find a place in practice when execution areas of the general conservative approach in Turkey are considered. Studies related to the conservation of the ancient city can be considered to be at an advanced level. But coming close to the Ancient Perge City and its surroundings, a negative spatial sense is found in terms of perception and experience. This reveals the question for the designers, considering what kind of spatial contexts the surroundings of archeological sites will transform into as well as the conservation of archaeological sites. It is the pressure by the city rather than the archeological site itself that shapes these areas and spaces the most. As is the case in many examples across the country, such pressure can openly be expressed for the Ancient Perge City. This article examines the threshold between Antalya urban settlement areas and the Ancient Perge settlement to analyze their relations and open it to discussion. Based on this, the idea of a threshold is opened up for discussion in line with the analysis of the current situation by researching the cultural heritage in which approached as organization of the area around historical textures.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analize kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel

Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

The Establishment Of Turkish Ballet And First Original Works (1940-1970)

Türk Balesi'nin Kuruluşu ve İlk Özgün Eserler (1940-1970)

Doç. Dr. Seda AYVAZOĞLU

ORCID: 0000-0002-6446-8521 ◆ İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Bale Anasanat

Dalı ◆ seda.ayvazoglu@hotmail.com

Özet

Yeşilköy Bale Okulu, 1948 yılında İngiliz Kraliyet Bale Okulu ve Bale Topluluğu'nun da kurucusu olan Dame Ninette de Valois (1898-2019) tarafından Türk Hükümeti işbirliği ile kurulmuştur. De Valois, bakanlık ve bale gruplarına danışman olarak yirmi yıldan fazla bir süre kalmıştır. Repertuarı oluşturmuş ve Londra Kraliyet Balesi'nden öğretmenler atamıştır. Konservatuarın İngiliz öğretmenler tarafından yetiştirilen bale öğrencilerinin ilk gösterisi, Ulvi Cemal Erkin'in bestelediği, koreografisini Ninette de Valois'nın yaptığı "Keloğlan"dır. "Keloğlan" geleneksel Türk halk oyunları adımlarına dayanan dramatik bir baleydi.

De Valois, yerli dansları ve Türk bestecilerin müziğini kullanarak Türk koreograflarını teşvik etmek istemiştir. Özgün Türk balesinin doğuşu için klasik bale eğitimi almış bireylerin bu ülkenin milli danslarından ve folklorundan yararlanmaları gerekmektedir. Bazı Türk koreografların ülkenin dans biçimini klasik baleyle ilişkilendirdiğinde beklenen gelişme ortaya çıkacaktır. Batı klasik dans tarzı zaten sağlam bir şekilde yerleşmiş olsa da, genç koreograflar yeni bir Türk hareket biçimi aramaktaydılar. Türk Opera ve Balesi için hazırlanan özgün bale eserleri, klasik bale eğitimi sonrasında ülkenin milli danslarının ve folklorunun üslup ve ritimleriyle oluşturulan koreografik bir fantezi olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bale, Koreografi, Dans

Abstract

Yeşilköy Ballet School was founded in 1948 by Dame Ninette de Valois (1898-2019) who was also the founder of English Royal Ballet School and the Ballet Company with the cooperation of Turkish Government. De Valois remained involved for more than twenty years as a consultant to the ministry and the ballet companies. She established the repertoire and appointed the teachers from Royal Ballet London. The first performance to be given by the conservatory's ballet students trained under British teachers was "Keloğlan", composed by Ulvi Cemal Erkin and choreographed by Ninette de Valois. "Keloğlan" was a dramatic ballet based on traditional Turkish folk dance steps.

De Valois desired to encourage Turkish choreographers, using indigenous dances and Turkish composers' music. For the authentic Turkish ballet to be born it is necessary for individuals who received classical ballet training to get benefit from this country's national dances and folklore. When some Turkish choreographers associate this country's dance style with classical ballet, the expected development will arise. Even though the western classical dance style was already firmly established, young choreographers were searching for a new Turkish way of moving. The original ballet work which is prepared for the Turkish Opera and Ballet is a choreographically fantasy created with the help of style and rhythms of the country's national dances and folklore after classical ballet training.

Keywords: Ballet, Choreography, Dance

The art of a nation can be considered as the public's art only if it is based on its own values such as the character of the nation, ambiances, games, motifs and poems that are filtered throughout centuries. This means that the nation is united in terms of common feelings, behavior and progress and its development will be constant. Therefore, every civilized nation is equally advanced in art branches and formed its own unique art ecote.

Music and dance in Turkish Theater, with the exception of some Anatolian folk songs, developed as part of comedic devices which also included mime and impersonation. Linguistic

evidence has proven that the origins dance in Turkish can be traced back to the shamanistic rituals of central Asia. The Shaman who has the power to the exorcise (an action that requires a great deal of dance) is called “oyun” a term which in modern Turkish means to “play”, “theater”, “game” or “dance”. The imitation of animals through dance is another eastern influence that can be still found in various Anatolian folk dances (Rubin, Nagy and Rouyer 2001).

Before the end of the 1940s, the field of dance in Turkey mostly consisted of traditional styles of folk dance and ritualistic practices belonging to the religious domain, except for very few Western style dance performances among the social dances, staged in urban settings such as at Republican Balls. Stating that, however, it has to be mentioned that in Istanbul the entertainment and performing arts culture of minorities constituted a noteworthy environment for social dances throughout the nineteenth century and onwards. They also served a considerable mission in audience-building, also including the Muslim population of the city. Yet, after World War I, the Turkish population also started to visit them. At first the performers were mostly European ‘revue’ artists. Later Russian ballet artists became regular visitors and performed ballet pieces in these clubs. It is quite interesting to note that although, when compared to other artistic fields such as music and theatre, the establishment of systematized Western dance education emerged rather late, there was already an established social and cultural environment for dance in the city of Istanbul (Dutch Center, Günsur, E.T. 10.08.20).

Immediately after the end of independence war in 1923, the recreation of the public as a modern, productive and art-lover nation was an important aim. Together with the political and economic revolutions, the basis of cultural and art developments were also prepared under the influence of these changes. Ataturk clearly defined the musical policy of the state after the foundation of the Republic.

The thought of establishing a state ballet school and a company was also part of the early Republican approach, strongly connected to the mission of creating a national culture in modern Turkey. Ataturk quoted that “the basis of Turkish Republic is culture” and under his guidance, revolutionary steps had been performed and some serious work was achieved in the fields of fine art and music. The first steps of these work was done in Ankara State Conservatory of which was based on Musical Teacher's School.

A law was put into practice on the May 8, 1940. The conservatory which was founded inside the Musiki Muallim Mektebi was separated to become an entity of its own. This newly established “State Conservatory” consisted of music, opera, ballet, and theatre departments. According to this law, a new foundation which will cover all fields of music and every aspect of musical needs should be established and this foundation could be named as State Musical Conservatory or Theater Academy. It was determined that this foundation should cover a school providing free musical education, another musical school for education of musical teachers and finally a theater school. The musical classes were supervised by Hindemith while the governor of the acting classes was German theater player Carl Ebert (1887-1980).

As time went by, the Turkish dancers and teachers who were raised from the first institutions became important actors in the development of classical ballet and modern dance in Turkey. Some young choreographers approach their work differently.

After the proclamation of the Republic, an institution called Music School was launched for the first time in order to train music teachers. This school continued to operate as a branch of the National Music and Representation Academy in 1934 and as part of the Veterans Training Institute in 1937. The present study was generated within the framework of the knowledge and information provided by

copyright works, state statistics and regulations, and document analysis, which is one of the qualitative research methods, was used as a method of analysis (Tangülü and Becerikli, 2020, 1).

Although it was planned for the Conservatory to include a ballet department, that particular desire did not materialize until 1950. However, there are records of Sergei Lifar receiving an invitation from Atatürk in 1937, to take steps towards establishment to a ballet school.

Yıldız Alpar, (ballet student of Madam Arzumanova) also mentioned about a letter from Atatürk to Sergei Lifar asking him his recommendations about this new ballet school of Turkey. However, this project could not be implemented due to Atatürk's increasingly deteriorating health status (Cumhuriyet, O'brien, E.T. 20.10.20).

Turkish Community Centers were founded in 1935 in order to introduce the republic ideology and educate public as official supportive education institutions were ideal for the ballet classes which eventually provided that the art of ballet directly reached Turkish community, not only minorities. As the facilities of Istanbul Municipality Conservatory in Tepebaşı were not adequate, Arzumanova's ballet lessons were performed in Eminönü Community Center under the name of "Bedi-i Raks Grubu" (Cumhuriyet, Deleon, E.T. 15.09.20).

It was with the proclamation of the Republic that ballet became an academic subject and an institution. Lydia Krassa Arzumanova, a ballet teacher who migrated to Turkey with her other fellow White Russians after the 1917 revolution in Soviet Russia, opened a ballet studio in Istanbul in 1921. She realized her first demonstration with the dancers that she had so far trained, in the theatre "Casa d'Italia" at Tepebaşı, in 1931 (Core, Oral, E.T. 15.09.20).

Immediately after World War II, steps were activated to initiate State Ballet. New visions were evaluated in order to establish an academic ballet department within State Conservatory. In 1947, the founder of the British Royal Ballet and also one of the most outstanding figures of contemporary ballet, Dame Ninette de Valois, was officially invited to Turkey aiming at establishing the Turkish Ballet.

When Ninette de Valois accepted an invitation in 1947 to come to Turkey to see about setting up a national ballet company, those who knew her well were probably confident that she could succeed, as she had in Britain, in creating a ballet company from scratch where there was no previous tradition. She was famous, indeed notorious, for her discipline, grit and determination, as much as for her greatness as an artist and teacher, and known as something of a martinet in what was then Sadler's Wells Ballet, later to become the Royal Ballet. But surely no one could have anticipated the extent of her success and, more, the profound mutual affection which would develop between her and "Madam's Turks" as her protégés came to be called (Cornucopia, Baker and Burrows, E.T. 08.08.2020).

Figure 1 Turkish ballet's first students in 1948 (Cornucopia, Baker and Burrows, E.T. 02.09.20)

Yeşilköy Ballet School was founded in 1948 by Dame Ninette de Valois (1898-2019) who was also the founder of English Royal Ballet School and the Ballet Company with the cooperation of Turkish Government and English Cultural Board.

The results which she attained at the end of her work were concentrated on two facts; the superb ability of the Turkish children for ballet and her deep conviction for the creativity of the Turkish artists. In line with this conviction, she opened the first official ballet school with an academic basis, on January 6, 1948 at Yeşilköy, Istanbul. At the end of the examination, 11 boys and 18 girls were admitted to the school as its first students and Joy Newton and Audrey Knight of the Saddler's Wells Ballet were invited from England for their training. The school moved to Ankara in 1950 and became a division of the State Conservatory (Çakar, 2015, 22).

Beatrice Appleyard, Lorna Munsford and Robert Lunnan followed Joy Newton in Ankara. After 1954 the education was carried out by English teachers, Travis Kemp and Molly Lake, who were considered to be the best of this field. The ballet department run by Dame Ninette de Valois was modeled according to that of the Sadler's Wells School in London (Başar, 2018, 6).

De Valois remained involved for more than twenty years as a consultant to the ministry and the ballet companies. She established the repertoire and appointed the teachers, which included dancers like Beatrice Appleyard, an original member and soloist of the Royal Ballet who remained in Turkey her whole life, and Molly Lake, a student and examiner of the Cecchetti Society and a member of Pavlova's company, who taught with her husband Travis Kemp for nineteen years. There was also the English-trained South African, Dudley Tomlinson, who directed in Ankara during the 1960s.

The first performance to be given by the conservatory's ballet students trained under British teachers was "Keloğlan", composed by Ulvi Cemal Erkin and choreographed by Ninette de Valois. "Keloğlan" was a dramatic ballet based on traditional Turkish folk dance steps (Başar, 2018, 29).

After nine years of training, the first pupils of the school had the good fortune to be able to perform with a number of guest stars. In a short time ballet has become a truly indigenous art (Turkish Cultural Foundation, And, E.T. 07.09.20).

In 1956, the first students graduated and a corps of forty dancers was established and danced in operets, opera and ballet performances. Together with the dancers of the newly graduates of Conservatory, the technical staff were also spontaneously formed.

While Madame invited choreographers, composers, choreologists, conductors, set designers who would potentially improve Turkish Ballet, she also attempted to arise Turkish instructors and

creative staff. For example, first generation representatives were sent to England by British Council scholarships for having education on ballet set and costume design as well as preparing "ballet tutu".

The first group of dancers graduated in 1957 and together with dancers from Arzumanova's school formed the initial line-up of the Ballet Department of the State Theatre. The Department made its debut when it performed in the opera 'Salome' and the accompanying one-act play 'El Amor Bruno'. The dancers went on to adorn various other stage shows until, in 1961, the first entire ballet, 'Coppelia', was performed. Another stride was taken in 1965 with the staging of the first indigenous full-scale ballet, 'Çeşmebaşı'. The show, inspired by Turkish folklore, was created by Ninette de Valois and composed by Ferit Tüzün.

During 1964-65 art season, attempts were made to create original pieces with Turkish motifs based on classical ballet technique. The highlight of the 1965 ballet season was undoubtedly a new work choreographed especially for the company by Dame Ninette de Valois. The ballet, called "Çeşmebaşı" which translates as, "At The Fountainhead" referring to the fountain found in the centre of the village square of every Turkish village was the first large scale attempt to create a ballet with music composed by a Turkish musician, which had elements of Turkish folk dance music. It is a truly Turkish ballet.

In the choreography of Turkish folk dances Ninette de Valois had the help of her former students, particularly twin sisters Rezzan and Ümran Ürey from the Ankara State Ballet Company. The Ürey sisters were well trained in traditional Anatolian dances. According to Yüceil, when "the guidance of twin sisters had helped de Valois in finding a balance between an outsider's view and an original approach with respect to the implementation of Turkish images and cultural codes" (Yüceil, 2007, 172).

The improvements of Turkish choreography and original dance styles had eventually created its own *ecole*. Besides stories of European origin, many librettos belonging to Turkish history, mythology, literature and culture were converted to ballet and dance works.

Young Turkish dancers who had left for Europe and America - students of Merce Cunningham and followers of the technique of Martha Graham - returned back to Turkey and began to establish a Turkish modern dance scene in the late 1970s. Geyvan McMillan, Beyhan Murphy and Aydın Teker, were one generation of pioneers in modern dance, also establishing the first modern dance departments in universities and modern dance companies inside State Opera and Ballet Houses.

Star dancers such as Hüsnü Sunal, Ferit Akın, Binay Okurer, Sait Sökmen, Gülcan Tunççekic, Ayla Önal, Meriç Sümen, Oytun Turfanda, Güloya Arioba, Özkan Aslan and Mehmet Balkan won accolades at home and abroad. The ballet 'Çark' (The Wheel) by Sait Sökmen was the first work to be choreographed by a Turk. It was followed by performances choreographed by Duygu Aykal, Oytun Turfanda, Güloya Arioba and others who combined local colors with international standards.

In 1960s and 1970s, native work in musical composition for ballet and choreography flourished. One of the earliest choreographers was Sait Sökmen (b.1942), a student of Dame Ninette and a celebrated dancer, choreographed one act ballet piece "The Wheel" which was based on Maurice Ravel's F Major Quartet in Ankara State Opera and Ballet stage during the 1968-1969 art season which was supervised by Dame Ninette de Valois as the art director. This was the first work which was choreographed by a Turkish ballet dancer since the foundation of State Opera and Ballet.

Figure 2 Sait Sökmen and Dame Ninette de Valois, (*Cornucopia*, Baker and Burrows, E.T. 02.09.20)

Duygu Aykal, after her graduation from conservatory in 1963, had worked on modern ballet in Essen Folkwang Dance Department with the scholarship of German government. She returned to dancing in State Ballet after one year. When she received state scholarship for choreography education in London, she also became the assistant of Massine.

As Glasstone writes: “this was eventually to equip Duygu for the more analytical approach to choreography, which was to underpin her seminal work as the pioneer of new dance in Turkey, with its focus on subjects such as problems of urban life” (Glasstone, 2012, 145).

Duygu Aykal became the frontier choreographer/dancer who launched the modern ballet movement in Turkey and carved a niche for modern dance in rigid structure of Turkish State Ballet. Aykal’s work is described as follows in Levent Kumrulu’s documentary: Assimilating folk traditions into ballet, eventually creating a more abstract form of modern dance, not only made it more acceptable to the Turkish public but also disguised without entirely dissipating their antiestablishment potential, which in other contexts lead to suppression and censorship. This eventually led to a very politically conscious, indigenous modern dance scene (Kumrulu, 2011, 20).

Duygu Aykal (1943-88) served as the lead choreographer of the State Ballet. She preferred on relatively short pieces in which she emphasized concerning human existence in the universe and social pressures upon individual freedom. Her most produced works include “Çoğul” (Plural), “Oluşum” (Formation), “Bulutlar Nereye Gider?” (Where Do The Clouds Go?), “İnsan... İnsan” (Man... Man), “Biz, Siz, Onlar” (We, You, They), and “İnsancık” (The Little Creature: Man) all created in 1970s and 1980s in a poetic style which combined modern dance and classical ballet.

“Çoğul (Plural)” ballet was her first big choreography. The subject of the ballet which was composed by Cengiz Tanç, emphasizes the importance and positive effects of communication with people other than the bilateral world. The subject involves the power of communication and unity surpassing the most monotonous situations in a relation. The piece is a modern ballet based on twenty dancers. In 1965 with the staging of the first indigenous full-scale ballet, inspired by Turkish folklore, ‘Çeşmebaşı’ (At The Fountainhead) Turkish ballet has matured rapidly.

Conclusion

The tradition of classical ballet in Turkey is relatively young compared to other European countries, although in the Ottoman times, in the 19th century, foreign dance troupes occasionally visited Istanbul and instruction in dancing was briefly given at the sultan's Imperial Military Music School. It wasn't until the 1940's, however, when Ninette de Valois was invited to form the first official ballet school in Istanbul which then became the foundation for the Turkish State Ballet, that classical ballet began to take root in Turkey. In early 1960s the Turkish ballet conservatoire graduates had been trained with the "classical repertoire" in the Turkish State Ballet.

Comments of Dame Ninette de Valois and her thoughts on the future of Turkish Ballet: "This piece does not aim to bring Turkish folk dances and its forms together. Also it cannot be considered as a master show for peasant dances. Keeping these in mind, the choreography has been enriched by the representation of some of Turkish dance steps and moves. The ballet which is prepared for the Turkish theatre is a choreographical fantasy created with the help of style and rhythms of Turkish dancers. De Valois's own style was focusing on transformative inner exploration of dancers and aimed towards creating atmospheres on the stage in non-narrative contexts.

De Valois desired to encourage Turkish choreographers, using indigenous dances and Turkish composers' music. Authentic Turkish ballet will be born soon. For the authentic Turkish ballet to be born it is necessary for individuals who received classical ballet training to get benefit from this country's national dances and folklore. When some Turkish choreographers associate this country's dance style with classical ballet, the expected development will arise.

Çeşmebaşı was a turning point for the Turkish Ballet. There were many conversations that happened within the ballet community and broader artistic community of Turkey after the premier of Çeşmebaşı which were partly documented by Metin And. The first question was about how "Turkish" the ballet was: the music, the design, dancers and themes were all Turkish and the audiences loved the performance but the choreographer was not Turkish and even though she spend extensive amounts of time in Turkey and invested a lot in making a Turkish ballet scene, her approach would inevitably be an outsider's approach. The second aspect was that (according to And again) Çeşmebaşı was a proof that focusing on folklore was not the only way to establish a national ballet but only one of the sources to use (Yüceil, 2007, 171).

Ever since many classical works from the repertoire have been staged, including original ballets by Turkish composers. Although Turkey is a country where there is no tradition of classical ballet, and little knowledge of it, much has been achieved in the past few years in this field. Today, the Turkish State Opera and Ballet has established regularly operating stages in Ankara, İstanbul, İzmir, Mersin, Antalya and Samsun. There is also a general interest in modern dance and several modern dance groups have been formed. It's presented various styles of ballet productions in the State Ballet Companies.

As time went by, the Turkish dancers and teachers who were raised from the first institutions became important actors in the development of classical ballet and modern dance in Turkey. Some young choreographers approach their work differently. Instead of obtaining their material from folk traditions, legends and Turkish history, they have created ballets in modern international idiom and the music they have chosen is also in this style.

Turkish born choreographers original classical and modern ballet choreographies are giving a hint for later modern dance pieces. They are experimenting more with Turkish symbols, stories, music, and, to a lesser degree, with movement originating from the Turkish bodies rather than with a dictated western classical style.

Kaynakça

- And, M. (?) 50 years of Turkish ballet. <http://www.turkishculture.org/performing-arts/dance/ballet-446.htm?type=1>, E.T. 07.09.20).
- Baker E. M. and Burrows S. B.(2001). Memories of Madam.
<https://www.cornucopia.net/magazine/articles/memories-of-madam/>, E.T. 08.08.2020
- Başar, D. (2018), From Petrushka to Çeşmebaşı: Tracing the Legacy of the Ballets Russes on the Turkish Ballet, University of Toronto, Faculty of Music, Final Paper.
- Çakar, S. (2015). Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı (Cebeci'den Beşevler'e). *Sahne ve Müzik*, (1) , 9-34.
- Deleon, J. (1986). Arzumanova ve Mithat Fenmen.
<https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/4509/sayfa/1986/11/30/2.xhtml>, E.T. 15.09.20.
- Flatt, K. (2012). De Valois's invitation to Leonide Massine to teach Dance Composition. In R. Cave & L. Worth (Eds.), *Ninette de Valois: Adventurous Traditionalist*.
- Günsür, Z. (2019) Institutionalization of the Western Classical Dance Tradition.
<http://www.culturalexchange-tr.nl/mapping-turkey/dance/short-history>, E.T. 10.08.20.
- Kumrulu, L. (2011). Dancing Across the Bosphorus: An Introduction. Motion picture.
- O'Brien, R. E. (1997). Dans Etmek Özgürlüktür.
<https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1997/4/29/15.xhtml>, E.T. 20.10.20.
- Oral, Z. (?). Türkiye'de ilk bale temsillerinden kırk yıl sonra balenin kurucusu Arzumanova için jübile yapılıyor. <https://core.ac.uk/download/pdf/149223495.pdf>, E.T. 15.09.20.
- Rubin, D., Nagy, P., Rouyer, P. (2001) *The World Encyclopedia of Contemporary Theatre: Europe*, London: Taylor & Francis.
- Tangülü, Becerikli. (2020). *Musiki Muallim Mektebi (1924-1937)*. *Asia Minor Studies*, 8: 458-466.
- Yüceil, Z. G. (2007). *Modernization Through Dancing Bodies in Turkey (Unpublished doctoral dissertation)*. Boğaziçi University, Istanbul, Turkey.

Geniş Özet

Yeşilköy Bale Okulu, 1948 yılında İngiliz Kraliyet Bale Okulu ve Bale Topluluğu'nun da kurucusu olan Dame Ninette de Valois (1898-2019) tarafından Türk Hükümeti işbirliği ile kurulmuştur. De Valois, bakanlık ve bale gruplarına danışman olarak yirmi yıldan fazla bir süre kalarak repertuarı oluşturmuş ve Londra Kraliyet Balesi'nden öğretmenler atamıştır. Konservatuarın İngiliz öğretmenler tarafından yetiştirilen bale öğrencilerinin ilk gösterisi, Ulvi Cemal Erkin'in bestelediği, koreografisini Ninette de Valois'nın yaptığı "Keloğlan"dır. "Keloğlan" geleneksel Türk halk oyunları adımlarına dayalı dramatik bir baleydi.

1960'larda ve 1970'lerde, bale ve koreografi için müzik bestelerinde yerel çalışmalar gelişir. 1964-65 sanat sezonunda, klasik bale tekniğine dayalı Türk motifli özgün parçalar yaratılmaya çalışılmıştır. 1965 bale sezonunun en önemli özelliği şüphesiz Dame Ninette de Valois tarafından topluluk için özel olarak hazırlan yeni bir çalışmaydı. Her Türk köyünün köy meydanının ortasındaki çeşmeye atıfta bulunan "Çeşmebaşı" adlı bale, bir Türk müzisyenin bestelediği müziklerle bir bale yaratılmasına yönelik ilk büyük ölçekli girişimdi. Türk halk dansları müziği unsurlarını barındıran bir eserdir. Gerçek bir Türk balesidir. Türk koreografisi ve özgün dans stillerinin gelişmeleri sonucunda kendi ekolünü yaratmıştır.

De Valois, yerli dansları ve Türk bestecilerin müziğini kullanarak Türk koreograflarını teşvik etmek istemiştir. Otantik Türk balesi yakında doğacaktır. Özgün Türk balesinin doğuşu için klasik bale

eğitimi almış bireylerin bu ũlkenin milli danslarından ve folklorundan yararlanmaları gerekmektedir. Bazı Tũrk koreografların ũlkenin dans biçimini klasik baleyle ilişkilendirdiğinde beklenen gelişme ortaya çıkacaktır.

Batı klasik dans tarzı zaten sağlam bir şekilde yerleşmiş olsa da, genç koreograflar yeni bir Tũrk hareket biçimi aramaktaydılar. Tũrk Opera ve Balesi için hazırlanan ũzgũn bale eserleri, klasik bale eğitimi sonrasında ũlkenin milli danslarının ve folklorunun ũslup ve ritimleriyle oluşturulan koreografik bir fantezidir.

Buđũn Devlet Opera ve Balesi, Ankara, İstanbul, İzmir, Mersin, Antalya ve Samsun'da dũzenli olarak faaliyet gŕsteren sahnelerini açmıştır. Ayrıca modern dansa genel bir ilgi vardır ve birkaç modern dans grubu da kurulmuştur. Devlet bale gruplarında çeşitli tarzlarda bale prodũksiyonları sunulmaktadır.

Zamanla ilk kurumlardan yetişen Tũrk dansçı ve ŕđretmenler, Tũrkiye'de klasik bale ve modern dansın gelişiminde ŕnemli aktŕrleri olmuşlardır. Bazı genç koreograflar da farklı yŕntemler geliştirmişlerdir.

Çatışma Beyanı

Bu makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tũm sũrete “Yũksekŕđretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yŕnergesi” kapsamında uyulması belirtilen tũm kurallara uyulmuştur. Yŕnergenin ikinci bŕlũmũ olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sũrecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler ũzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu alışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gŕnderilmemiřtir.

0-6 Yaş Grubu Çocuk Kullanıcılar İçin Otel Odası Tasarımı

Hotel Room Design For 0-6 Age Group Children Users

Doç. Dr. Didem ERTEN BİLGİÇ

ORCID: 0000-0002-6304-8648 ◆ Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi ◆
didemerten@gmail.com

Elif KÜÇÜK

ORCID: 0000-0001-5121-607X ◆ Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans
Öğrencisi ◆ elifkucuk27@gmail.com

Özet

Turizmin hemen her çeşidinin aktif olmasına imkân sağlayan koşullar Türkiye’de mevcuttur. Bununla birlikte yerli turizm ülke ekonomisi için önemli bir yere sahip olmuştur. Türkiye’deki genel hane halkı istatistikleri incelendiğinde görülüyor ki yerli turist potansiyelini oluşturanlar çoğunlukla çocuklu ailelerdir. Bu da otellerin pazarlama politikaları doğrultusunda “çocuk dostu” veya “bebek dostu otel” konseptlerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Son yıllarda rekabet unsuru haline gelerek ön plana çıkartılan çocuk dostu etiketine sahip oteller incelendiğinde otel odalarında çocuk ergonomisine uygun tasarım yapılmadığı büyük çoğunlukla aktivite merkezlerine önem verildiği gözlenmektedir. Bu çalışmada; benlik duygusunun gelişimi için kritik yıllar olarak kabul edilen 0-6 yaş aralığındaki bebek ve çocukların bir otel odasındaki gereksinimleri ve bu gereksinimleri karşılamaya yönelik tasarım ölçütleri belirlenmiştir. Sonrasında 5 adet bebek ve çocuk dostu etiketine sahip otel örnek olarak seçilerek, belirlenen ölçütlere göre irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Otel Tasarımı, Çocuk Dostu Otel, Bebek Dostu Otel, İç Mekân Tasarımı

Abstract

Conditions for almost all types of tourism activities are available in Turkey. Along with this, domestic tourism has an important place in the country's economy. When the general household statistics in Turkey are examined, it is seen that families with children constitute the main potential for domestic tourism. This leads to "child-friendly hotel" or "baby-friendly hotel" concepts in the marketing policies of hotels. When the hotels with the "child-friendly" label, which have become competitive in recent years, are examined, it is observed that the hotel rooms are not designed following child ergonomics, and mostly, the activity centers are given importance. In this study, the needs of infants and children between the ages of 0-6, which are considered critical years for the development of self-awareness, and design criteria to meet these needs have been determined. Afterward, five hotels with a "baby and child friendly" label were selected as an example, scrutinized according to the determined criteria.

Keywords: Hotel Design, Kid Friendly Hotel, Baby Friendly Hotel, Interior Design

Giriş

Çocuk, her toplumda geleceğin yapılandırılması için büyük bir öneme sahiptir. Bu sebeple çocuklar ebeveynleri tarafından özenle büyütülürler, zihinsel ve fiziksel gelişimleri olabildiğince desteklenir. Ev ortamında çocuklarına her türlü imkânı ve korunaklı mekân çözümlerini sağlamaya çalışan aileler tatil seçimlerini de çocuklarının istek ve ihtiyaçları doğrultusunda yapmaktadırlar.

Türk aile yapısında çocuğun mutluluğu ebeveynin mutluluğunun üstünde tutulur ve konaklayacakları otellerde çocukları için düşünülmüş, tasarlanmış unsurların varlığı çocukların mutluluğu için önemlidir. Örneğin “Otel Olanaklarının Çocuklu Aileler Üzerindeki Tercih Edilme Nedenlerine Yönelik Değerlendirme” çalışması kapsamında Arıkan ve Öztürk’ün yaptığı ankette “Tatile çıkma kararımızda çocuklarımızın etkisi önemlidir” yargısına katılımcıların %48’i “katılıyorum”, %44’ü

Received/Gönderim Tarihi: 02.06.2021 | Accepted/Kabul Tarihi : 26.01.2022 | Published/Yayın Tarihi : 30.03.2022

“kesinlikle katılıyorum” cevabı vermiştir. Aynı çalışmada “Çocuk dostu veya aile oteli konseptli otelleri tercih ederiz” yargısına %72’lik kısım katılmaktadır. Bu anket verileri bu makale konusunun önemini ortaya koymakta ve desteklemektedir (Arıkan & Öztürk, 2018).

TÜİK 2020 yılı verileri incelendiğinde Türkiye’deki 16.050.444 kişilik çekirdek aileden oluşan hane halkından 12.722.789’unun çocuklu ailelerden oluştuğu görülmektedir (TÜİK, 2020). Bu oranla birlikte yukarıda bahsedilen yüzdeler de göz önüne alındığında otellerde çocuklar için yapılan özel düzenlemeler müşteriler tarafından tercih edilme sebebi olmaktadır denilebilir. Fakat özel düzenleme olarak bahsedilen sadece çocuk havuzları, kaydıraklar ya da restoranlarda bulundurulmuş mama sandalyeleri değildir. Çocukların ev ortamının güvenli ve moral ortamına ihtiyaç duydukları otel odaları, özenle tasarlanması gereken en önemli mekanlardır.

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı çocuk dostu olarak tanımlanmış otel odalarının 0-6 yaş grubu çocuk ergonomisi açısından tasarım ölçütlerinin mevcut örneklerden gözlemlerle irdelemeler yaparak belirlenmesidir. 0-6 yaş grubu, bebeklikten itibaren ortalama 6 yaşında ebeveyninden bağımsız kişisel gereksinimlerini karşılamaya başlayana kadarki süreçte özel olarak düşünülme gerektiren yaş grubu olması nedeniyle yapılan çalışmada yaş sınırı bağlamında tercih edilmiştir.

Amaca yönelik yöntem olarak öncelikle literatür araştırması yapılarak 0-6 yaş grubu ve aileleri için otel odası tasarım ölçütlerine ilişkin kuramsal veri tabanı oluşturulmuştur. Daha sonra deneysel alan olarak Türkiye’de en çok kullanılan tur operatörünün en yüksek puanlı bebek ve çocuk dostu 10 otelinden ilk 5’i incelenmek üzere seçilmiş ve belirlenen ölçütlerle bu otel odalarının iç mekân tasarımları karşılaştırılmıştır.

0-6 Yaş Arası Çocukluk Dönemi

Gelişim dönemi; tek hücre halinden başlayıp yaşamın son evresine kadar devam eden süreç olarak adlandırılır. Bu süreç içinde bireyde çeşitli özellikler ortaya çıkar. Bu özelliklerin belirli olgunluğa ulaştığı zaman dilimleri de farklıdır. Bu zamanlamalara göre gelişim dönemi yaş gruplarına göre sınıflandırılır (Aral & Baran, 2011). Çalışmada örnek inceleme grubu olarak seçilen 0-6 yaş aralığı; okul öncesi dönem olarak da adlandırılan, çocuğun fiziksel, zihinsel, sosyal, psikolojik, dil ve motor gelişiminin yaşandığı evredir. Özellikle benlik duygusunun gelişimi için kritik yıllar olarak kabul edildiğinden, birey olarak yetişkinlerle eşit haklara sahip olduklarını hissetmeleri çok önemlidir. Bu sınıflandırmaya göre 0-6 yaş; yaşamın ilk 3 yılını kapsayan bebeklik ve 3-6 yaş arası ilk çocukluk (oyun) dönemi şeklinde ikiye ayrılır. Mekân tasarımı, odanın kullanıcısı olan çocuğun bu yaş aralıklarına göre şekillendirilmelidir (Erten Bilgiç, 2015).

Bebeklik dönemi büyüme hızının en üst düzeyde olduğu dönemdir. Yeni doğduğu zaman tamamen bakıma muhtaç olan bebek sırasıyla oturmaya, emeklemeye, ayakta durmaya ve yürümeye başlar ve sonra 3 yaşına kadar bunlarda ustalaşır (Aral & Baran, 2011).

İlk çocukluk (oyun) dönemi büyüme hızının bebeklik dönemine kıyasla daha yavaş olduğu fakat hareket (koşma, atlama, yakalama vb.) ve öz bakım (tuvalet, giyinme) gibi becerilerin edinildiği önemli bir evredir, 3-6 yaş arasını kapsamaktadır (Aral & Baran, 2011).

Çocuk Dostu Otel ve Tasarım Ölçütleri

Çocukluk dönemi, toplumların geleceğini yapılandırmada önemli bir dönemdir. Bu sebeple araştırma konusu olarak çokça tercih edilir. Güncel olarak tanımı *küçük yaşta kız veya erkektir*. Dost

ise iyi geçinen, aralarında iyi ilişki bulunan demektir (TDK, 2021). Çocuk dostu kavramı da şu şekilde açıklanabilir; çocuğun bir birey olarak bakıma, korunmaya ve eğitime olan ihtiyacını karşılarken çocuğun ihtiyacına yönelik ideal koşulların sağlanmasıdır (Tuna, Özyurt, & Kurt, 2019). Çocuk Dostu Otel ise çocuğun gözünden bakabilen bir yetişkin tarafından tasarlanmış, bütün fiziksel, zihinsel, sosyal ve kültürel gereksinimlerine cevap verebilen, ergonomik ve güvenilir bir otelin yanı sıra çocuğun bakımından sorumlu olan kişiler için de aynı koşulları sağlayabilen oteldir.

Çocukların günlük aktivite merkezleri, eğitim kurumları, yaşam alanları, tatil mekânları vs. yetişkinler tarafından tasarlanır. Çocuğun gereksinimlerini doğru algılayamadan yapılan tasarımlar eksik kalır ve çocuk tarafından benimsenemez. Oysaki “alıcı” konumundaki çocuğun yaşam çevresi gelişiminde önemli bir etkidir (Çukur & Güller Delice, 2011).

Kısa süreli bile olsa konaklayacakları mekânda onun için düşünülmüş bir ortam bulmak, çocuğun benlik duygusunun gelişimini olumlu yönde etkiler. Evinden, arkadaşlarından, okulundan, alışık olduğu düzenden ayrılan çocuk için kendisini o mekâna ait hissettirecek tasarımlar güven duygusu açısından da önemlidir. Çocuklar için özellikli olarak yapılan bu tasarımlardan ebeveynler doğrudan ve dolaylı yollarla olumlu etkilenirler. Çocuğu mutlu olan bir ebeveyn dolaylı olarak; sıradanlaşan hayatlarına değişiklik katmak için çıktıkları tatilde, çocuklarının güvenlikleri veya vakit geçirecekleri aktiviteler için endişe etmelerine gerek kalmayarak mutlu olurlar. Tabi bütün bunları sağlayabilmek için öncelikle mekanları tüm donatıları ile her açıdan doğru tasarlanmış bir çocuk dostu otele ihtiyaç vardır.

Türkiye’de en çok kullanılan web arama motoru üzerinden “Çocuk Dostu Otel” yazarak erişilen bir çocuk ve bebek dostu otelinin olanakları açık hava oyun alanı, çocuk bakımı konusunda eğitimli mini kulüp personeli, çocuk mini kulübü, çocuk havuzu, yaş pasta ve diğer pastane ürünleri, ara öğünlerde pizza, dondurma servisi, çocuk karyolası, genel alanlarda ücretsiz internet erişimi, hamburger, sandviç ve patates kızartması ikramı şeklindedir. Bebek dostu olanakları ise; açık hava oyun alanı, ara öğün ikramları, biberon sterilizasyon imkânı, ana restoranda bebeğe uygun katı gıda hizmeti, mama hazırlanması gerektiğinde odaya su ısıtıcısı, talep halinde günde 2 kez oda temizlik hizmeti, bebek karyolası şeklindedir (URL 1). ABD merkezli olan Parents (ebeveynler) isimli derginin yaptığı bir araştırmaya göre dünyanın en iyi çocuk dostu otelleri olarak belirlenen 13 otelden ilkinin olanakları ise; kapalı tırmanma-spor salonu, oyun alanı, yemek dersleri, ödüllü oyunlar, balık havuzu, özel aile odaları, temalı odalar, aile odalarında veya temalı odalarda kalan misafirler için özel gereksinimlerinin temini (mama sandalyesi, bebek arabası, bebek bakıcısı, banyo taburesi, sterilizatörler, biberon ısıtıcıları, yüzücü bezleri vs.) şeklindedir (Fox, 2021).Bütün bu olanaklar çeşit açısından zengin görünse de, yapılan kuramsal araştırmalardan görülebilmektedir ki, kullanıcısının fiziksel ve psikolojik ihtiyaçları bağlamında yetersiz kalmaktadırlar. Özellikle otel odalarında bebek ve çocuk ergonomisine uygun tasarım yapılması bu aşamadaki en büyük eksiklik olarak izlenmektedir. Bu gerekçe ile mekanın temel ihtiyaçlarının fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlar alt başlıkları ile irdelenmesi gereklidir.

Mekânın Temel İhtiyaçları

Bebek ve çocuk dostu otel odası tasarımında öncelikle mekânın temel ihtiyaçları karşılanmalıdır. Maslow teorisi de bunu destekler niteliktedir. Buna göre; bireyin kişilik gelişimi, o an için baskın olan ihtiyaç tarafından şekillendirilir. İnsanlar ancak ihtiyaç hiyerarşisinin bir basamağındaki ihtiyaçları karşılandıktan sonra ikinci basamaktakilere ihtiyaç duymaya başlar. Kişilik gelişimiyle de doğru orantılı olarak kabul edilen bu sistemde, bir insanın ihtiyaç adımlarının bir bölümü eksik kalmışsa üst düzeye geçemez (Şekil 1) (Kula & Çakar, 2015)

Şekil 1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi (URL 2 kaynağından uyarlanmıştır)

Çocuk dostu otel tasarım ölçütleri belirlenirken Bilgin'in çalışmasındaki gibi mekân ihtiyaçları sınıflandırılmıştır. Bunlardan ilki mekânın fiziksel ihtiyaçları, ikincisi mekânın psikolojik ihtiyaçlarıdır. (Bilgin, 2021).

Mekânın Fiziksel İhtiyaçları

İnsanların ev ortamı konforu tercih ettikleri otel odalarının tasarımı yapılırken öncelik olarak ergonomik bir ortam yaratmayı hedeflemek gerekmektedir. "Ergonomi, insan ve bulunduğu çevrenin fiziksel ve psikolojik açıdan birbirleri ile uyumlandırılması, insanın bedensel ve ruhsal yönden zorlamadan yeteneklerini en rahat şekilde kullanabilme süreci olarak tanımlanmaktadır" (Yararel, 2019). Bu tanımdan yola çıkılacak olunursa; bebek ve çocuk kullanıcıların çoğunluklu olduğu bir otel odasında eylem alanlarının, antropometrik ölçüler baz alınarak tasarlanması gerekmektedir. Çalışma kapsamındaki deneysel alanların fiziksel ihtiyaçları; ısısal, akustik, görsel konfor, temizlik- hijyen ve yaşanması olası mekan tasarımı kaynaklı kazalara ilişkin güvenlik alt başlıkları ile incelenmiştir.

Isısal Konfor

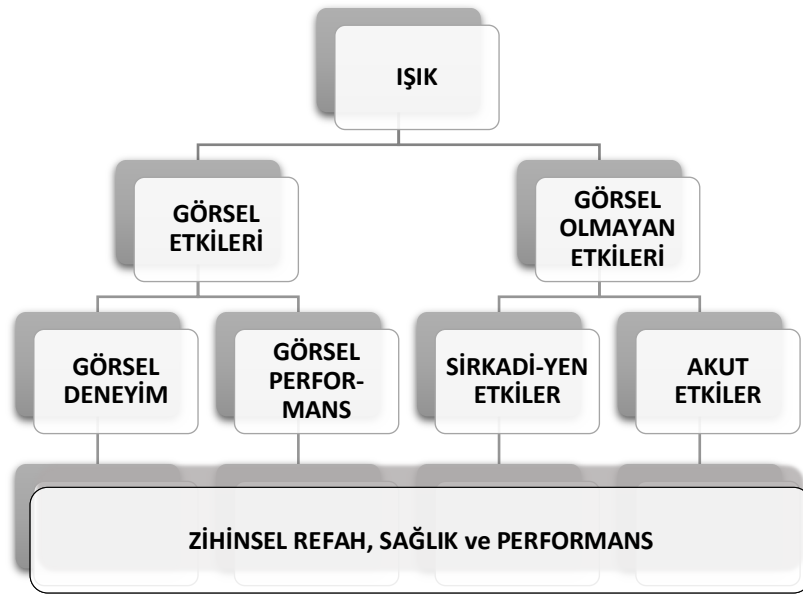
Mekânın fiziksel ihtiyaçlarından biri iklimlendirmedir. Çocuk dostu bir otel odasında hava sıcaklığı ve kalitesi bebek ve çocuk sağlığı açısından önemlidir (Bilgin, 2021). Uygun oda sıcaklığı; ısısal konfor standardı ASHRAE Standart 55 – 2004'e göre yaz aylarında 23.5 °C ile 28 °C arasında, kış aylarında ise 19 °C ile 26.5 °C arasında olmalıdır (Atmaca & Yiğit, 2009). Bu standartları korumak için mimari mekan çözümlemede sorunlar yaşıyorsa doğru iklimlendirme sistemleri mekan tasarımına dahil edilmelidir.

Akustik Konfor

Odada uyuyan çocuğun, beslenmekte olan bir bebeğin ve dinlenen ebeveynin sessizliğe ihtiyacı olmaktadır. Aynı zamanda odadaki bebek ağlamaları ve oyun oynayan çocukların çıkardığı sesler de diğer insanları rahatsız etmemelidir. Bunun için hem içeriye girebilecek hem de dışarıya çıkabilecek olan sesleri engellemek üzere akustik düzenleme yer, duvar ve tavanda yapılmalıdır.

Görsel Konfor

Akustik konforla birlikte mekânda görsel konfor da sağlanmalıdır. Görsel algı için gerekli olan en önemli unsur ışıktır. Bu bakımdan doğru aydınlatma, mekân kurgusunun vazgeçilmez bir parçasıdır. Bir mekânın biçimsel özellikleri, malzemesi ve dokusu ışık dağılımı sayesinde hissedilir. Tasarımcının amacına göre belirli öğeler ön plana çıkarılır veya geri plana itilir. Aydınlatmanın doğal ışıkla sağlanmasının mümkün olmadığı mekânlarda veya tasarım öğesi olarak yapay aydınlatma sistemlerine başvurulmaktadır. Bunun sonucunda da ışık ile girdiği etkileşim, mekâna farklı boyutlar kazandırır (Turgay & Altuncu, 2011) (Öztank & Halıcıoğlu, 2009). Çocuk dostu otel kullanıcılarının gereksinimleri doğrultusunda görsel konfor için; direkt aydınlatmaya ek olarak indirekt aydınlatma da tercih edilmelidir. Göze ışığın dolaylı yoldan iletilmesi olası kamaşmalara engel olacaktır. Yatak başı, masa, televizyon ünitesi, koridor gibi yerlerde bölgesel aydınlatma kullanılmalıdır. Son olarak ışığın parlaklık seviyesi ayarlanabilir özellikte armatürler kullanılmalıdır.

Şekil 2. Işığın insan işleyişi üzerindeki potansiyel etkisi için farklı rotaların şematik genel görünümü (Memiş & Ekren, 2019)

Temizlik ve Hijyen

TÜİK 2020 yılı verilerine bakıldığında temizlik/hijyen ve bağışıklık sistemi zayıflığı sebeplerinin 0- 6 yaş grubu çocuklardaki hastalık riski faktörlerini oluşturduğu görülmektedir (Hepgüner & Yücel, 2020). Bütün bu veriler sonucunda temizlik ve hijyenin otel odalarındaki önemi anlaşılmıştır. Öz bakım konusundaki yeterlilikleri henüz gelişmemiş olan çocukların kullanıcı olduğu otel odasında, hijyene tasarım aşamasında yer verilmelidir. Örneğin yere dökülmesi olası olan mamanın veya meyve suyunun sorunsuzca temizlenebilmesi için uygun yer kaplaması tercih edilmelidir ya da emekleyen bir bebeğin hijyenik bir zemin ile temas ettiğinden emin olunmalıdır. Klozetler ve lavabolar olabildiğince az profilli, kolay temizlenebilir bakteri barındırmayan malzemelerden üretilmiş ürünlerden seçilmelidir. Sensörlü sifon ve musluklar kullanılmalıdır. Yetişkinler için tasarlanan otellerde olduğu üzere, kişisel temizlik ürünlerinin çocuklar için üretilen versiyonlarına banyolarda yer verilmelidir. Günümüz şartlarında öneminin daha da arttığı hijyen konusu, sürekli ve farklı kullanıcılar tarafından kullanılan otel odalarının önemli tasarım ölçütlerinden biri haline gelmiştir.

Güvenlik

Tehlikenin bilincinde olmayan bu yaş grubundaki çocuklar için özel düzenlemelerin yapılmaması mekanlarda çeşitli kazalar yaşama olasılıklarını artırmaktadır. Bu konuyla ilgili yapılan bir araştırmada 0-6 yaş grubu çocukların düşme sonucu ölüme varan kazaların %50-80'ini ev ortamında gerçekleştiği tespit edilmiştir (Tural Büyük, Çavuşoğlu, & Teker, 2015). Otel odaları da misafirlerin geçici olarak ev ortamını yaşadıkları mekânlar olduğundan bahsi geçen özel düzenlemelerin yapılması elzemdir. Çocukların enerjik yapıları sebebiyle olası bir düşme ihtimalini ortadan kaldırmak için oda döşemesinin kaydırmaz bir malzemesiyle kaplanması gerekir. Aynı zamanda merak duygusu ile hareket ettiklerinden prizlerin korumalı olması, balkonların korkuluklarının düşme riskini taşıması, mobilyaların herhangi bir kazaya mahiyet vermeyecek şekilde sabitlenmesi ve düşüp kırılarak yaralanmaya sebep olabilecek herhangi bir dekoratif objenin bulunmaması önemlidir. Ayrıca projelendirilme aşamasında; mobilyaların sivri köşe, kopabilecek parça ve benzeri kaza riski taşıyan detaylarına dikkat edilmelidir.

Mekânın Psikolojik İhtiyaçları

Çeşitli amaçlara hizmet etmesi üzere şekillendirilen tanımlanmış bir boşluk, mekân oluşturur. Mekân sadece fiziksel ihtiyaçları karşılamaya yönelik tasarlanamaz. İnsanın duyu ve düşüncelerine etki eden, psikolojik boyutları da barındıran bir kavramdır (Ertemli, 2018). Maslow'un ihtiyaç hiyerarşisinde de öncelikle mekânın fiziksel ihtiyaçları sağlandıktan sonra insanların diğer düzeydeki psikolojik ihtiyaçlarını tatmin etmek istedikleri anlatılmıştır. Çalışma kapsamındaki deneysel alanların psikolojik ihtiyaçları; mahremiyet, renk, biçim, malzeme ve doku alt başlıkları ile incelenmiştir.

Mahremiyet

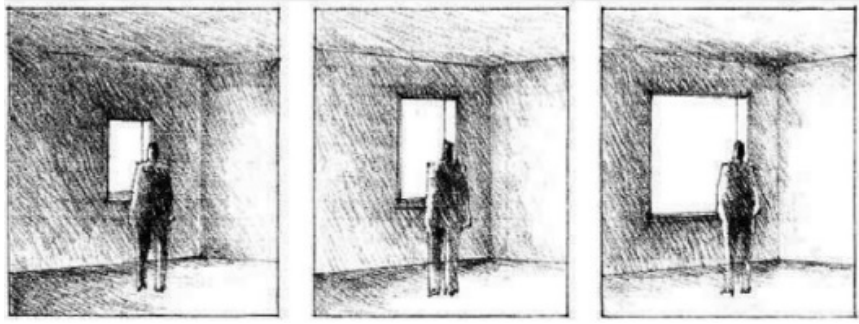
Mekân tasarımında psikolojik bir ihtiyaç olmasının yanında mahremiyet; insanın, kendi hayatını paylaşma derecesini karar verebilme hakkıdır. Kişiler başkalarıyla ne ölçüde iletişim kuracağına kendileri karar verir (Yüksel, 2003). Mimari tasarımda mahremiyet; kişisel alanı korumaya yönelik üretilmiş çözümler olarak tanımlanabilir. Çocuk dostu bir otelin odasındaki mahremiyet ihtiyacına yönelik çözümler ise çocuklu bir ailenin kullanıcı olarak varsayıldığı durumlar için şu şekildedir: Oteldeki odaların girişleri birbirlerine yakın konumlandırılmamalı ve pencereleri birbirlerine bakmamalı, ortak balkon, bahçe ve benzeri alan kullanımında sınırlar belirlenmelidir. Oda ve banyo opak bir yüzeye birbirinden ayrılmalı ve akustik düzenleme ses geçirmeyecek şekilde yapılmalıdır.

Renk

Fiziksel ihtiyaçları karşılanmış ve doğru aydınlatılmış bir otel odasında; ışığın bir vasfı olan ve farklı dalga boylarının göze ulaşmasıyla ortaya çıkan renk algısı devreye girer (Şahin, Oğuz, & Büyüktümtürk, 2013). Yapılan deneyler ve araştırmalar sonucu renklerin insan psikolojisi üzerinde olumlu veya olumsuz etkilere sahip olduğu çıkmıştır (Özsavaş, 2016). Doğunluklarına göre sıcak, soğuk, aktif, pasif uyarıcı ve dinlendirici gibi çeşitli etkileri vardır. Bu nedenle mekânda kullanım amacına uygun renk seçimi yapılmalıdır. Otel odaları gibi dinlenme mekânlarında rahatlık ve sükûnet sağlanması adına mavinin ve yeşilin tonları, diğer renklerin ise yumuşak bir etki yaratması için açık tonları kullanılmalıdır. Çocukların da kullanacağı bu mekânlarda dikkat çekici tasarımlar yapmak için canlı renkler; uyuma ve dinlenme esnasında dikkat dağıtıcı etki yaratabileceği için sınırlı kullanılmalıdır (Özdemir, 2005).

Biçim

Mekân algısında, biçim önemli bir yere sahiptir. Dini mekânlardaki geniş açıklıklar ve yüksek tavanlar insanlarda Tanrı'nın yüceliğini hissettirirken düşük tavanlar samimiyet hissi oluştururlar ve koyu renkle beraber oluşturulan kompozisyon depresif bir duygu oluşumuna sebep olurken açık renklere tersi durum söz konusudur. Kütlesel, pozitif formlar ve boşluk yani negatif formlar kullanarak oluşturulan mekânlar farklı psikolojik etkilere sahiptir. (Ertemli, 2018) Biçim ve form sayesinde iç mekânda konfor, sıcaklık, samimiyet, resmiyet gibi çeşitli etkiler yaratılabilir. Örneğin otel odası mekânlarında kullanılacak kavisli ve yumuşak biçimler kullanıcıda konfor hissi yaratır (Aslan, Aslan, & Atik, 2015). Mekanın tasarımında kullanılan biçim ve formun kullanıcının psikolojik ihtiyaçlarını karşılama durumunda olması mekanın tercih edilirliliğini de arttıracaktır.

Resim 1. Pencere Açıklığı Biçiminin Mekân Algısına Etkisi (URL 3).

Malzeme ve Doku

Malzeme ve doku, tıpkı biçim gibi mekân algısını etkileyen etmenlerdir. Kullanım şekillerine göre mekânda istenilen etki verilebilmektedir. Ahşap, bambu gibi bitkisel ve pürüzlü dokuya sahip malzemelerin yoğunlukta kullanıldığı bir mekân sıcak olarak algılanırken; metal, plastik ve düz dokulu malzemelerin yoğun olduğu mekân soğuk olarak algılanmaktadır.

Resim 2. Sıcak unsurlar (doğal ve pürüzlü dokulu malzemeler; yumuşak renkle) kullanılarak oluşturulmuş bir mekân örneği (Ertemli, 2018)

Resim 3. Soğuk unsurlar (Düz dokulu malzemeler; zıt renkler) kullanılarak oluşturulmuş bir mekân örneği (Ertemli, 2018)

Bebeklik Dönemi Mekânsal İhtiyaçları

Mekânın temel ihtiyaçlarından sonra belirlenmesi gereken; çocuk dostu bir otelin, kullanıcısı olan çocukların özellikli ihtiyaçlarıdır.

0-3 yaş dönemindeki bir bebek ile ebeveyninin kullanacağı mekânın fiziksel ve psikolojik ihtiyaçları kapsamında tasarım yapılmalıdır. Bu kapsamda standart bir otel odasında bulunması gereken unsurların tespiti için oda ve banyo mekânlarının ayrı olarak incelenmesi, tasarım ölçütlerinin saptanması aşamasında doğru sonuca ulaşmayı sağlayacaktır.

0-3 yaş aralığındaki bir bebeğin ve ebeveyninin otel odalarında çeşitli fiziksel ihtiyaçları vardır. Örneğin; yatak veya koltuk üzerinde gerçekleştirilen alt değiştirme eylemi steril ve güvenli olmamaktadır. Ebeveynler bebeklerinin altını değiştirip bakımlarını yapabilecekleri bir üniteye gereksinim duyarlar. Odanın bir parçası olan veya hareketli bir mobilya şeklinde odaya sonradan eklenebilen bir alt değiştirme ünitesi tasarlanmalıdır. Bebeğin yatak ihtiyacını karşılamak içinse çoğu otelde kullanılan portatif yataklar; oda tasarımına dahil olmayan eşyalardır. Bu nedenle otel odası tasarımı yapılırken bebek yatağının konumlandırılacağı alan ve mobilya tasarımı göz ardı edilmemelidir. Bebekli bir aile bütün bunlara ek olarak bebek arabalarını depolama gereksinimi duyar. Ölçüleri kısıtlı olan standart otel odalarında olan depolama alanı eksikliği; sirkülasyon konforu açısından problem yaratır. Çocuk dostu bir otelde bu probleme çözüm getirilmelidir.

Banyoda ise fiziksel ihtiyaçlar şu şekildedir: Ebeveynlerin bebeklerini, mevcut olan duşta veya küvette yıkaması hem ebeveyn hem de bebek açısından ergonomik değildir. Ya sürekli var olacak ya da ailenin rezervasyon işlemleri sırasında otel personeli tarafından banyoya konulacak bir bebek küveti otel bünyesinde bulundurulmalıdır. Yetişkinler için temin edilen şampuan, duş jeli gibi malzemeler bebekler için de düşünülmelidir. Odayı ayırtan müşterinin bilgileri doğrultusunda ihtiyaç olup olmayacağı rahatlıkla belirlenebilir.

Ebeveynlerin ve bebeklerinin fiziksel ihtiyaçlarının yanı sıra psikolojik ihtiyaçları da tatmin edilmelidir. Bunun için örneğin; otel odasında 0-3 yaş aralığındaki bir bebek için hareket alanı yaratılmalıdır. Uyku düzeni oluşmamış ya da bulunduğu otel ortamından huzursuzlanmış bir bebek; odada en çok vakit geçirilen akşam saatlerinde de gündüz gibi hareket etmek, oyun oynamak isteyebilir. Hatta sakinleşene kadar ebeveyninin de tercihi ile gün içerisinde saatlerce odada kalma ihtiyacı duyabilir. Bu zamanlarda ev ortamında olduğu gibi düşme riski bulunmadan yerde güvenle oyun oynama, emekleme alanına ihtiyaç duyulmaktadır. Henüz ayrılma korkusunu atlatamamış olan bu yaş grubundaki bebekler, ebeveynlerini her an görme ihtiyacı hissetmektedir. Kullanılan bebek yatağının, bebeğin görüşünü engellemesi gerekmektedir. Aynı şekilde oda içerisinde bölücü eleman kullanımına dikkat edilmelidir.

Bir bebeğin banyodaki psikolojik ihtiyacı için; bu mekânda, çıkan seslerden ürkmemesi adına yankı engelleyici tasarım yapılmalıdır. Yine bebeğin el-yüz yıkama veya duş alması esnasında lavabodan ve duş başlığından gelen suyun tazyikli olmamasına ve sıcaklık ayarlanabilir armatürlerin kullanılmasına dikkat edilmelidir.

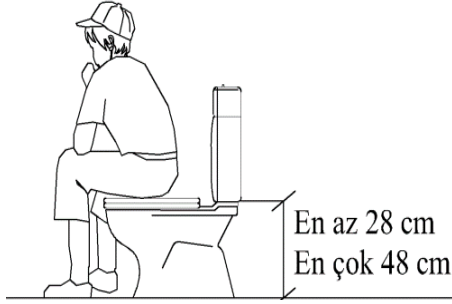
Çocukluk Dönemi Mekânsal İhtiyaçları

3-6 Yaş aralığındaki bir çocuğun mekân ihtiyaçları doğrultusunda tasarım yaparken dikkat edilmesi gereken unsurlar oda ve banyo olarak iki şekilde bölümlendirilmiştir.

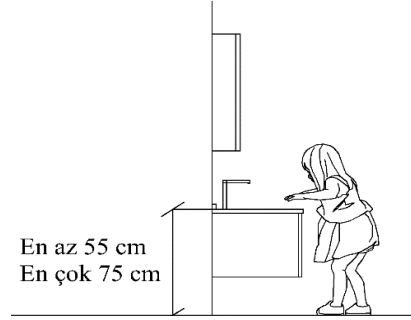
3-6 yaş aralığındaki bir çocuğun otel odasında bazı fiziksel ihtiyaçları vardır. Odada çocuğun özgüven gelişimine katkı sağlaması açısından kendi kıyafetlerini asabileceği, boyuna uygun bir askılığın olması gereklidir. İmkân dâhilinde ebeveyn odasıyla bağlantılı bir çocuk odası tercih edilmelidir fakat standart bir otel odasında da çocuk için kendine ait bir yatak mutlaka bulundurulmalıdır.

Banyoda; öz bakımını yapmaya başlamış olan bu yaş grubundaki çocuklar, yardım almadan lavaboyu ve klozeti kullanabilmelidir. Odayı kullanacak olan çocuk misafirlerin beden ölçülerinin bir standardı olmayacağından, gelişen teknolojiyle birlikte her kullanıcı için yüksekliği ayarlanabilen bir

tasarım yapılmalıdır. Havlu askılığı ise ortalama bir yüksekliğe konumlandırılarak her yaş grubundan çocuğun kullanabileceği şekilde ayarlanabilir. Kişisel bakım ürünleri de yine çocuklara özel olmalıdır.

Şekil 3. Çocuklar için klozet yüksekliği ölçü aralığı (2. Yazar tarafından hazırlanmıştır)

Şekil 4. Çocuklar için lavabo yüksekliği ölçü aralığı (2. Yazar tarafından hazırlanmıştır)

Banyodaki psikolojik ihtiyaçları için; burada vakit geçirmek istemeyen çocuklara yönelik, eylemlerinin tamamlayabilmek için mekanda kalma sürelerini arttıracak dikkat çekici tasarımlar yapılmalıdır.

Örnek Otellerin İncelenmesi

Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) İstatistik Bölümü'nün akademik denetiminde ve raportörlüğünde Türkiye İtibarı Endeksi tarafından 2019 yılında Türkiye'nin En İtibarlı Turizm Operatörü Markası Ödülü'ne layık görülen tur operatörünün güncel web sitesi üzerinden "Çocuk ve Bebek Dostu Otel" özelliklerine sahip, "9 ve Üzeri" puanlama kategorisinde bulunan ilk 10 otelden 5'i örnek inceleme alanı olarak seçilip fotoğraflarına ulaşılmıştır.

Literatür araştırmaları sonucu belirlenen çocuk dostu otel tasarım ölçütlerine göre uygunluğu sorgulanan otellerin incelemesi şu başlıklar üzerinden olmuştur: *Kaydırmaz yer kaplaması, Korumalı prizler, Balkon korkuluğu, Sabit mobilyalar, Kırılma riski olmayan dekoratif eşyalar, Sivri köşeli olmayan mobilyalar, Canlı renklerin azınlıkta olduğu dinlendirici tonlar, Kavisli ve yumuşak biçimler, Doğal ve pürüzlü dokulu malzemeler, Doğal aydınlatma ve havalandırma imkânı, Alt değiştirme ünitesi, Bebek yatağı, Bebek arabası depolama alanı, Bebek küveti, Emekleme alanı, Ergonomik askılık, Çocuk odası/yatağı, Ergonomik klozet/lavabo, Ergonomik havlu askılığı.*

Örnek 1

Belek/Antalya'da bulunan otelin web sitesine göre puanı 10 üzerinden 9,6 olarak belirlenmiş "Mükemmel" kategorisine dahil edilmiştir. Bebek ve çocuk dostu otel etiketlerine de sahiptir.

Resim 4. Örnek 1 standart oda görseli (URL 5)

Resim 5. Örnek 1 standart oda banyo görseli (URL 4)

Resim 6. Örnek 1 aile göl evleri çocuk odası görseli (URL 4)

Otelin standart oda ve banyo görsellerine ek olarak aile göl evleri olarak adlandırılan oda tipine ait çocuk odası görselleri incelenmiştir. Standart oda zemininde kullanılan halı, kolay temizlenememesi açısından kullanışsız bir malzemedir. Ek olarak, odada koşuşturan bir çocuğun takılıp düşmesine sebebiyet verebileceği için güvenli değildir. Odadaki mobilyaların sabitlenmiş olması olumlu bir özellikken, sivri köşeli mobilyalar ve duvarlarda kullanılan ayna kaplamaları yaralanma riski nedeniyle olumsuz özelliklerdir. Odanın psikolojik etkileri incelendiğinde banyonun saydam bir malzemeyle bölümlenmiş olmasıyla mahremiyet unsurunun dikkate alınmadığı; kullanılan renkler, form ve malzeme göz önünde bulundurulduğunda da soğuk, dinlendirici olmaktan uzak bir mekân tasarlandığı görülmektedir. Banyoda ise havlu askılığı dışında çocuk ergonomisine uygun bir düzenleme yapılmamıştır. Bunlar dışında otelin çocuklar için özel tasarladığı oda incelendiğinde, yapılan tasarımın yalnızca renk ve obje kullanımıyla sınırlı kaldığı görülmektedir ve yapılan renk seçimleri uyuma mekânı olan odada dikkat dağıtıcı etkilere sahiptir.

Örnek 2

463 odası bulunan tesis, Lara/Antalya'da bulunmaktadır. Web sitesine göre puanı 10 üzerinden 9,6'dır.

Resim 11. Örnek 4 ana bina standart oda görseli (URL 7)

Resim 12. Örnek 4 bungalov aile odası banyo görseli (URL 7)

Görseller incelendiğine öncelikle güvenlik eksiklikleri göze çarpmaktadır. Duvara sabitlenmeyen mobilyalar ve devrilme riski olan televizyon, kırılabilme ihtimali bulunan duvardaki ayna kaplaması ve sivri köşeli sehpa çocuk dostu bir otelde bulunmaması gereken unsurlardır. Psikolojik ihtiyaçlar bağlamında ise kavisli formlar tercih edilmemiş olsa dahi kullanılan renkler ve aydınlatma ile mekânda dinlendirici bir etki sağlanmıştır. Otelin aile konseptli bungalov odalarında ise mahremiyet geri plana atılarak banyo mekânı odadan net olarak ayrılmamıştır. Yine banyoda kullanılan lavabo ve klozet çocukların kullanımına uygun değildir fakat havlu askılığının yüksekliği idealdir.

Örnek 5

Side/Antalya'da bulunan otel, denize sıfır konumda, ultra her şey dâhil konseptindedir. Örnek otellerin seçim ölçütleri doğrultusunda, web sitesindeki puanı 9,1'dir.

Resim 13. Örnek 5 standart oda görseli (URL 8)

Resim 14. Örnek 5 ana bina aile süiti banyo görseli (URL 8)

Standart oda ve aile süiti banyo görselleri incelenen otel, belirlenen ölçütlere göre irdelendiğinde; yerde kullanılan seramik veya porselen döşeme kolay temizlenebilir özelliklerine sahiptir. Mat yüzeyli tercih edilerek, kaydırmaz olma özelliği de kullanılmıştır. Odada dikkat çeken bir diğer özellik mobilyaların sabitlenmiş oluşudur. Kırılma riski olan dekoratif eşya bulundurulmamaya da dikkat edilen odada mobilyaların sivri köşeleri güvenli hale getirilmemiştir. Odanın renk, biçim/form ve malzeme/doku yönleri ise belirlenen ölçütlere uygunluk göstermektedir. Fakat odada çocuk ve bebek ergonomisine uygun herhangi bir donatı malzemesinin varlığı gözlenmemiştir.

Sonuç

Çalışmada çocuk dostu özelliğine sahip bir otelin odasında bulunması gereken unsurlar; öncelikle mekânın fiziksel, psikolojik ihtiyaçları başlıkları altında belirlenmiştir. Daha sonra ise gelişimlerine göre 0-3 ve 3-6 yaş olarak iki bölümde incelenen çocukluk dönemlerinin, otel odası mekânındaki özellikli ihtiyaçları belirlenerek bir bütün oluşturulmuştur.

Tablo 1. 0-6 yaş grubundaki çocuk kullanıcılar için otel odası tasarım ölçütleri (Yazarlar tarafından oluşturulmuştur)

0-6 YAŞ GRUBU ÇOCUK KULLANICILAR İÇİN OTEL ODASI İHTİYAÇLARI		Mekânın Temel İhtiyaçları		
		Fiziksel İhtiyaçlar	Psikolojik İhtiyaçlar	
Bebeklik Dönemi (0-3Yaş)	Fiziksel İhtiyaçlar	İklimlendirme	Oda ideal sıcaklıkta olmalıdır	
		Akustik	Gürültüsüz ortam	
		Aydınlatma	Endirekt aydınlatma Bölgesel aydınlatma	
		Temizlik/ Hijyen	Ayarlanabilir ışık parlaklığı Kolay temizlenebilir yer kaplaması Kolay temizlenebilir klozet ve lavabolar	
	Psikolojik İhtiyaçlar	Güvenlik	Kaydırmaz yer kaplaması	Korunmalı prizler
			Balkon korkuluğu	Sabit mobilyalar
			Kırılma riski olmayan dekoratif eşyalar	Sivri köşeli olmayan mobilyalar
			Mahremiyet	Birbirine bakmayan oda kapıları ve pencereleri Kapalı bir banyo mekânı ve ses yalıtımı
	Malzeme-Doku	Renk	Canlı renklerin azınlıkta olduğu dinlendirici tonlar	
		B biçim-Form	Kavisli ve yumuşak biçimler	
		Fiziksel İhtiyaçlar	Oda	Doğal ve pürüzlü dokulu malzemeler Alt değiştirme ünitesi Bebek yatağı Bebek arabası depolama alanı
			Banyo	Bebek küveti Bebeklere uygun kişisel temizlik ürünleri
Psikolojik İhtiyaçlar	Oda	Emekleme alanı Görüş engellemeyen bebek yatağı ve oda bölücülere		
	Banyo	Yankı engelleyici düzenleme Tazyikli olmayan su akışı		
İlk Çocukluk (Oyun) Dönemi (3-6 Yaş)	Fiziksel İhtiyaçlar	Oda	Ergonomik askılık Çocuk odası/yatağı	
		Banyo	Ergonomik klozet/lavabo Ergonomik havlu askılığı Çocuklara uygun kişisel temizlik ürünleri	
	Psikolojik İhtiyaçlar	Oda	Hareket alanı Oyun malzemeleri	
		Banyo	Dikkat çekici tasarımlar	

Tasarım ölçütleri belirlendikten sonra ise günümüzde turizm sektöründeki rekabet doğrultusunda ortaya çıkan “Bebek Dostu” ve “Çocuk Dostu” özelliklerini barındırdığını dile getiren mevcut otellerin, belirlenen ölçütlere göre mekan ve mekan donatılarının uygunluğu sorgulanmış ve tasarım ölçütlerine göre durumları (+), (-) sembolleri ile gösterilmiştir.

Tablo 2. Örnek otellerin belirlenen ölçütlere uygunluk durumları (Yazarlar tarafından hazırlanmıştır)

Çocuk Dostu Otel Odası Tasarım Ölçütleri	Örnek Oteller				
	Örnek 1	Örnek 2	Örnek 3	Örnek 4	Örnek 5
Kolay temizlenebilir yer kaplaması	+	+	-	-	-
Kaydırmaz yer kaplaması	+	-	+	+	+
Korumalı prizler	-	-	-	-	-
Balkon korkuluğu	+	+	+	+	+
Sabit mobilyalar	+	-	-	-	+
Kırılma riski olmayan dekoratif eşyalar	-	-	-	-	+
Sivri köşeli olmayan mobilyalar	-	-	-	-	-
Kapalı bir banyo mekânı ve ses yalıtımı	-	-	+	-	+
Canlı renklerin azınlıkta olduğu dinlendirici tonlar	-	+	+	+	-
Kavisli ve yumuşak biçimler	-	+	-	-	-
Doğal ve pürüzlü dokulu malzemeler	-	+	+	+	-
Doğal aydınlatma ve havalandırma imkânı	+	+	+	+	+
Alt değiştirme ünitesi	-	-	-	-	-
Bebek yatağı	-	-	-	-	-
Bebek arabası depolama alanı	+	-	-	-	-
Bebek küveti	-	-	-	-	-
Emekleme alanı	+	+	+	+	+
Ergonomik askılık	-	-	-	-	-
Çocuk odası/yatağı	+	-	-	-	+
Ergonomik klozet/lavabo	-	-	-	-	-
Ergonomik havlu askılığı	+	-	+	+	+

Sonuç olarak mevcuttaki bebek ve çocuk dostu otellerin, bu etiketi almaya hak kazanmasını sağlayacak ölçütlerin mevcut durumları ile yeterli olmadığı belirlenmiştir. Yalnızca aktivite merkezlerinde, restoranlarda vb. bölümlerde yapılacak yukarıda bahsi geçen düzenlemelerle birlikte, otel odasının fiziksel ve psikolojik konfor şartlarının da sağlanması gerekliliği detaylı alt başlıkları ile ortaya konulmuştur.

Kaynakça

- Aral, N., & Baran, G. (2011). Çocuk Gelişimi. İstanbul: YA-PA Yayın A.Ş.
- Arıkan, V., & Öztürk, İ. (2018). Otel Olanaklarının Çocuklu Aileler Üzerindeki Tercih Edilme Nedenlerine Yönelik. Sivas Interdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi, 15-25.

- Aslan, F., Aslan, E., & Atik, A. (2015). İç Mekânda Algı. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 139-151.
- Atmaca, İ., & Yiğit, A. (2009). Isıl Konfor ile İlgili Mevcut Standartlar ve Konfor Parametrelerinin Çeşitli Modeller İle İncelenmesi. IX. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi Bildiriler Kitabı, 543-555. İzmir: Altındağ Matbaacılık.
- Balcı, A. (2016). Sürdürülebilir Tasarımın Otel Odalarının Niteliklerine Etkisinin İncelenmesi – Türkiye’deki Oteller Örneği. İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Bilgin, S. (2021). Kamusal İç Mekândaki Bebek ve Çocuk Bakım Odalarında Modüler Tasarım Kavramı Üzerinden Tasarım Ölçütlerinin Belirlenmesi ve Model Önerisi. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Çukur, D., & Güller Delice, E. (2011). Erken Çocukluk Döneminde Görsel Algı. Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 25-36.
- Ertemli, M. (2018). Mekân Tasarımında Sınır Öğelerinin Görselliğe Katkısı: Düşey Yüzeylerin Estetiği. Modular Journal, 49-64.
- Erten Bilgiç, D. (2015). Kent Konutlarında Çocuk Odası Mekân Tasarımı ve Mobilyası. Türkiye Alim Kitapları, ISBN: 978-3-639-67445-3
- Fox, A. (2021). Dünyanın Her Yerinde Çocuklar İçin En İyi Oteller. Parents: <https://www.parents.com/fun/vacation/traveling-with-kids/the-best-hotels-for-kids-around-the-world/> adresinden alındı.
- Güneş, S., & Demirarslan, D. (2020). Sürdürülebilirlik ve Mobilya Tasarımında Çevreci Yaklaşımlar. Uluslararası İnsan Ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 81-99.
- Hepgüner, G., & Yücel, A. S. (2020). Spor ve Sağlık Bilimlere Multidisipliner Bakış. İstanbul: Güven Plus Grup A.Ş. Yayınları.
- Kula, S., & Çakar, B. (2015). Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 191-210.
- Memiş, Ö., & Ekren, N. (2019). İnsan Odaklı Aydınlatma. PORTA, 30-35.
- Özdemir, T. (2005). TASARIMDA RENK SEÇİMİNİ ETKİLEYEN KRİTERLER. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 391-402.
- Özsavaş, N. (2016). İÇ MEKÂN TASARIMINDA RENK ALGISI. Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, s:449-460.
- Öztank, N., & Halicioğlu, F. H. (2009). Mekân Aydınlatma Tasarımında Yeni Yaklaşımlar. V. Ulusal Aydınlatma Sempozyumu. İzmir.
- Schierkolk, N. Y. (2019). Turizm Sektöründe Çocuk Haklarının Korunması El Kitabı. Ankara: Uluslararası Çocuk Merkezi.
- Şahin, M., Oğuz, Y., & Büyüktümtürk, F. (2013). İç Mekân Aydınlatmasında Renk Seçiminin Aydınlatma Ekonomisi ve Görselliğe Etkisi. Makine Teknolojileri Elektronik Dergisi, 15-26.
- TDK. (2021, 05 03). Güncel Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- Tuna, M., Özyurt, B., & Kurt, A. (2019). ÇOCUK DOSTU OTELLER. Sivas İnterdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi, 63- 76.
- Tural Büyük, E., Çavuşoğlu, F., & Teker, E. (2015). Sıfır Altı Yaş Arası Çocuğu Olan Annelerin Ev Kazalarına Yönelik Güvenlik Önlemlerinin Tanılanması. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 17-22.
- Turgay, O., & Altuncu, D. (2011). İç Mekânda Kullanılan Yapay Aydınlatmanın Kullanıcı Açısından Etkileri. Çankaya University Journal of Science and Engineering, 167–181.

- TÜİK. (2020). Tiplerine ve Büyüklüklerine Göre Hane Halkı Sayısı. TÜİK Web Sitesi: <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden alındı.
- URL. (2021, 05 04). Mimarlık Formu ve Mekân. Archi-Monarch: <https://archi-monarch.com/architecture-form-space/> adresinden alındı.
- URL1. (2021, 05 03). Akka Antedon Hotel. ETS TUR: <https://www.etstur.com/Akka-Antedon-Hotel> adresinden alındı.
- Yararel, B. (2019). Ofis Tasarımında Ergonomik ve Antropometrik Etkenler. Mimarlık ve Yaşam Dergisi, 141-153.
- Yüksel Gürez, E. (2019). Sürdürülebilirlik Kavramının Mekansal Ölçü Parametrelerine Etkisi; Sürdürülebilir Yeşil Otel Örnekleme. İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Yüksel, M. (2003). Mahremiyet Hakkı Ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 181-213.
- URL 1 <https://www.etstur.com/Akka-Antedon-Hotel> (Erişim Tarihi: 03.05.2021)
- URL 2 https://tr.wikipedia.org/wiki/Maslow_teorisi (Erişim Tarihi: 08.05.2021)
- URL 3 <https://archi-monarch.com/architecture-form-space/> (Erişim Tarihi: 04.05.2021)
- URL 4 <https://www.etstur.com/Granada-Luxury-Belek>(Erişim Tarihi: 08.05.2021)
- URL 5 <https://www.etstur.com/Paloma-Oceana>(Erişim Tarihi: 08.05.2021)
- URL 6 <https://www.etstur.com/Maxx-Royal-Belek-Golf-Resort>(Erişim Tarihi: 08.05.2021)
- URL 7 <https://www.etstur.com/Voyage-Sorgun>(Erişim Tarihi: 08.05.2021)
- URL 8 <https://www.etstur.com/Lara-Barut-Collection>(Erişim Tarihi: 08.05.2021)

Extended Abstract

The percentage of domestic tourism within touristic activities in Turkey's economy is quite high. When we look at the domestic tourism potential in Turkey, it is seen that families with children constitute the majority in direct proportion to the country's household statistics, and according to a study, children have an important effect on parents' decision to go on a holiday. As a result of all these, hotels have resorted to new ways to be preferred and to stand out among others. At the same time, in line with the importance given to the child in the Turkish family structure, interior architects started to design space and furniture for children, and thus the concept of a "child-friendly hotel" has emerged.

When the meaning is examined, the term child-friendly hotel is expressed as "a hotel designed by an adult who can see through the eyes of the child, responding to all their physical, mental, social, and cultural needs, providing the same conditions for those responsible for the care of the child as well as an ergonomic and reliable hotel." To be a child-friendly hotel, it is not enough to have pools for children, slides, or high chairs in restaurants. Hotel rooms, in which children will live throughout their stay, are the most important spaces that must be carefully designed. Because designs made without considering the child's needs correctly are incomplete and cannot be embraced by the child. Even for a short time, finding an environment designed for them in the place where they will stay affects the development of the child's sense of self positively. In the light of these findings, the study hypothesizes that the room designs of the hotels that have been examined and defined as child-friendly in Turkey are not ergonomic for children in the 0-6 age group. Based on this hypothesis, the purpose of the study is to determine hotel room design criteria for children in this age range, which is selected because this period requires special consideration since infants become children who can meet their own needs independently from their parents at approximately 6 years old in this period. As a method for this purpose, firstly, a theoretical database was created by conducting a literature review. After this, 5 out

of 10 baby and child-friendly hotels of the most used tour operator in Turkey were selected as areas to be examined and the interior designs of these hotel rooms were compared with the determined criteria.

Based on the theoretical research and professional experience, it is argued that the rooms of the hotels, which are organized as special places for children, should be designed following baby and child ergonomics. In a baby and child-friendly hotel room design, first, the basic needs of the place, then the specific needs of children in the 0-6 age group should be met. The first of the basic needs are the physical needs of the space. As in Maslow's hierarchy of needs, one begins to sense the shortcomings of other less important needs after one need is met. As this view supports, space cannot be designed to meet only physical needs, which is only one of the stages in the hierarchy of needs. It is necessary to think about the psychological dimensions that affect the feelings and thoughts of people and to design the place accordingly. For this reason, the psychological needs of the space were taken into consideration in the second step as a criterion of interior design. Due to the limitations of today's resources and our responsibilities to future generations, the last evaluation criterion has been determined as sustainability.

The physical needs of the space are as follows: an air-conditioning system that can provide appropriate room temperature, acoustic arrangement to prevent noise from outside to inside and vice versa, lighting system in which light is used correctly since it is the most important element of visual perception, cleanliness and hygiene for a healthy environment, and finally, a place arranged in a way to avoid accidents, namely safety.

One of the main psychological needs in space design is privacy, which is the right to decide the degree to which people share their life. After providing privacy in the room, the psychological effects of the design should be investigated. For example, the effects of color, shape-form, and material texture vary according to the way they are used in the interior space. In the room design of a child-friendly hotel, shades of blue and green and light tones of other colors should be used to create a calm environment, curvy and soft shapes should be used to create a feeling of comfort, and natural and rough-textured materials should be used to evoke warmth.

As in all areas of life, the use of natural resources should be minimized and the aim should be to maintain the quality of life in the ecosystem while designing hotel rooms, with the awareness that natural resources are not unlimited. For a sustainable hotel room, ecological and sustainable materials should be preferred, the raw materials of personal products, including their packaging, should be recyclable, and renewable energy sources (such as sunlight, wind, water, etc.) should be used in lighting and air conditioner systems.

What should be determined after the basic needs of the space are the specific needs of children who are users of a child-friendly hotel. For this, the 0-6 age range was examined in two groups as aged 0-2 and aged 3-6 according to the developmental periods. The needs in the room and bathroom were determined according to data analysis. These identified needs were combined with the basic needs of the space, and as a result, hotel room design criteria were determined for children aged 0-6.

5 hotels with "Child-Friendly Hotel" and "Baby-Friendly Hotel" labels and with high scores according to the tour operators were selected as a sample and examined according to the predetermined design criteria. As a result, it has been found that the institutions that award these hotels with baby and child-friendly labels are not competent and with this study, the importance of an ergonomic room design for children has been revealed.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Birinci Yazar %50,
İkinci Yazar %50,

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

“Yarat” Çağdaş Sanat Merkezi

"Create" Center For Contemporary Art

Doç. Dr. TERLAN MEHDİYEV A AZIZZADE

ORCID: 0003-0003-0883-8169 ◆ Akdeniz Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, Öğretim Üyesi ◆
terlan@akdeniz.edu.tr

Nermin JULAR

ORCID: 0000-0002-6746-6775 ◆ Antalya Akev Üniversitesi, Tasarım Bölümü, Öğretim Görevlisi ◆
nerminjular@hotmail.com

Özet

Azerbaycan'da, 1980 sonrası başlayan hareketler; özellikle 1990'da Sovyetler Birliği'nin parçalanması, sosyalist gerçekçiliğin baskısından kurtulan sanatın hızla gelişmesini sağlamıştır. Sovyetler Birliği'nin ve dolayısıyla ilgili kısıtlamaların yıkılmasından sonra Azerbaycan'da, o güne dek aykırılığın/başkaldırının sınırlı ve gizil ifadesi olarak kalan “yer altı” sanatın tüm dalları, 90'larda güçlü hâle gelmiştir.

Bununla birlikte Çağdaş Azerbaycan sanatında dikkat çeken bir başka husus; Azerbaycan sanatı için yeni ve geleneksel olmayan sanat türlerinin ortaya çıkışının yanı sıra ulusal müzik mirasını, neo-folklorunu araştırıp çağdaş sanat bağlamında yorumlayan, geleneksel sanatın birçok dallarını, özellikle halıların görsel özelliklerini araştırarak ünlü Azerbaycan halılarına yepyeni bir görünüm sunulması olmuştur.

Bu çalışmada çağdaş sanatın sınırlarını zorlayan ve çeşitli sanatsal deneyler, bireysel ve işbirlikçi projeler yürüten; görsel sanatlar ve performans sanatlarından video ve ses kurumlarına çeşitli türlerde sanat üreten; Azerbaycan'ın çağdaş sanatını tanıtmaya adanmış, kâr amacı gütmeyen, genç sanatçılara verdiği destekle dikkat çeken “YARAT” Sanat Merkezi'nin faaliyetleri incelenecektir. Ayrıca bu bağlamda, Azerbaycan geleneksel el sanatlarının göz bebeklerinden sayılan muazzam halı sanatını Batı modernizmi ile ilişkilendirerek yeniden yorumlayan, yeni tekniğe ve temaya dayanan enstalasyonlarıyla Azerbaycan halılarına yepyeni bir görünüm sunan, “YARAT”ın destek verdiği gençlerden çağdaş sanat dünyasının yükselen bir Azerbaycan yıldızı olan Faig Ahmed'in yaratıcılığına kısaca göz atılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Yarat, sanat, geleneksel, çağdaş

Abstract

In Azerbaijan, the post-1980 movements, especially the break-up of the Soviet Union in 1990, led to the rapid development of art that survived the oppression of Socialist Realism. After the collapse of the Soviet Union and therefore related restrictions, all branches of “underground” art, which until then remained a limited and hidden expression of nonconformity/rebellion, became strong in the 90s.

In addition to the emergence of new and non-traditional art genres for Azerbaijani art, as well as researching the national musical heritage, neo-folklore and interpreting it in the context of Contemporary Art, many branches of traditional art, especially the visual characteristics of carpets, are presented to famous Azerbaijani carpets with a brand new look.

In this study, the activities of the “Create” Art Center, which pushes the boundaries of contemporary art and carries out various artistic experiments, individual and collaborative projects; produces various kinds of art from Visual Arts and performance arts to video and audio institutions; is dedicated to promoting contemporary art of Azerbaijan, not-for-profit, and draws attention with its support to young artists will be examined. In this context, the creativity of Faig Ahmed, a rising star of the contemporary art world, one of the young people supported by “YARAT”, who reinterprets the magnificent carpet art, considered one of the apples of Azerbaijan's traditional craft, combining it with Western modernity and giving a whole new look to Azerbaijani carpets with his installations according to new techniques and themes, will be briefly examined.

Keywords: Azerbaijan, creation, art, traditional, contemporary

Giriş

Dünyanın en eski halklarından biri olan Azerbaycan Türkleri kendi tarihi, maddi kültürel anıtları, zengin edebiyatı, tasviri sanatı ve müziği ile haklı olarak gurur duyuyor. Dolayısıyla Azerbaycan halkının bedii tefekkür ve yaratıcı dehasının zenginleşmesine, doğası ve doğal zenginliklerinin de etkisi olmuştur. Azerbaycan’da muhtelif sanat dallarının her biri ayrılıkta uzun ve zor gelişme yolu geçmesine rağmen, Azerbaycan sanatı dünya sanatı tarihinde farklı yere ve öneme sahiptir. Sovyetler Birliğinin çöküş yılları (1985-1990) çağdaş Azerbaycan sanatı tarihine zor ve çalkantılı bir dönem olarak geçmiştir. Azerbaycan sanatçıları bir yandan dünya çağdaş sanatında yaşanan değişim ve dönüşümleri yakalamaya çalışırken, öte yandan gelenekselliği, milli ve ulusal değerleri ön plana çıkaran yenilikçi ifade tarzından oluşan eserler ürettiler. 1989-1990’lı yıllar özellikle Azerbaycan’da siyasi ve ekonomik sorunların, savaşın yaşandığı bir dönem olmasına rağmen, 1985-1990 yılları Azerbaycan dahil, tüm Sovyetler Birliği ülkeleri için Altın Çağ niteliği taşımaktadır.

Azerbaycan toplumu 1918 yılında ilk bağımsızlığını kazandığı yıllardan işgale maruz kaldığı yıllara kadar (28 Mayıs 1918’de Azerbaycan bağımsızlığını ilan etmesine rağmen, Kızıl Ordu 28 Nisan 1920 yılında Azerbaycan’ı işgal ederek Sovyetler Birliği terkinine aldı), hatta sonrasında da yöresellik ve ulusal değerlere önem vermiştir. Siyasetin toplum ve sanat üzerindeki sınırlama ve kısıtlamalar getirmesiyle bu girişimler son bulmuştur. Nitekim bu konu ile ilgili görüşler de bunun bir göstergesidir.

“Çağdaş Azerbaycan sanatında ulusallık ve yöresellik sorunu başından beri vardır. 1920-30’lu yıllarda yoğun bir şekilde gündeme geldi, fakat Stalin döneminin ağır baskıları neticesinde durdurulmuştur. Stalin rejiminin tek parti, tek lider, tek tip düşünce SSCB’nin her yerinde egemen olduğu o yıllarda Azerbaycan’ın birçok önemli bilim ve sanat adamı ağır işkenceye maruz kalmıştır. Bireylerin mevcut sistemde alt edemediği otoriteyle ilişkiye girmesinin tek yolu itaat etmek idi. Zaten dönemin en radikal boyutu bu idi” (Enveroğlu, 2005, s.52).

“‘Abşeron Ressamlık Mektebi’ ifadesi XX. yüzyılın ortalarında Azerbaycan tasvir sanatı alanında geçerlilik kazanmış sanatsal bir terimdir. Bu tarihlerde ‘Abşeroncu’ sözcüğü; Bakü’de yaşayan, yaratıcılıklarını genelde başkent civarındaki köy ve kasabaları karış karış gezip, bu bölgelerde karşılaştıkları sade insanların, köklerine bağlı bir biçimde sürdürdükleri günlük yaşam tarzlarını idealize etmeden tuvale aktaran bir grup ressama verilen bir isim, bir kavram olmuştur. ‘Özerklik’, ‘yaratıcılık’ ve ‘özgünlük’ gibi değerleri kullanarak sonuç almayı hedefleyen okulun sanatçıları, farklı ve yeni öznellik biçimleri ortaya çıkarmak üzere bir araya gelmişlerdir. Sovyetler’in kültür politikasına itiraz eden bu sanatçılar, kültür ve sanatın bir toplumun ve ülkenin en önemli meselesi olduğunu öne sürerler. Azerbaycan nonkomformistleri olarak da anılabilecek sanatçılar; sosyalist gerçekliğin baskısını ve sansürün yıkıcı sonuçlarını eserlerinde yansıtarak tüm zorlamalara karşı ‘Gelenekten Çağdaşlığa’ (Şekil 1-2) başlığı altında kendi aralarında çeşitli gayri resmi etkinlikler düzenleyerek kendi duruşlarını sergilemişlerdir (M. Azizzade, 2017, s.157).

Fotoğraf 1. (Sol) M.Mircavadov, “Kasirga”300x400 cm
t.ü.y.b.1984

Fotoğraf 2. (Sağ) R. Babayev, “Diktatör”, karton
ü.y.b 87x97cm,1976

“YARAT”ın Kuruluşu ve Çağdaş Azerbaycan Sanatındaki Yeri

1985 sonrası çağdaş Azerbaycan sanatı tarihine zor ve çalkantılı bir dönem olarak geçmiştir. Azerbaycan sanatçıları bir yandan dünya çağdaş sanatında yaşanan değişim ve dönüşümleri yakalamaya çalışırken öte yandan gelenekselliği, milli ve ulusal değerleri ön plana çıkaran yenilikçi ifade tarzından oluşan eserler üretmeye çalıştılar. 1989-1990’lı yıllar özellikle Azerbaycan’da siyasi, ekonomik sorunların, savaşın yaşandığı bir dönem olmasına rağmen, 1985-1990 yılları Azerbaycan dahil, tüm Sovyetler Birliği ülkeleri için Altın Çağ niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla bu tarihlerde çağdaş Azerbaycan sanatında yöresellik, geleneksellik ve milli değerleri özünde taşıyan yapıtlar ortaya çıkmıştır.

Azerbaycan’da 1980 sonrası başlayan hareketler, özellikle 1990’da Sovyetler Birliğinin parçalanması, Sosyalist Gerçekçiliğin baskısından kurtulan sanatın hızla gelişmesini sağlamıştır. Sovyetler Birliği’nin ve dolayısıyla ilgili kısıtlamaların yıkılmasından sonra Azerbaycan’da, o güne dek aykırılığın/başkaldırının sınırlı ve gizil ifadesi olarak kalan “Yeraltı” sanatın tüm dalları, 90’larda güçlü hâle gelmiştir. Bununla birlikte Çağdaş Azerbaycan sanatında dikkat çeken bir başka husus; Azerbaycan sanatı için yeni ve geleneksel olmayan sanat türlerinin ortaya çıkışının yanı sıra ulusal müzik mirasını, neo-folklorunu araştırıp çağdaş sanat bağlamında yorumlayan, geleneksel sanatın birçok dallarını, özellikle halıların görsel özelliklerini araştırarak ünlü Azerbaycan halılarına yepyeni bir görünüm sunulması olmuştur. Ayrıca Azerbaycan mimarisinde belirgin olan geleneksel süs sanatının temel özelliklerinden birini teşkil eden ve eski vitray sanatına çok yakın özellikler gösteren, zengin ağ sanatı (ahşap üzerine ağ işlemleri); geleneksel özellikleri yeniden yorumlanarak yeni ve eşsiz örnekleriyle izleyicilere takdim edilmektedir (old.xalqqazeti.com/az/news/culture).

Bu yapıtlarda modern sanatçılar; kimlik, benlik, cinsiyet, özel alan, mülkiyet, inanç ve arzular gibi bireysel konuları ele almaktadır. Bu çağdaş sanat etkinlikleri, 2000’lerin başında, bağımsız birer sanat inisiyatifi olarak Azerbaycan’da kurulan kurumlarla da yakından ilgilidir. Nitekim bu yıllar, keşfedilmemiş yaratıcı potansiyelinin farkına varmaya başlayan Azerbaycan’da sanat ve müzik sahnelerinin genişlemeye başladığı; bu ve bunun farkında olan kurumların çoğalması gibi yenilikle bir tür kültürel uyanıştan geçilen yıllardır. Sanat alanındaki bu değişiklikler, ülkede devam etmekte olan yaratıcı üretime yeni bir bakış açıları getirmiştir. Bağımsızlık sonrasında Azerbaycan’da dünya ülkeleriyle etkileşim, kültürel politikaların kalkınması, sorunların giderilmesi, çağdaş sanatı geliştirmek

amacıyla yeni müzeler, sanat galerileri, sanat merkezleri, tesisleri gibi sanat kurumları açılmıştır (Bakü Güzel Sanatlar Merkezi (1986), Haydar Aliyev Vakfı (2000), Azerbaycan Devlet Ressamlık Akademisi (ADRA) (2000), Bakü Çağdaş Sanat Müzesi (2009) vs.). Özellikle kurumlar; gerçekleştirdikleri sanatçı atölyeleri, oluşturdukları arşivleri, toplantıları ve etkinlikleri ile hem Azerbaycan’ın uluslararası çağdaş sanat haritasına yerleşmesine hem de birçok genç sanatçının ulusal ve uluslararası platformlarda dolaşıma girmelerine büyük katkı sağlamıştır.

2005 yılına gelindiğinde, bu tarihten itibaren Venedik Bienali’ne katılan sanatçılar; Azerbaycan’ı çağdaş sanat aracılığıyla tanıtmak ve Azerbaycan’da yaşayan insanların karakterini, gelenek ve göreneklerini, yaşam kültürünü, tarihini Batı seyircisine ulaştırmak açısından bu organizasyonu vazgeçilmez bir fırsata dönüştürmüşlerdir. Fuarda Azerbaycan pavyonunun açılışı, yabancı basının büyük ilgisine neden olmuştur (www.kepeztv.az/news).

Kısaca özetlenmeye çalışılan bu sanat ortamında “YARAT”; 2011 yılında, gençlerin çevrede görmek istediği çağdaş bir sanat icra merkezinin olmadığını anlayan bir grup Bakü sanatçısının girişimi ile başladı. Bu sanatçılar önce yarı yıkık binalarda ve eski fabrikalarda çağdaş sanat sergileri düzenlemeye başladılar; her cuma günü şehrin farklı yerlerinde yeni bir heykel sergileyerek, resim yaparak veya sahne alarak halk sanat festivalleri düzenlediler. Bu projeler kısa sürede, oldukça popüler oldu (www.azernews.az/culture).

Fotoğraf 3. Halk Sanat Festivallerinden genç sanatçı eylemlerinden görüntü

Bu sırada Bakü Belediyesi, kültürel gezinti yoluna dönüştürmek amacıyla Bakü Bulvarı’nın sanayi bölgesini geliştirmeye başlamıştı ve popüler etkinlikleri ile dikkati çeken bu genç sanatçıları da bir çatı altında birleştirmek üzere harekete geçildi. Bu amaçla, Hazar Denizi’ne bakan, dönüştürülmüş eski bir Sovyet dönemi donanma merkezinde bulunan bir tersane binası sanatçılara tahsis edildi. İşte, kâr amacı gütmeyen Azerbaycan çağdaş sanat organizasyonu “YARAT Çağdaş Sanat Mekânı ve

Merkezi”, evini bu şekilde buldu ve ilk kalıcı alanını Bakü’de açtı. Bölgesel çağdaş sanata ve sanat eğitimine adanmış bu organizasyon şu anda, Bakü’de, Azerbaycanlı ve Azerbaycan’ı ziyaret eden uluslararası sanatçıların stüdyoları ve yerleşim alanlarından oluşan bir binada “YARAT Çağdaş Sanat Merkezi” adıyla yer almaktadır.

Fotoğraf 4. “YARAT” Çağdaş Sanat Merkezinin Binası

“YARAT”ın faaliyetlerine geçmeden önce, bu faaliyetlerle de ilgisi bulunan mekân tasarımından bahsetmek yerinde olacaktır. “YARAT Çağdaş Sanat Merkezi”, çağdaş sanat anlayışını geliştirmek; Kafkasya, Orta Asya ve çevresinde sanatsal bir deneyim, araştırma ve düşünce merkezi oluşturmak için tasarlanmış, çağdaş bir sanat alanıdır. 2000 metrekarelik bir alana sahip olan merkez, Bakü Bulvarı üzerinde bulunmaktadır ve Bakü kıyılarına paraleldir.

“YARAT”ın merkez binasına ek olarak daha sonra; lobi, resepsiyon ve salon bölümünü içerecek şekilde tasarlanan bir bina daha oluşturulmuştur. Teorik çerçevede bakıldığında oluşturulan bu yeni bina, “anıtsal bir nesne” olarak tasarlanmıştır. Ek bina, bu bireysel özgünlüğünün yanı sıra merkez binanın bir uzantısı olduğu vurgulanacak şekilde genel yapının bütünlük taşıyan bir parçası olma özelliğini haizdir. Ek binanın yapımı sonrası, ana bina ile ek bina arasındaki erişim noktası, sabit konstrüksiyondan fonksiyonel bir alan hâline gelmiştir. Bu hâliyle binanın cephesi; tasarım açısından kendi kendini destekleyen, çerçevesiz, çift cam duvarlı bölümlerden oluşmaktadır. İki paralel cam levha arasında, sergi platformu görevi gören boş bir alan bulunmaktadır. Şeffaf erişim menteşesi, iç ve dış alanlar arasındaki sınırı belirleyerek her iki yapının da tek bir şekilde birleşmesine izin vermektedir

Fotoğraf 5. Merkezin Yay sergi alanı

Bu bütünlüklü etki; krom kaplamalı bir tavan ile yüzeyi akışkan, geliştirilmiş malzemedan oluşan yapının iç ve dış mekânları arasında oluşan yansımali bir ayna görüntüsünün dinamizmi ile desteklenir. Bu tasarımda dikkati çeken bir diğer özellik, ek binanın mevcut mimariyle tezat yaratacak şekilde bir yapı olmasıdır. Bu sayede, çağdaş sanatın önemini ve varlığını desteklemeyi amaçlayan “YARAT”ın mahiyeti ile mekânı arasında çarpıcı bir ilişki kurulmuştur. Nitekim çağdaş sanatın dünyadaki süreçlerine bakıldığında, mimarlığın modern sanatın temsilde önemli bir yeri olduğu görülmektedir. “YARAT Sanat Alanı” mahiyetinin vücut bulmuş hâli olan biçemi ile arka planda, çağdaş sanat ve mimari ilişkisini vurgulamaktadır.

Fotoğraf 6. Yarat Merkezinin sergi salonlarından görüntüler

Fotoğraf 7. Yarat Merkezinin sergi salonlarından görüntüler

Fotoğraf 8. Merkezin okuma salonundan görüntü

“YARAT”ın Faaliyetleri

Çağdaş sanatın sınırlarını zorlayan ve çeşitli sanatsal deneyler, bireysel ve işbirlikçi projeler yürüten; görsel sanatlar ve performans sanatlarından video ve ses kurumlarına çeşitli türlerde sanat üreten; Azerbaycan’ın çağdaş sanatını tanıtmaya adanmış, kâr amacı gütmeyen, genç sanatçılara verdiği destekle dikkat çeken “YARAT” Sanat Merkezi; çok yönlü faaliyetleri ile bugün sadece Azerbaycan’da değil, birçok uluslararası arenada da ilgi çekmektedir. Nitekim yeni mekânda; Kafkasya, Orta Asya ve diğer komşu ülkelerden gelen bölgesel sanatçılar tarafından oluşturulan kalıcı bir çalışma koleksiyonunun yanı sıra uluslararası sanatçılar tarafından farklı sanat içeriklerinin sergilendiği geçici sergi programları da yer almaktadır. “YARAT”ın faaliyetler alanlarını kalıcı sergiler, eğitim etkinlikleri ve festival programları oluşturmaktadır. Ayrıca “YARAT”; vakıflar, galeriler ve müzeler dâhil olmak üzere yerel ve uluslararası sanat ağlarının etkileşim ve değişiminde de kolaylaştırıcı bir rol oynamaktadır. Konu ile ilgili görüşlerine başvuru “YARAT”ın kurucusu ve sanat yönetmeni Aida Mahmudova:

“Bu aşamaya ulaşmamız beni son derece mutlu ediyor” ifadesini kullanmıştır. Mahmudova, “Bu merkez, çalışmamızın temel ilkesi olan eğitim programlarını daha da geliştirmek ve uluslararası sanatçılar, izleyiciler ve kurumlarla işbirliği yapmak için bize daha fazla fırsat verecektir. Yüzyıllar boyunca Bakü, kültürel bir değişime ve yaratıcı ortama ev sahipliği yapmıştır. Sanat merkezimiz modern bağlamda bu alanı daha da genişletecektir” ifadelerini, sözlerine eklemiştir (<https://leyla-aliyeva.az>).

“YARAT” Bakü’de bugüne kadar 150’den fazla projeyi hayata geçirmiştir. “YARAT” temel eğitim ve öğrenme aktivitelerinin yanı sıra sanat ziyaretleri, çalıştay programları, konferanslar ve film gösterilerinden oluşan sanatsal eylemler gerçekleştirilmektedir. Ayrıca 2014’ten başlayarak “YARAT” bünyesinde yaz okulu düzenlenmektedir ve yine bu tarihten itibaren yeni bir bina kullanıma sunulmuştur. Yeni binada resim atölyeleri ve “sanat evi” programı için daireler bulunmaktadır.

“YARAT”ın sanatsal eğitim faaliyetleri çok geniş bir kitleyi hedef almaktadır. “YARAT” Sanat Merkezi’nde ana sınıftan yetişkin yaş gruplarına kadar herkesin katılabileceği “Kendini Keşfetme” projesi uygulanmaktadır. İsteyen herkesin sanata ulaşmasını sağlama gayesi çerçevesinde uygulanan bir diğer proje “Friends of Yarat” (Yarat Arkadaşları) adını taşımaktadır. Bu proje Azerbaycan’ın modern sanatını daha geniş bir kitleye ulaştırma amacının ötesinde Azerbaycan çağdaş sanatını destekleyecek bir topluluk kurma gayesini de taşımaktadır. Proje ile sanatseverlere Azerbaycan’da modern sanatın gelişimini desteklemek için büyük bir şans sunulmaktadır (news@trend.az).

Aynı zamanda bir üyelik platformu işlevi gören “YARAT”; katılımcıların kuruma üye olmasını; üyelik bağışi yaparak platformun özel bir bileşeni olma duygusunu yaşamasını; üyeler için özel olarak geliştirilen bir dizi etkinlikten haberdar olma ve bunlara katılma şansı yakalamasını sağlamaktadır. Böylece boş vakitlerini anlamlı ve güzel bir ortamda geçirmek isteyen sanatseverlere, faaliyetlere etkin bir biçimde katılabilecekleri ve hatta yeteneklerini keşfedebilecekleri büyük bir alternatif sunulmaktadır. İsteyen herkesin rahatlıkla katılabileceği proje, dünyada da bilinen bir etkinliktir.

“YARAT”ın üyelik platformu “herkes için sanat” hedefine uygun bir biçimde ana okulu çocuklarından genç öğrencilere, oradan orta ve ileri yaş gruplarından sanatseverlere kadar herkesi kapsayacak biçimde organize edilmektedir. Platformda üç farklı üyelik kategorisi vardır. Bu kategorilerde bireysel olarak yer alınabileceği gibi şirketler, kurumsal olarak da katılabilmektedir. Yine üyeler için verilen hizmetler sadece projelere ve faaliyetlere davetle sınırlı değildir; üyelere yönelik özel proje ve etkinlikler geliştirilebilir. Ayrıca üyelerin de fikirlerini merkeze iletmelerine imkân sağlamak, geniş bir kitleye ulaştırmak istedikleri fikir, görüş ve projeleri merkezle paylaşmak ve bunların uygulanabilmesi için merkezden destek almak gibi konularda özel bir çaba sarf edilmektedir. Böylece üyelerin pasif bir katılımcıdan öte, aktif sanat savunucuları ve projelerini uygulama imkânı elde eden girişimciler olmaları sağlanmaktadır (Zabitgızı, <https://azertag.az/xeber>).

Platform üyeleri için özel olarak geliştirilen etkinlikler ve projeler arasında; sanatçılarla görüşmeler, söyleşiler, atölye ziyaretleri, akşam yemeği ziyafetleri, farklı yaratıcılık türlerini etkileyen bir dizi sanatsal konu ile ilgili toplantılar, forumlar vs. gibi etkinlikler yer almaktadır. Platform üyeleri için özel olarak tasarlanan projelere ise “Sanatla Yolculuk” projesi örnek verilebilmektedir. Bu proje kapsamında platform üyeleri; yurtdışındaki modern sanat örneklerini görmek, bu örnekler ve tarzlar hakkında fikir sahibi olmak amacı ile düzenlenen programlara katılmak, bu alanın profesyonelleri ile tanışmak gibi planlar doğrultusunda Azerbaycan’dan çeşitli ülkelere düzenlenen seyahatlere katılmaktadır. Bu çerçevede düzenlenen ilk seyahat programı Paris’le başlamış; Berlin ve Floransa ile devam etmiştir.

“YARAT” Çağdaş Sanat Merkezi’nin temel amaçlarından biri de “ARTIM Young Artists Project” (Genç Sanatçılar Projesi) ile hayata geçirilme fırsatı bulunan genç ve yetenekli sanat okulları öğrencileri ve mezunlarını desteklemek; onları motive ederek geliştirmeye yönelik profesyonel bir platform

oluşturmaktır. Organizasyonun ana faaliyetleri içerisinde yer alan sergi programları, eğitim etkinlikleri ve festivaller; bu proje çerçevesinde yetenekli gençlerin çalışmalarını küratörlere gösterme fırsatı bulmalarını da sağlamaktadır.

Fotoğraf 9. Genç Sanatçılar Projesi eylemlerinden görüntüler

Fotoğraf 10. Genç Sanatçılar Projesi eylemlerinden görüntüler

“YARAT”ın tarihine kısaca bakıldığında ise kalıcı koleksiyonunun ilk sergisinin İranlı sanatçı Şirin Neshat tarafından gerçekleştirildiği görülür. Shirin Neshat New York’ta yaşayan; film, video ve fotoğraf çalışmalarıyla tanınan İranlı bir görsel sanatçıdır. Neshat’ın üslubunun en temel özelliği İslam ve Batı, feminenlik ve maskülenlik, kamusal yaşam ve özel yaşam, Antik Çağ ve modernite arasındaki tezatları vurgulaması ve bu alanlar arasındaki boşlukları kendine has biçimde birbirine bağlamasıdır (https://youthportal.az/az/news_details/artim).

Shirin Neshat “YARAT”taki *Gözlerimin Evi* (2014) isimli kişisel sergisinde; daha önceki çalışmalarından oluşan büyük bir koleksiyona ve iki video enstalasyonuna (*Soliloquy* (Monolog), 1999 ve *Passage* (Geçit), 2001) yer vermiştir. Esasen Neshat’ın bu fotoğraf serisinin ortaya çıkması, sanatçının portre tarzına olan ilgisinin artmasından kaynaklanmıştır. 2010 yılında, Azerbaycan’daki kapsamlı seyahatlerinden ilham alan Neshat, elliden fazla kişinin fotoğrafını çekmiştir. Azerbaycan’ın farklı bölgelerini temsil eden bu insanlar, iki ilâ seksen yaşları arasındadır. Çekim sırasında Neshat bu insanlara, dede/baba yurtları ve kültürel kimlikleri hakkında bir dizi soru yöneltmiş, aldığı cevapları hat yazısıyla herkesin portresine yazmıştır. Neshat’ın bu koleksiyonu, kurulumda resmedilen “Batı” ve “Doğu” imajınasyonu ile kahramanların hikâyesinin fiziksel biçimini oluşturmanın yanı sıra, inşa edilmiş çevreyle kültürel bir ilişkinin sembolü olarak da okunabilmektedir. Ve bu özelliği ile “YARAT”ın temel amaçlarının ve sanat prensibinin bir

yansıması olan bu ilk sergi, “YARAT”a yakışır ilişkiselliği ile tarihte yerini almıştır (Ağayeva, <https://azertag.az/xeber>).

Fotoğraf 11. Sh. Neshat. *Gözlerimin Evi* sergisinden

Kuruluşundan bu yana sayısız faaliyeti bulunan “YARAT”ın yakın zamandaki faaliyetlerine bakıldığında “Arthronica” adıyla başlattığı yeni bir aydınlanma projesinin yanı sıra en dikkat çekici faaliyeti “Uluslararası Tiyatro Festivali”ne yapmış olduğu katkılardır. 2018’de ikincisi düzenlenen ve Bakü’nün çeşitli önemli mekânlarında ayakları bulunan “Uluslararası Tiyatro Festivali”nin coğrafi odağı sürekli olarak genişlemektedir. İkincisi düzenlenen festivalde; Danimarka, Estonya, Almanya, İran, İtalya, Japonya, İsviçre, Rusya ve İngiltere’den gelen tiyatro toplulukları tarafından on altı farklı performans sergilenmiştir. Festivalin sanat yönetmeni Kamran Shahmerdan’ın ifadeleri ile Azerbaycan, “II. Uluslararası Tiyatro Festivali” ile “sınırsız tiyatro” sloganının hâkim olduğu son derece iddialı bir gündeme ev sahipliği yapmıştır. “YARAT”; bu festivalin düzenlenmesini sağlayan sanatsal gelişimin arka planının oluşmasına yıllarca verdiği desteğin yanı sıra festival çerçevesinde misafir sanatçılara ve oyunlara ev sahipliği yapılması, organizasyonun planlanması ve aksamadan ilerlemesinin sağlanması gibi noktalarda aldığı inisiyatiflerle de artık tarihselliği kanıtlanan önemli rolünün gereğini yapmıştır. Aynı zamanda hem yerel hem de uluslararası veya bölgesel sanatçıları seçerken uyguladığı sahiplendiği ilkelere uygunluk kriterlerini gözetmesi nedeniyle parça parça, ayrı ayrı görünen sanatsal paradigmaların bir şekilde birbirine bağlanmasını ve bir bütünlük arz etmesini sağlamayı başarmıştır.

Sınırlı bir biçimde özetlenmeye çalışılan bu bilgiler doğrultusunda “YARAT” Sanat Merkezi genç sanatçılara ve her yaşta sanatseverlere sağladığı imkânlar; Azerbaycan’da kültür varlıklarının korunabilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması için göstermiş olduğu gayretler; Azerbaycan’ın kültür varlıklarının ve sanatsal değerlerinin dünyaya tanıtılmasını hedefleyen faaliyetler ile Azerbaycan modern sanatının gelişiminde kurucu bir rol oynamıştır. Denilebilir ki Azerbaycan’da bugün, tüm dünyanın ilgi ile takip ettiği geleneksel sanatın çağdaş yorumu olarak okunabilecek bir tarz yaratıldıysa bunda “YARAT”ın sağladığı ortamın etkisi oldukça büyüktür.

Geleneksel Sanatın Özgün Yorumcusu: Faig AHMED

Çağdaş Çağdaş sanat dünyasının yükselen bir Azerbaycan yıldızı olan Faig Ahmed (d. 1982, Azerbaycan Sumgayıt şehri), 2004 yılında Azerbaycan Devlet Ressamlık Akademisi’nin Heykeltıraşlık Fakültesi’nden mezun olmuştur. 2007 yılında gerçekleştirilen Venedik Bienali’nde Azerbaycan’ın ilk millî pavyonunda ülkesini temsil etmiştir. 2013 yılında “Love Me, Love Me Not” karma sergisine iştirak etmiştir. Faig Ahmed, New-York, Paris, Londra, Berlin, Dubai, Moskova ve BAE gibi dünyanın birçok yerinde yapılan bir dizi karma ve kişisel sergide eserlerini sergilemiştir.

Fotoğraf 12. F. Ahmed, üç boyutlu halı çalışmaları, 2007

Fotoğraf 13. F. Ahmed, üç boyutlu halı çalışmaları, 2007

Genç ressam 2013’de Londra’nın tanınmış Victoria and Albert Müzesi’nin “Jameel Prize 3” ödülünü almıştır. Sanatçının eserleri; Los Angeles Dairesi, Seattle ve Palm Springs sanat müzelerinin halka açık koleksiyonlarının yanı sıra Batı Koleksiyonu (Filadelfiya), Bet Rudin De Vudi Koleksiyonu (New York), Galila’s Koleksiyonu (Brüksel), Ranza Koleksiyonu (Roma), Jameel Fonu (Londra) ve Şeyh Zayed bin Sultan Halife El-Nahya’nın (BAE) özel koleksiyonu gibi dünyaca ünlü derlemlerde yer almaktadır. 2016 yılında Boston Tasvirî Sanat, Belvyu Güzel Sanatlar, Klivlend Çağdaş Sanatlar, Miluoki Sanat vee Tasarım, Sydney Tatbikî Güzel Sanatlar ve Bilim Müzesi, Hobart (Tasmanya, Avustralya) şehrinde bulunan Eski ve Çağdaş Sanatlar (MONA) Müzesi gibi dünyanın farklı yerlerindeki pek çok akademik ve sanatsal mekânda Faig Ahmed’in eserleri sergilenmiştir. (<https://www.artsy.net/artist/faig-ahmed>)

Kısa sürede, uluslararası sanat camialarında adını duyurmayı başaran Faig Ahmed; sonraki yıllarda üslubunun önemli bir ögesi hâline gelecek olan yerel ile modern arasındaki eşsiz duyuşunu geliştirmeye, geleneksel Azerbaycan halılarının görsel özelliklerini araştırarak başlamıştır. Bu araştırmalarından hareketle hazırladığı soyut eserleri; kullanılan geleneksel malzemeler ve dokuma teknikleri nedeniyle üretildikleri bölgelerle çarpıcı bağlantıları bulunan, zamansız güzellikleri ile ünlü Azerbaycan halılarına yepyeni bir görünüm sunmaktadır. Genç sanatçı bu özgün çalışmalarında; “YARAT”ın önemli desteği sayesinde yeni bir söz söylemenin zamanının geldiğine olan inancıyla, doğadan bedene sıçrayarak farklı ufuklara açılmaktadır.

Faig Ahmed 2007 yılında, yerel gelenekleri simgeleyen Ortadoğu halklarının geleneksel modellerini ve tasarımlarını dekonstrüksiyonla mükemmel bir görsel başyapıt hâline getirdiği bir çalışma döngüsüne başlamıştır. Bilindiği üzere orta ve yeni çağlarda dünyaya meydan okuyan Azerbaycan, geleneksel el sanatlarının göz bebeklerinden sayılan muazzam halılarıyla meşhurdur. Ahmed’in sayısız halı çalışmasında ortaya koyduğu özgünlük; Azerbaycan’ın binlerce yıllık bir tarihe

dayanan bu muazzam geleneksel Doğu mirasını, her ilmeğinde şahsi yeteneğinin izini taşıyan bir biçimde Batı modernizmi ile sentezlemesinde yatmaktadır.

Azerbaycan geleneksel halı dokuma desenlerine özgü simetri temelinde, farklı tekstil malzemeleriyle estetik sanatsal tasarımlar üreten genç sanatçı; son çalışmalarında farklı bir tekniğe ve temaya dayanan enstalasyonlarıyla izleyicisinin karşısına çıkmaktadır. Caroline Busta bir yazısında (Sanat eleştirmeni, Artforum, 2013) Ahmed için şu yorumlarda bulunmaktadır:

“Batıdan olmayan kültür temsilcilerini inkâr eden, ironi ve boş karakterler kullanan ve şifreleri doğru bir şekilde yorumlayamayan post-colonial bir eğilim var Batılı sanatçılar arasında, ancak Ahmed tüm bunları başarıyla kullanıyor” (<http://www.yarat.az/en/discover/artists/faig-ahmed/overview>).

Fotoğraf 14. F.Ahmed, kişisel sergisinden görüntüler 2010

Busta'nın ifadelerine dikkatle bakıldığında vurgulanan Doğu-Batı karşılaştırmasının ve Ahmed'in Batılı akranlarına kıyasla yakalamış olduğu başarının yapı taşlarını çözümlenebilir üzere, sanatçının yaşadığı dönem ve ülkenin arka planına bakmak gerekmektedir. Bu arka planının en çarpıcı unsuru ise şüphesiz Azerbaycan'ın uzun süre, Sovyetler Birliği'ne bağlı tüm cumhuriyetlerde olduğu gibi, “dili tutulan” bir kültür ve sanat ortamına mecbur bırakılmış olmasıdır. Ama artık, yeni bir dille konuşmaya başlanmıştır ki bu yeni dil, yıllarca süren baskı ve kısıtlamanın yarattığı öfke ile sert ve nahiflikten kesinlikle uzak bir dildir.

Fotoğraf 15. F.Ahmed, Azerbaycan Halısı, sergisinden görüntü. 2014

Fotoğraf 16. F.Ahmed, Azerbaycan Halısı, sergisinden görüntü. 2014

Nitekim “YARAT” Sanat Merkezi’nde 11 Kasım-13 Şubat 2017 tarihleri arasında izleyici ile buluşan ve F. Ahmed’in yedi çalışmasından oluşan “Nece var, Ele” (Ne Var, Odur) adlı sergi, bahsi geçen arka planın izlerinin takip edilmesine el vermektedir. Serginin adı eski bir Azerbaycan atasözünden almıştır ve esasen bu söz, uzun yıllar kısıtlanma hissini hâkim olduğu bir toplumda yaşamağa mahkûm edilen Azerbaycan toplumunun biriktirdiği öfkenin gizil bir çığlık olarak dışavurumunu ifade etmektedir. Ahmed’in bu sergisinde; uzlaşmaya ve daha doğru bir ifade ile diretilen uzlaşmayı kabul etmeye mecbur bırakılan halkın zihinsel durumu, farklı bir anlayış ve teknik kullanımının öne çıktığı eserlerle yansıtılmıştır. Bu eserlerde düne göre köklü bir değişime gidildiğini görmek zor değildir (Ağayeva, <https://azertag.az/xeber>).

F. Ahmed yapıtlarında “sanatın bir yaşam biçimi” olduğu inancından yola çıkarak toplumda çözülmesi zor konulara değinmiş, bireyin yaşadığı sosyal yapı ile arasındaki ilişkiyi sorgulamıştır. Bu sorgulamada kadının toplumdaki konumuna özel bir yer veren Ahmed; bakire kızların kadınlaşması sürecini vurguladığı “İpek Yolu” (2016) adlı projesinde, ham ipek ile nefis ipek kalağayı (Azerbaycan’da

geleneksel ipek kadın başörtüsü) karşılaştırmış; bu süreçte kadınların ruh halini yansıtan “Dokuz Gece” (2016) enstalasyonları ve “Bakire” (2016) adlı el işi halı vs. çalışmaları serinin ön plana çıkan eserleri olmuştur.

Ahmed ayrıca, insan yaşamının içinde kök salan “yarı gizli-yarı açık” öykülerden yola çıkarak erkeklerin dominant rolüne, eril güç ve enerjinin etkin olduğu merkezî toplum modeline vurgu yapmaktadır. Azerbaycan’da ve dünyada gelişen beden politikaları, kimlik tartışmaları; toplumsal cinsiyet ilişkileri ve sosyal yapıları inceleyen genç sanatçı, yerel halkın simgelerini kullanarak toplumun sembolik jestlerini, ritüel inançlarını sorgulamaktadır. Azerbaycan’daki sosyal gerçekliğe odaklanan Ahmed; hakkında konuşamadıklarımızı, göremediklerimizi ya da gizlediklerimizi, cinsellik ve ölüm arasındaki ilişkileri araştırarak sosyal engelleri ve bireysel travmaları cesaretle vurgulayan çok önemli göndermelerde bulunmaktadır (Şekil 19). Cinselliğin/cinsiyete ait olguların dışarıda, günlük yaşam kesitlerine dağılan sahnelerde kadın ile ilişkisini sorgularken kadınların önceden belirlenmiş, kader süsü verilmiş mahkûm yaşamlarını, toplumdaki temel görev ve sorumluluklarının hiçbir zaman değişmeyeceğini; bu durumun gelecek kuşaklar için de mutlak bir deneyim olarak devam edeceğini vurgulayan F. Ahmed, eserleriyle çağdaş Azerbaycan sanatına yepyeni bir kavram yerleştirmiştir.

Fotoğraf 17. F.Ahmed, Ne Var, Odur kişisel sergisinden görüntü, 2014

Sonuç ve Tartışma

1990 sonrası Azerbaycan bağımsızlığını kazanmasıyla komşu ülkelerle ve dünya ülkeleriyle kültürel ve sanatsal ilişkiler kurulmuş, küreselleşen dünya sanatıyla uzlaşmağa çalışan sanatçılar yetişmiştir. Bu yolda attığı cesur adımlarla ve sadece sergiler değil, aynı zamanda bir dizi eğitim faaliyeti düzenleyerek geleceğe yapmış olduğu katkı ile “YARAT” Sanat Merkezi’nin rolü kaydedilmeye değerdir. Genç sanatçıları destekleyerek Azerbaycan’ın modern sanatını daha geniş bir kitleye ulaştırmak ve aynı zamanda, eserlerine modern sanata ait yeni kavramları özgün bir biçimde yansıtan sanatçılara destek

olmak gibi amaçları da bulunan “YARAT” Sanat Merkezi; bir sanat ve eğitim yuvası olma amacının ötesinde Azerbaycan’ı ve Azerbaycanlı sanatçıları dünyaya duyurmak görevini haiz bir kültürel diploması topluluğu hüviyeti göstermektedir. Dolayısıyla geleneksel Azerbaycan sanatının incilerinden olan halı sanatını Batı modernizmi ile sentezli şekilde yeniden yorumlayarak Doğu-Batı karşılaştırılmasında başarıya ulaşan genç sanatçı Faig Ahmed “YARAT” merkezinin desteği ile kısa sürede dünyaya tanıtılmıştır. Çağdaş Azerbaycan sanatında hızla yükselen Faig Ahmed tüm dünyada baş veren siyasi, ekonomik, politik olaylara tepkisini geleneksel Azerbaycan halı sanatının ulusal değerlerini kendine özgü milli çizgilerle yeniden yorumlayarak çağdaş görüşleri eserlerinde yansıtmaktadır. Genç sanatçı Faig Ahmed’in yapıtları Azerbaycan sanatının ulusal değerler eşliğinde çağdaş ve beşerî anlayışla gelişmesine katkı sağlamaktadır. “YARAT” Sanat Merkezi, farklı sanatçıları ve yaratıcı eserleri birbirine bağlayan ortak bir halka olma görevini icra etmekte, “yeni” Azerbaycan’da ortaya çıkan çağdaş sanatların ve müziğin oluşumunda önemli ve benzersiz bir rol oynamaktadır. “YARAT”ın bu kıymetli rolünün desteği ile kadim geleneği gururla hatırlamak, yakın geçmişin bıraktığı mahkûmiyet izleriyle yüzleşmek ve yenilikleri cesaretle denemek azminde olan Azerbaycan sanatçıları hem vatanları hem de dünya için yeni bir yaratıcı miras örmektedirler.

Kaynakça

- Enveroğlu, İ. (2005). Çağdaş Azerbaycan Resim Sanatında Eski Türk Damgalarının Etkisi. Konya: Yayımlanmış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi.
- Mehdiyeva A.T. (2017). SSCB’de Sosyokültürel Ortam, Antalya: Orkun&Ozan Medya Hizmetleri AŞ (Kitap)

İnternet Kaynakları

- Ağayeva, <https://azertag.az/xeber> (Erişim 11.08.2018)
- baku.arttube.ru/institution/YARAT-Contemporary-Art-Space (Erişim 15.10.2018)
- eduonline.az/2019/05/09/yarat-contemporary-art-space (Erişim 18.06.2019)
- <https://www.kepeztv.az/news> (Erişim 15.10.2018)
- <https://www.old.xalqgazeti.com/az/news/culture> (Erişim 17.05.2019)
- <https://www.azernews.az/culture> (Erişim 10.12.2018)
- <https://www.news@trend.az> (Erişim 15.10.2018)
- <https://rezonans.com/muasir-azərbaycan-rəssamları> (Erişim 13.02.2019)
- <https://heydar-aliyev-foundation.org/az/content/view> (Erişim 05.02.2019)
- <https://musavat.com/news> (Erişim 10.03.2019)
- https://youthportal.az/az/news_details/artim (Erişim 15.10.2018)
- www.azernews.az/culture/137421.html (Erişim 10.12.2019)
- https://youthportal.az/az/news_details/artim (Erişim 04.02.2020)
- <http://www.yarat.az/en/discover/artists/faig-ahmed/overview> (Erişim 11.07.2020)
- Zabıtıgızı, <https://azertag.az/xeber> (Erişim 10.11.2018)

Extended Abstract

Contemporary trends in the art of Azerbaijan showed themselves to a certain extent in the 1960s under the name of "Absheron School". Partially freed with the “Perestroika” period from the pressure of Socialist Realism of Russia, known as the former Soviet Union, in the 1980s, the art of

Azerbaijan experienced a rapid development and transformation, with the disintegration of the Soviet Union in 1990, as in other post-Soviet states.

The phrase “Absheron School of Painting” is an artistic term that has gained validity in the field of illustration art in Azerbaijani in the mid-20th century. In that period, the word “Absheronist” has become a name and a concept given to a group of painters living in Baku, who wander every inch of the villages and towns around the capital and convey their creativity to the canvas without idealizing the daily life styles of the ordinary people encountered in these regions and sticking to their roots. Aiming to achieve results by using values such as "autonomy", "creativity" and "authenticity", the artists of the school came together to reveal different and new forms of subjectivity. Objecting to the Soviet's cultural policy, these artists argue that culture and art is the most important issue of a society and country. Artists who can also be referred to as Azerbaijani's non-conformists, have maintained a stance against all compulsions by reflecting the pressure of socialist realism and the destructive results of censorship in their works and organizing various informal events among themselves under the title of "From Tradition to Contemporary".

Therefore, the emergence of new and non-traditional art genres in the Azerbaijani society at the end of the 20th century gave young musicians a new look to reinterpret their national musical heritage, neo-folklore. Re-discovering the characteristics of Azerbaijani traditional art, especially carpet art, they were able to give a brand new look to their famous local carpets...

In this study, the activities of the non-profit “YARAT” Art Centre were examined, which pushes the boundaries of contemporary art, carries out various artistic experiments, individual and collaborative projects, creates art in various genres from visual arts and performance arts to video and sound productions, is dedicated to promoting Azerbaijan's contemporary art, and draws attention with its support to young artists. And, in this context, it is also aimed to take a brief look at the creativity of Faig Ahmed, one of the young people supported by “YARAT” and a rising star of the contemporary art world in Azerbaijan.

The main subject of this article is the artistic activities of the “YARAT” Contemporary Art Center, its history of establishment and its contribution to the development of contemporary Azerbaijani art.

Faig Ahmed (born in 1982, in Sumgait, Azerbaijan) a rising star of Azerbaijan in the contemporary art world, graduated from the Sculpture Faculty of the Azerbaijan State Academy of Painting in 2004. He represented his country in the first national pavilion of Azerbaijan at the Venice Biennale held in 2007. He participated in the group exhibition named “Love Me, Love Me Not” in 2013. Faig Ahmed has exhibited his works in a series of group and solo exhibitions held in many parts of the world such as New-York, Paris, London, Berlin, Dubai, Moscow and the UAE.

Being successful in making a name for himself in the international art community in a short time, Faig Ahmed started to develop his unique sense between tradition and modernity, which would become an important element of his style in the following years, by researching the visual characteristics of traditional Azerbaijani carpets. His abstract works, which are prepared based on these researches, offer a brand new look to Azerbaijani carpets, which are famous for their timeless beauty and have striking connections with the regions where they were produced due to the traditional materials used and weaving techniques. In these original works, the young artist leaps from nature to body and opens up to different horizons, believing that it is time to say a new word thanks to the important support of "YARAT".

Today, the development of modern art in Azerbaijan can be clearly followed and it is believed that it will have a wider framework over time. The role of the "YARAT" Art Centre is worth noting, with

its bold steps on this path and its contribution to the future by organizing not only exhibitions but also a series of educational activities. Also aiming to bring Azerbaijan's modern art to a wider audience by supporting young artists and support artists who reflect new concepts of modern art in their works in a unique way, the "YARAT" Art Centre has undertaken, beyond its purpose of being an art and education centre, the task of introducing Azerbaijan and Azerbaijani artists to the world. “YARAT” Art Centre acts as a common link connecting different artists and creative works, and plays an important and unique role in the formation of contemporary arts and music emerging in the “new” Azerbaijan. With the support of this precious role of "YARAT", Azerbaijani artists, who are decisive to remember the ancient tradition with pride, to face the traces of conviction left by the recent past, and to try innovations with courage, are establishing a new creative legacy for both their homeland and the world.

Etik Kurul Kararları

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı (Birden fazla yazar varsa)

Birinci Yazar %50,
İkinci Yazar %50.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Günümüz Sanatında “Atık İnsan” Tanımları

Definitions of "Waste Human" in Contemporary Art

Dr. Öğretim Üyesi Fergana Kocadoru ÖZGÖR

ORCID: 0000-0002-2885-7917 ◆ Balıkesir Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü ◆
fkocadoru@gmail.com

Özet

Bu çalışma, 21. Yüzyılda ortaya çıkan “Atık İnsan” veya “İskarta İnsan” kavramının günümüz sanatında ele alınışını araştırmaktadır. Gelir adaletsizliğinin ve ekonomik uçurumun gittikçe arttığı günümüz dünyasında atık insanların sayısı her geçen gün çoğalmaktadır. Atık insan kavramı çeşitlidir: Gözden düşmüş meslek sahipleri, göçmenler, bakıma muhtaçlar, tüketim yapmayanlar, işsizler, dış görünüş olarak toplumsal normlara uymayanlar olarak örnek verilebilir. Bu noktada günümüz sanatında atık insan kavramı, sanatçılar için bir sorunsal haline gelmiştir. Modern hayatın bir ürünü olan atık insan kavramının güncel sanatta ele alınışı oldukça geniştir. Kirli hava ve kötü bir ekolojik çevrede yaşayan, kimyasal atıklara ve hastalıklara çoğu zaman maruz kalan bu iskarta insanların bedenleri de standart beden tanımını değiştirmiş ve bu yeni beden tanımı güncel sanat işlerine yansımıştır. Bu çalışmada, atık insan kavramının ne anlama geldiği irdelenmiş, bu kavramın oluşmasına neden olan sosyo-ekonomik koşullar belirtilmiştir. Çalışmanın amacı ise atık insan kavramının farklı türde sanatsal üretimlerle günümüz sanatında ele alınışını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda makalenin giriş kısmında atık insan kavramı sosyolojik olarak incelenip, daha sonraki başlıkta ise güncel sanatçıların atık insan kavramı ile ilgili çalışmalarına yer verilmiştir. Bu araştırmanın, sanat alanındaki diğer çalışmalara örnek olarak literatüre katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atık insan, Toplum, Güncel Sanat, Ekoloji, Ekonomi

Abstract

This study investigates the handling of the concept of "Waste Human" or "Discarded Human" in today's art, which emerged in the 21st century. In today's world, where income inequality and economic gap are increasing, the number of waste people is increasing day by day. The concept of waste people is diverse: discredited professionals, immigrants, people in need of care, those who do not consume, the unemployed, and those who do not conform to social norms in appearance can be given as examples. At this point, the concept of waste human in today's art has become a problematic for artists. The concept of waste human, which is a product of modern life, is widely used in contemporary art. The bodies of these discarded people, who live in polluted air and a bad ecological environment and are often exposed to chemical wastes and diseases, have also changed the standard body definition and this new body definition is reflected in contemporary art works. In this study, the meaning of the concept of waste human has been examined and the socio-economic conditions that led to the formation of this concept have been stated. The aim of the study is to examine the concept of waste human being handled in today's art with different kinds of artistic productions. For this purpose, in the introduction part of the article, the concept of waste human is examined sociologically, and in the next title, the works of contemporary artists on the concept of waste human are included. It is aimed that this research will contribute to the literature as an example to other studies in the field of art.

Keywords: Waste human, Society, Contemporary Art, Ecology, Economy

Giriş

Kapitalist kültürün 1980 yıllarında yeniden yapılanmasıyla hem toplumsal hem de siyasi dengeler değişmiştir. Artan kapitalizm ve daha fazla üretim sonucu toplumsal dinamikler bozulmuştur. Toplumda güç dengeleri değişmiş, küreselleşme kavramı hayatımıza dahil olmaya başlamıştır. Bu dönemde 20. Yüzyıl boyunca kapitalist sisteme meydan okuyan sosyalizmin çökmesi, kapitalizmin

rakipsiz bir dünya sistemi haline gelmesine sebep olmuştur (Şaylan, 2020: 170). Bu yeni dünya düzeninde insan ve toplumun algıları değişime uğramıştır. Sürekli büyüme hedefi, ekonomik denetimsizlik insanlığı vahşi bir rekabet ortamına sürüklemiş, zengin ile fakir arasındaki uçurum git gide büyümüştür. Bu dönemde gelir eşitsizliği tarihi zirvesinde olmasına rağmen, zenginler toplumun geri kalanına karşı sorumlulukları olmadığını iddia etmişlerdir (Giroux, 2018: 74). İnsani değerlerin yitirildiği bu noktada toplumun muhtaç olarak adlandırıldığı (yoksullar, evsizler, hastalar) kesim adeta yük olarak görülmeye başlanmıştır. Bunun yanında toplumun ekonomik çıkarlarına uymayan farklı cinsiyet, ırk ve sınıftaki insanlar da yük sayılıp “gözden çıkarabilir” diye etiketlenmiştir. Bu sebeple artık günümüzde bütüncül “yurttaşlık” kavramı yerine “tüketici” yaklaşımı vardır. Artan tüketim eylemi sonunda buna uyum sağlayamayan sınıftan insanlar, Zygmunt Bauman’ın belirttiği gibi “atık insan” kavramıyla karşımıza çıkmaktadır (Bauman, 2018: 28). Özellikle bu kalıba mülteciler, göçmenler, yoksullar ve küreselleşmeye uyum sağlayamayanlar dahil olmaktadır. Bu topluluklar sadece ekonomi değil, doğadaki koşullardan (hava, su, toprak) eşitsiz bir şekilde yararlanmaktadırlar. Hava, su ve topraktaki kirlilik ve toksin düzeyi eşitsiz servet bölüşümü ile bağlantılıdır. Gelir düzeyi yüksek sınıf ise bu durumdan daha az zararla makul bir şekilde etkilenmeye çalışmaktadırlar. Toksinli yiyecekler, yüksek radyasyon, zehirli ürünler belli bir kesime, tehlikeleri görmezden gelerek sunulmaktadır (Beck, 2011: 109-116). 21. Yüzyılda saf bir doğa kavramı giderek yok olmaktadır. Bu yeni çağda doğanın yerini sentetik, ekonomik ve siyasi rantlarla yapaylaşan bir yer almaktadır. Tarih boyunca insanları besleyen doğa, tüketim toplumundan payını alıp tüketicilerini adeta zehirlemektedir. Bu yüzden 21.yüzyılda yaşayan bireyi “Posthuman” ya da “Öte-insan” olarak da adlandırabiliriz. Klasik dönemdeki “insan ve beden” odaklı yaklaşım post modern çağda yıkılmıştır. Post modern çağdaki bireyin bedenine çevresel etkiler oldukça fazladır. Artık virüslerle, bitkilerle, doğayla, tüketim malzemeleriyle, havayla, yaşadığı şehirle insan bir bütündür (Yazgünoğlu, 2020: 120). Öte-insan, sanallığın, teknolojinin ve yapay doğayla etkileşimin oluşturduğu hastalıklı, kirli bir varoluş taşımaktadır. Öte-insan tıpkı yukarıda belirttiğimiz atık insan kavramıyla da benzerlikler taşımaktadır. 21. Yüzyıl da toksik bir şekilde varlığını sürdüren birey artık Antik Yunan veya Rönesans güzelliği veya idealizminden uzaktır. Kaybolmuşluk ve talihsizlik hissi küreselleşmenin ana karakterini oluşturmaktadır (Bauman, 2018: 81). Baudrillard’a göre kapitalist toplumlarda beden kişiye özel olmaktan çıkar, müdahale edilen ve topluma açık genel bir hal alır (Baudrillard, 1998: 129). 21.Yüzyılda birey, sürekli endişe halinde, bedeni radyasyona ve virüslere maruz kalan bir haldedir. Ayrıca tüketim kültürüne de uyum sağlamazsa “sistem dışı” ve “yararlı olmayan” kesime girmektedirler. Bedensel var oluş olarak da adeta melez bir türe dönüşen insanlığın bu durumu, günümüz sanatçılarının ve düşünürlerinin ele aldığı bir konu haline gelmiştir.

Yöntem

Araştırmada güncel sosyoloji ve günümüz sanatını konu alan kitaplardan bir literatür taraması yapılmış ve genel bir kavramsal çerçeve oluşturmak amaçlanmıştır. Özellikle 21. Yüzyıl sosyolojisi ve sanatının ele alındığı sosyoloji temelli incelemede “Atık İnsan” kavramı açıklanmıştır. Bu kavramın hayatımıza ve günümüz sanatına nasıl yansdığı örneklerle gösterilmiştir.

Bulgular

Bu çalışmada yapılan literatür taramasıyla elde edilen bilgiler ve ortaya konulan bulgular aşağıda yer almaktadır.

Günümüz Sanatında Atık İnsan İmgesi

Toplumun “Atık insan” ya da “İskarta insan” olarak tanımlanan insan tipi, karşımıza ilk olarak 20.yüzyıl da çıkmaktadır. Artan bilimsel ve teknolojik gelişmeler insanlığı bambaşka bir noktaya getirmiştir. Hızla gelişen bu modern dünyanın iç yüzünde olanlar özellikle genç ekspresyonist sanatçıları etkilemiştir. Modern dünyaya ayak uyduramayanlar, şehrin ötekileri olarak nitelendirdiğimiz insan tipleri bu dönemde karşımıza çıkmaktadır. Ekspresyonizm, ilk kez insanın yeni yaşamına karşı isyanını anlatan bir sanat anlayışı olmuştur (Turani, 2015: 83). Ekspresyonizmdeki insan teması sanayileşme ve savaş krizindeki insan tasvirleriyle (Ernest Ludwig Kirschner, Georg Grosz, Max Beckmann’ın figürleri) günümüzdeki “Atık İnsan” kavramına referans oluşturmuşlardır. Fakat 21. Yüzyılda dünyanın daha iyi bir yer olması umudu artan neoliberalizm ile azalmıştır. Ekspresyonist dönemden bu yana pek çok akımda toplum dışı insan tasvir edilip incelense de günümüzde bu kavram tamamen değişmiştir. Artık karşımıza insan kavramının içi boş ve hiçbir değer arz etmeden sunulduğunu görmekteyiz. Bir zamanlar toplum sözleşmesi ile korunan halklar, artık kullanıp atılan şeyler olarak görülmektedir. Kişinin insanlığı, onu tüketme yeteneğiyle tutan toplumun atık alanına sürgün edilmektedir (Giroux, 2018: 76). Artık insanlar toplumun kullan-at siyasetinin bir parçası haline gelmeye başlamışlardır. Yerinden yurdundan edilen insanlar, küreselleşmeye uyum sağlamayanlar, gözden düşmüş mesleklerle uğraşan bu bireylerin yaşadığı çevre de genelde içler acısıdır. Bu çevrede hava kirliliği, atıklar, zehirli maddeler çevreye karışarak insan bedenlerini de zehirlemektedir. Günümüzde insanın adeta bir atığa dönmesi farklı açılardan sanatçılar tarafından ele alınmıştır.

Resim 1 Denis Peterson, 2006, Tuval üzeri akrilik ve yağlıboya, 101.5x101.5 cm, “Topraktan Gelen Toprağa Gider”, (Farthing, 2012: 538)

Amerikalı sanatçı Denis Peterson bu çalışmasında, toplumun en alt sınıfındaki bir bireyi tüm çarpıcılığı ile izleyiciye sunmaktadır. Sanatçı bu çalışmasında kıyafet, arka plan ve duruşla bireyin toplumda değer görmeyen bireyi (evsiz) ele almıştır. Resmin ismi “Topraktan Gelen Toprağa Gider”

kutsal kitapta geçen bir ayettir ve ölümü anlatmaktadır. Figürün, kimsenin onu umursamadığı gerçeği ile öleceğini belirtmektedir. Tıpkı İsa peygamber gibi bu figür de yeryüzünde olduğu sürece anlaşılacaktır (Farthing, 2012: 538-539). Bu resimdeki figür 21.yüzyılın ürünüdür. Evsiz bu bireyin ayağında tüketime uygun spor ayakkabıları vardır. Toplumun atığı olarak nitelendirilmesine rağmen bu durumda bile tüketimden kurtulamamaktadır. Resimde gözümüze çarpan spor ayakkabısı ve yanındaki magazin gazetesi tüketim kültürünün bir ürünüdür. Fakat bu evsiz, yeni kapitalist düzene uyum sağlayamadığı için onu bekleyen sonla çaresizce karşılaşacaktır.

Resim 2 John Isaacs, 2003, Polyester Heykel, “I Can’t Help The Way I Feel”(Blessing, 2015: 360).

John Isaac’ın “Hissettiklerime Yardım Edemiyorum” adlı heykeli, çağımızın hastalıklı ve anormal bireyi imgesini karşımıza sunmaktadır. Tüketimin kurbanı olarak karşımıza çıkan bu beden, çağımızın hastalığı obezitenin kurbanıdır. Bu abartılı beden atık insanın bir temsilidir. Hormonlu, sağlıksız besin tüketimleriyle toplumun güzellik algısına uymayan bu imge, artık toplum dışıdır. Aslında acı çeken bu beden hem toplumla hem de onun neden olduğu yeme bozukluğu ile mücadele etmektedir (Blessing, 2015: 360). Ayrıca bu beden temsili, atık insan boyutunun yanında öte-insan bedeni özelliği taşımaktadır. Toksik bedenler, çer çöp olarak nitelendirdiğimiz bedenler de öte-insan niteliği taşımaktadır (Yazgünoğlu, 2020: 123).

Resim 3 Boris Mikhalov, 1997, Renkli Fotoğraf Baskı, 148.5x99.5 cm, “Case History”,(URL 1)

Boris Mikhalov’un fotoğraf serisinde, Sovyetler Birliği çöktükten sonraki Rusya’daki değişim izleyiciye sunulmaktadır. Fotoğraflarda değişen hayata uyum sağlayamayan fakir, çoğu zaman bağımlı bir insan profili karşımıza çıkmaktadır. Yaşanan ani sosyo-kültürel değişimler özellikle Rus insanına adeta şok etkisi yaratmıştır. Sanatçının “Case History” serisindeki kişiler toplum dışı, fakir, sarhoş şekilde “atık insan” sınıfına girmektedirler. Fotoğrafta gözümüze çarpan üstü çıplak sarhoş Rus genci, Pieta’daki İsa Peygamber gibi uzanmaktadır. Sanatçı aslında yeni toplumda değersiz gibi gözüken bir bireyi Hristiyan ikonografisindeki bir duruşla izleyiciye göstermiştir. Case History, serisinin diğer fotoğrafları da Rusya’daki görünmeyen, toplumdaki dışlanmış iskartalı insanlardır. Toplumsal sorunların psikolojik etkileri (nevroz, alkolizm, endişe, v.b) alt sosyal statüdeki insanlarda oldukça yaygındır. Toplumsal krizler bireysel krizlerle kendini göstermektedir (Beck, 2011: 152). Başarı odaklı ve sosyal eşitsizliklerle dolu yeni toplum düzeninde sisteme uymayan topluluklar herhangi bir değer görmemekte ve kendi yalıtılmış çevrelerinde hayatlarını sürdürmektedirler.

Resim 4 Mariko Mori, 1994, Fuji supergloss baskı, 3.66x3.05x0.91 m, “Benimle Oyna”,(URL 2)

Mariko Mori'nin “Benimle Oyna” adlı eserinde siborg görünümlü bir model karşımıza çıkmaktadır. Model izleyici için duygusuz bir arzu nesnesidir. Özellikle Uzak Doğu’da artan teknoloji ile insanların duygusuz robotik bir cinselliğe yönelmesini sanatçı bu fotoğraf serisi ile eleştirmiştir. İnsanların internet aracılığı ile fantezi dünyalarına daha çekilmeleri yeni yüzyılın temel sorunsallarından biridir (Fineberg, 2014: 520). Kamusal alanda, bir oyuncakçının önünde duran kadın figürü artık insan olmaktan oldukça uzak bir görünümde dir. Renkli saçları ve metal kıyafetleri onu bir arzu nesnesi haline getirmektedir. Kamusal mekandaki diğer insanların onunla bir bağ ya da iletişim kurmaması onu salt bir cinsel nesne haline getirmektedir. Mori'nin bu eseri, öte-insan ve atık insan kavramlarına da uymaktadır. Yarı robot bir görünümde olması ile öte-insan olarak nitelendirilebileceğimiz bu figür varoluş olarak da atık insan sınıfındadır. Artık robot haline gelen arzu nesnesi insan olmaktan oldukça uzaktır. Toplumda herhangi bir değeri olmayan bu figürün tek özelliği kullan-at toplumunda cinsel ihtiyacı karşılamaktadır. Mariko Mori'nin “Benimle oyna” serisinde vurgulamak istediği neo-kapitalist sistemde teknoloji ve kullan-at felsefesinin sonuçlarıdır. Yarı robot veya tamamen insan olsa bile Mori'nin figürü artık performansa odaklı bir öznedir. Performansa odaklı öznel hep daha fazlası için zorlama altındadır. Dolayısıyla en uçtaki tatmin noktasına ulaşamamaktadırlar. Bu nedenle her zaman performans nesnelere eksiklik ve suçluluk duygusuyla yaşamaktadırlar. Performans öznesi beden yorgun ve tüketilmiş haldedir (Chul Han, 2020: 58).

Resim 5 Nikki S. Lee, 1999, Fujiflex baskı, “Ohio Project”,(URL 3)

Koreli sanatçı Nikki Lee, Ohio'nun küçük bir kasabasında gerçekleştirdiği fotoğraf serisinde alt kültürdeki insanlar gibi yaşayarak kendini belgelemiştir. Toplumdan dışlanan insanların arasına girmek için dış görünüşünü ve kıyafetlerini değiştiren sanatçı kasabadaki insanlar gibi yaşamaya başlamıştır. Yaşadığı yerdeki karakterlerin çoğu problemlili ve tehlikeli karakterler olsa dahi sanatçı bu insanlara ait mekanlarda takma bir isimle yaşamıştır. Sanatçı böylelikle farklı fakat gerçek bir dünyayı izleyiciye sunmuştur. Sanatçının buradaki yaşantısı toplumun banliyölere sürdüğü atık insanlarla çevrilidir. Bu atık insanlar, artık topluma yabancılaşmış, kendi toplumsal mekanını oluşturmuşlardır. Yaşadıkları evler, kıyafet ve saç stilleri ile kendi içlerinde bir alan yaratmışlardır. Yeni kapitalist düzende başarısızlığa yer yoktur. Başarısız veya normlara uymayan insanlar dışlanarak atık insana dönüşmektedirler. Bu insanlar için “kontrol altına” alınma, ıslah edilme, yabancı ise sınır dışı etme kuralları ile tanımlanır (Bauman, 2020: 224).

Sonuç ve Tartışma

1980 yılından itibaren artan kontrolsüz kapitalizm ile birlikte toplumlar kamu değerlerini yavaş yavaş yitirmeye başlamışlardır. Kişisel çıkarların öne çıkıp, toplumsal korumaya muhtaç ya da tüketim kültürüne katılmayan insanların yok sayıldığı bu yeni dönem, yeni-kapitalist düzen olarak nitelendirilmektedir. Bu dönemde ortaya çıkan “Atık İnsan” veya “İskarta İnsan” kavramı yurttaşlık yerine tüketici kavramı üzerine temellenmektedir. Atık insan kavramı ekonomi veya ayrımcı siyasetten dolayı günümüz dünyasında oldukça artmaktadır. Yeni kapitalist sisteme uymayan yaşlı, hasta, göçmen, ekonomik durumu yetersiz, bireysel olarak yetersiz insanlar normal hayatın içine dahil edilmek istenmemektedir. Bu tarz insanlar cezaevleri, kontrollü gettolar veya ıslah mekanizması olan gözetim mekanlarında tutulmak istenmektedir. Bu dramın başlıca aktörleri “ticari koşullar”, “rekabet baskısı” olarak tanımlanabilmektedir. İhtiyaç fazlası insanlar her koşulda kaybeden konumdadır (Bauman, 2018:

54-55). Atık insan kavramını net olarak görmememizin sebebi bize sunulan masalsı dijital teknolojilerdir. Dijital çağda sunulan kullan-at imgeleri izleyiciyi oyalamakta bize farklı bir dünya sunmaktadır. Bu yeni çağda temsil krizlerini bize en iyi gösterenlerden biri de sanatçılar olmaktadır. Atık insanın bedensel, sosyal durumu günümüz sanatçılarının işlediği tema olmuştur. Farklı türlerden sanatsal üretimlerle işlenen bu tema, güncel bir sorunsal olmaktadır. Sanatçılar eserlerinde, atık insan imgesini modern bireyin yaşantısıyla ilişkili bir şekilde izleyiciye sunmaktadırlar. Bu insanların temsilleri onların toplumdaki durumlarını tüm gerçekliği ile yansıtmaktadır. Eserlerde; başarısız, yoksul veya topluma yabancı şekilde yaşayan atık insanlar, bedensel ve sosyal olarak dışlanan konumdadırlar. Ekolojik olarak da eşitsizlik, bu atık insan bedenlerinde kendini göstermektedir. Sanatçılar artık eserlerinde klasik beden imgesini yıkıp öte-insan bedenlerini ele almışlardır. 21. Yüzyıl'ın temel sorunlarından biri olan kontrolsüz tüketim kültürü her geçen gün artmakta bunun sonucunda "Atık" kavramı sadece nesne ile sınırlanmayıp insan olarak da kendini göstermektedir. Atık İnsan krizi, günden güne artmakta ve temsili sosyolojik ve sanatsal olarak ele alınmaktadır.

Kaynakça

- Baudrillard, J. (1998). *The Consumer Society Myths and Structures*, London: Sage Publications
- Bauman, Z. (2020). *Postmodern Etik* (çev. Alev Türker), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2018). *İskarta Hayatlar* (çev. Osman Yener), İstanbul: Can Yayınları.
- Beck, U. (2011). *Risk Toplumu* (çev. Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan), İstanbul: İthaki Yayınları
- Blessing, J. (2015). *Body of Art*, New York: Phaidon Press.
- Chul Han, B. (2017). *Psikopolitika* (çev. Haluk Barışcan), İstanbul: Metis Yayınları.
- Chul Han, B. (2020). *Kapitalizm ve Ölüm Dürtüsü* (çev. Çağlar Tanyeri), İstanbul: İnka Yayınları.
- Farthing, S. (2012). *Sanatın Tüm Öyküsü* (çev. Gizem Aldoğan ve Firdevs Candil Çulcu), İstanbul: Hayalperest Yayınları
- Fineberg, J. (2014). *1940'dan Günümüze Sanat Varlık Stratejileri* (çev. Simber Atay Eskier ve Görül Erinç Yılmaz), İzmir: Karakalem Yayınları.
- Giroux, H. A. (2018). *Toplumun Alacakaranlığı* (çev. Ümit Hüsrev Yolsal), Ankara: Dost Kitapevi.
- Turani, A. (2015). *Çağdaş Sanat Felsefesi*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yazgünoğlu, K. C. (2020). *Öte-İnsan Bedenleri: Nesnelere, Ekolojilere ve Moleküllere*. *Pasajlar Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(7): 118-123.
- (URL 1) <https://www.moma.org/calendar/exhibitions/1125> (Erişim Tarihi: 08.11.2021).
- (URL2) http://www.marthagarzon.com/contemporary_art/2011/08/mariko-mori-cybergeishas-technology/ (Erişim Tarihi: 09.11.2021).
- (URL 3) <https://www.thegundgallery.org/2012/04/nikki-s-lee/> (Erişim Tarihi: 11.11. 2021).

Extended Abstract

The concept of "waste human", which is a product of the 21st century, is similarly encountered in Ancient Greece. Today's neo-capitalist-based waste human concept is a more up-to-date version of the Ancient Greek concept of "Homo sacer". Homo sacer, a name given to a class of people who had no value in Ancient Rome, is almost nothing in society. These people, who are excluded from the society, do not have any legal or religious rights (Bauman, 2018: 46).

The murder of a homo sacer class does not constitute any crime. The law or the rights granted to other Roman citizens did not apply to this human community. Although today's waste human separation is not as harsh as homo sacer, there is a different exclusion. Although the law or the laws of the state apply to all individuals, today's discarded people are wanted to be under intense

surveillance. The moment we stumble or lose our physical health in the successful oriented capitalist society model, we can fall into the waste human category. There is not much room for weakness in the new capitalist order. As long as they comply with consumption and the system, today's individuals are not excluded and continue their lives in a more reasonable way. Waste people, whose lives are based on punishment or exclusion, do not have a place in the new digital world. Only on beautiful and perfection-oriented digital platforms, these people are not used as an image. Consumers with high market value have digital media. Instead of low economic value waste human, this mass is called “Shooting Star”. The Shooting Star audience is young, healthy, dynamic, wealthy, and married in accordance with the norms of society. Thus, a class society emerges in the digital world (Chul Han, 2017: 72-73). Although this distinction may not seem clear from the outside, it appears harshly in the digital world. Just like homo sacer, the digital world puts waste people in the place of garbage. The waste people put in the garbage place live outside the society, away from the residential areas in their own environment. Today, the increasing world population, refugee and migrant crises also increase the number of waste people. Thus, ghetto areas in cities are increasing day by day, and crime rates in cities are increasing. The wall between the discarded people in the ghettos and the "normal" inhabitants of the city thus grows with each passing day. When we look at the concept of waste human from an artistic point of view, it shows diversity. Factors such as the social status of the person, the conformity of his body to the norms, and environmental conditions have revealed different discarded human profiles in artistic works. Postmodern bodies are not conceived as limited and independent biological entities, but as collective and shared languages or codes (Yazgünoğlu, 2020: 119). In particular, the physical existence of waste people is in crisis and it has become a problem for artists as it is constantly intervened (gender and reproductive policies, diseases, medical research). The concept of waste human is imposed on the audience in our televisions. The 1969 movie "They Also Shoot The Horses" is about a dance competition in America, which was under the influence of the 1930s economic depression. This competition, where couples dance and die at the cost of their lives to win the competition, is an indication that the increasing capitalism disregards even the lives of people. The fact that the main characters in the movie enter this competition for money shows the worthlessness of the concept of waste people. In the movie series "The Hunger Games", which was released in 2012, two contestants from each state in financial difficulties are selected for an entertainment television program and then these contestants race to the death. These contestants, who were chosen for entertainment purposes, are almost no different from the concept of "homo sacer" in Ancient Rome. The ruthless killing of young people for competition on the screen, the fact that the act of killing is not clearly a crime, shows us the last point of the discarded human being in a tragic way. Similarly, the series called "Squid Game", which was released in 2021, is about what happened when people in debt received a deadly game invitation. These people, who are played deadly children's games for the big prize, represent the waste people category. These people, who risk death to get rid of the bad conditions and economic situation they live in, reflect the tragedy of the modern consumer society. Since waste people do not have any value, hate speeches appear instead of the feeling of compassion towards them. These people, who are identified with increasing economic crises, unemployment, ghettoization and harmful substance use, are treated with feelings of pressure and control. Discarded people (especially refugees) who are held responsible for every negativity in the society are kept under surveillance in the form of correction or punishment. The concept of waste human is an increasing problem in the world today. Although they are ignored in most societies or driven into ghettos, this is not an easy phenomenon. This "waste human" concept, triggered by the new capitalist order and digital inequality today, is a social formation that artists, sociologists and urban planners examine. This

concept stands out as a phenomenon that will increase exponentially day by day. Discarded people, a product of the 21st century, will be presented to the audience with artistic productions and will continue to raise awareness in us.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmış veya sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

ULUSLARARASI İNSAN VE SANAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi (IJHAR), Pardüs Yayıncılığının desteği ile Haziran 2016 yılında yayın hayatına başlamış, 2019 yılında Uludağ Koleji- Uludağ Gelişim Akademisi yayıncı desteği ve kurucu heyet ortaklığı ile kurumsal değişim sağlayarak, ilke, hedef ve amaçlarını güncellemiş akademik bir dergidir. İjhar'ın temel ilke ve amacı Dünya ve Türkiye'deki halkbilimi, sanat ve kültürel miras çalışmalarını izlemek, disiplinler arası yapılan araştırmaları yayımlamak ve bu alandaki çalışmaları uluslararası düzeye taşımaktır. İjhar, yayın hayatına başladığı günden başta ULAKBİM Dergipark olmak üzere, BASE İndeks, ISI İndeks, CiteFactor İndeks, EOI sistem, SIS İndeks, Root İndeks, Google Academic, DoçPlayer, Road Open Acces, International Standart Serial Namber, Akademik Resource, DRJI Indexed Journal, İdealOnline ve Islamic Market gibi birçok ulusal ve uluslararası indexler ile Bielefeld University Library, Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi ve Caltech Librart gibi saygın kütüphanelerde de taranmaya başlanmıştır.

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları dergisi (IJHAR), öncelikle Mustafa Kemal Atatürk'ün ilke ve inkılapları doğrultusunda, kültürü araştırma ve yaşatma ilkelerini benimsemiştir. Yayınlarında UNESCO'nun 2003 yılında aldığı kararlar doğrultusunda "Somut Olmayan Kültürel Miras" listesine bağlı kalmayı amaçlanmıştır. Dergimize hem basılı hem de elektronik www.ijhar.net, www.ijhar.org adreslerinden ulaşılabilir.

ULUDAĞ
GELİŞİM
AKADEMİSİ
INTERNATIONAL SCHOLAR ACADEMY

www.ijhar.net / www.ijhar.org
ijharjournal@gmail.com / P:+90 (224) 4130006

Uludağ Gelişim Akademisi 29 Ekim Mah. İzmir Yolu Cad. No:404 Nilüfer / BURSA